

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

и

ЕВРОПСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ЈАВНО ПРАВО

МЕЋУНАРОДНИ САВЕЗ ПРАВНИКА

ИНСТИТУТ ЗА УПОРЕДНО ПРАВО

СРПСКО УДРУЖЕЊЕ ЗА КРИВИЧНОПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

ИНСТИТУТ ЗА КРИМИНОЛОШКА И СОЦИОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

ЗБОРНИК САЖЕТАКА
„Право између стварања и тумачења“
COLLECTION OF ABSTRACTS
“Law Between Creation and Interpretation“

XI Научни скуп поводом Дана Правног факултета,
Међународни научни скуп
одржан 5. новембра 2022. год. на Палама

УДК 34(048.3)

ISBN 978-99938-57-68-6

Источно Сарајево, 2022.

UNIVERSITY OF EAST SARAJEVO
FACULTY OF LAW
and

EUROPEAN PUBLIC LAW ORGANIZATION

INTERNATIONAL UNION OF LAWYERS

INSTITUTE FOR COMPARATIVE LAW

SERBIAN ASSOCIATION FOR CRIMINAL LEGAL THEORY AND PRACTICE

INSTITUTE OF CRIMINOLOGICAL & SOCIOLOGICAL RESEARCH

COLLECTION OF ABSTRACTS
“Law Between Creation and Interpretation“

ЗБОРНИК САЖЕТАКА
„Право између стварања и тумачења“

The XI Scientific conference on The occasion of The Day of The
Faculty of Law,
International scientific conference,
held in Pale, 5 November 2022

UDC 34(048.3)

ISBN 978-99938-57-68-6

East Sarajevo, 2022

ЗБОРНИК САЖЕТАКА

са

XI Научног скупа поводом Дана Правног факултета, на општу тему
„Право између стварања и тумачења“,
који је у организацији
Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву,
и суорганизацији
Европске организације за јавно право,
Међународног савеза правника,
Института за упоредно право,
Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу,
Института за криминолошка и социолошка истраживања,
одржан 5. новембра 2022. год. на Палама

Издавач

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву
Алексе Шантића 3, 71420 Пале
тел. 00387 57 226 609 / факс 00387 57 226 892
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / dekanat@pravni.ues.rs.ba

За издавача

Проф. др Горан Марковић, декан

Приредио

Проф. др Димитрије Ћеранић,
продекан за научно-истраживачки рад

Лектор и коректор за српски језик

Проф. др Нина Ћеклић

Лектор и коректор за енглески језик

Мр Нинослава Радић, наставник страног језика

Техничка припрема

Проф. др Димитрије Ћеранић
Виши асистент Ђорђе Перишић, мр

Штампа

Копикомерц, Источно Сарајево

Тираж

80 примјерака

COLLECTION OF ABSTRACTS

The XI Scientific conference on The occasion of The Day of The Faculty of Law, on general topic „Law Between Creation and Interpretation“, which is organized Faculty of Law, University of East Sarajevo, in cooperation with the European Public Law Organization, International Union of Lawyers, Institute for Comparative Law, Serbian Association for Criminal Legal Theory and Practice, and the Institute of Criminological & Sociological Research, on 5 November 2022, in Pale

Publisher

Faculty of Law, University of East Sarajevo
Alekse Šantića Str. 3, 71420 Pale
phone. 00387 57 226 609 / fax 00387 57 226 892
<http://www.pravni.ues.rs.ba> / dekanat@pravni.ues.rs.ba

For the Publisher

Full Professor Goran Marković, dean

Edited by

Associate Professor Dimitrije Čeranić,
Vice Dean for Scientific Research

Proofreading for the Serbian language

Associate Professor Nina Čeklić

Proofreading for the English language

Ninoslava Radić, MA (Linguistics), English language teacher

Technical preparation

Associate Professor Dimitrije Čeranić
Senior Teaching Assistant Đorđe Perišić

Printing

Kopikomerc, East Sarajevo

Circulation

80 copies

ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА /
KEYNOTE OPENINGS

Prof. dr Milenko Kreća

Member of Permanent Court of Arbitration (the Hague); ex-Judge of the International Court of Justice and European Court for Human Rights; former member Venice Commission

SELF-CONTAINED LEGAL REGIMES AS A FORM OF NEGATION OF GENERAL INTERNATIONAL LAW

“Self-contained regimes”, being understood as completely autonomous legal structures, from general international law, undoubtedly are a form of fragmentation affecting the validity and even existence of general international law. Between the terms “self-contained states” and “*lex specialis* doctrine” a sign of equality is often placed – which is a wrong attitude. It seems that it is as well allowed by the Articles of State Responsibility as imposed by the International Law Commission. The Comment to the Article 55 (*lex specialis*) reads, among the other regulations, that the Article is designed to comprise both the “strong” form of *lex specialis*, including self-contained regimes, and the “weak” form as a separate contractual stipulation regulating, for instance, a specific stipulation ruling out a restitution.¹

Unless there is a close relationship between these two terms, a “self-contained regime” is a term different from a *lex specialis* maxim. They are of different nature and function. The function of *lex specialis* is the instrumental one, while the self-contained regime's nature is a functional one. The second is a judicial structure, while *lex specialis* is an operational maxim in the relationship of two or more rules of various degrees of generality.

As a maxim of the kind, *lex specialis* is of a wider range – it could be applied as an exception from the general rule, being, in this sense, the

¹ The ILCs Articles on State Responsibility, Introduction, Text and Commentaries, Introduction by J. Crawford, 2003, p. 308, Para. 5.

basis of a supposed “self-contained regime”, as well as a specification of a general rule.

“Self-contained regimes” is a post-positivism² theory construction, away from judicial reality, unless it takes its place in the UN International Law Commission activities.³

It seems clear that “self-contained regimes” can only exist in a post-positivist view of general international law that is seen as fictitious legal discourse, denying at the same time the main formal expressions of international law and the international community itself as a socio-political phenomenon.

It is contrary to the elementary legal logic that a legal regime can be completely isolated from general international law. Even regimes that would strive for their full autonomy cannot be constituted in any other way than through formal sources of international law, and they can rely in their activity only on the categorical apparatus and legal instruments of international law, as they can be interpreted and applied on the basis of rules and principles of international law only.

The logic is explicitly demonstrated by the European Court of Human Rights, which has jurisdiction over matters that are usually cited as an example of a self-contained regime. The Court notes that:

“...principles underlying the Convention (European Convention on Human Rights - M.K.) cannot be interpreted in a vacuum. The Court must also take into account any relevant rules of international law when examining the question of its jurisdiction and therefore determine the responsibility of a state in accordance with the current principles of international law, still remaining aware of the special nature of the Convention as a treaty on human rights”.⁴

Therefore, States can in their contractual relations make contracts beyond a single one, or more, or theoretically beyond all regulation of international law (not including those of cogent nature), but they cannot make contracts beyond the *very system of international law*.

² See III, 6.

³ Third report on State Responsibility, YILC 1982, II, part I, p. 24, Para 16.

⁴ Banković v. Belgium and others, *Decision of 12 December*, 2001, Admissibility, ECHR 2001-XII, p. 351, para 57.

Prof. Dr Spyridon Flogaitis

Director of the European Public Law Organization (EPLO) and
President of the Board of Directors of EPLO, Athens, Full
Professor of the Faculty of Law, University of Athens

PANDEMIC AND RECONSIDERATION OF THE ROLE OF STATE

The pandemic had very important consequences in the field of public law and the role of public powers worldwide. In the last three decades, we lived the triumph of the ideas about small state, abstentionist state, public powers which do not spend more resources that they dispose of no matter what. The pandemic proved that the State exists because it is needed, to guarantee the good functioning of public services and among them those of public health par excellence. For a period of three years, we have evidenced the omnipresence of the State and the public powers, struggling to fight the pandemic, to keep the public services working, to maintain up to a certain level the income of those who were in confinement, to preserve a minimum functioning of the economy. The State is back and needed.

Проф. др Станко Бејатовић

Председник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, председник Управног одбора Института за Криминолошка и социолошка истраживања у Београду, члан Председништва Међународног савеза правника у Москви

ЖИВОТНА СРЕДИНА И КРИВИЧНОПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗАШТИТЕ (НОРМА И ПРАКСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ)

У последње две деценије времена чији смо савременици није мали број особености које карактеришу Кривично право - његову теорију и норме. Међу њима све значајније место заузима и једна за коју се то на први поглед неби могло рећи. То су кривичноправни инструменти заштите животне средине. О коликом степену актуелности ове проблематике је реч најбоље говоре три чињенице. Прво, у последњих двадесетак година све је више научно-стручних радова публикованих на ову тему а једна од карактеристика у интервенцијама у кривичном законодавству највећег броја држава, укључујући и Републику Србију, је давање све већег значаја кривичноправним инструментима заштите животне средине путем ширења броја инкриминација којима се пружа њена заштита и на овакав начин и поопштравање законодавне казнене политике у овој области. Друго, озаконење одговорности правних лица за извршена кривична дела што, поред осталог, треба да дође до посебног изражаја управо код кривичних дела против животне средине обзиром на чињеницу да се она у највећем степену угрожава делатношћу не малог броја правних субјеката. Примера за то је безброј. Треће, до сада је донесено преко 2000 међународних правних аката (универзалног и регионалног карактера) с циљем изналажења адекватних инструмената за заштиту животне средине, а у децембру месецу 2021. год. Европска Комисија је усвојила и Предлог нове ЕУ Директиве која треба да допринесе смањењу еколошког криминалитета. Предлог дефинише нова кривична дела у овој области, поставља минимум казне за њихово извршење и посебан акценат ставља на повећање ефикасности сарадње надлежних субјеката при спровођењу закона. Такође, Предлог

обавезује државе чланице да успоставе систем и мере помоћи и подршке onим који пријављују кривична дела из области заштите животне средине. Овако постављен оквир заштите животне средине представља не само у државама чланицама ЕУ већ и у onим које то још увек нису постале као и уопште добру основу за подршку права на живот у здравој животној средини с циљем умањења њеног загађивања са једне стране и очувања ресурса који припадају свима укључујући и генерације које долазе, што само по себи говори о значају који се придаје овој проблематици.

Анализа не малог броја међународних правних аката укључујући и најновији Предлог нове ЕУ Директиве као и националних кривичних законодавастава уопште а тиме и кривичног законодавства Републике Србије, показује да се све већи значај придаје кривичноправним инструментима заштите животне средине. Више је разлога за такав приступ овој проблематици с тим да је кључни међу њима чињеница да је већ поодавно постало кристално јасно да се мерама превенције и бројним инструментима правне заштите непресивног карактера неможе постићи жељени степен заштите животне средине. Односно, да и без кривичноправне заштите нема могућности жељеног степена заштите животне средине, да је Кривично право иако *ultima ratio* средство незаобилазан инструменат заштите животне средине. Наравно не безусловно. Два су предуслова која морају бити испуњена да би Кривично право било у функцији жељеног степена адекватности заштите ове универзалне вредности човечанства уопште. Прво, да постоје адекватне кривичноправне норме, норме које одговарају времену и простору на којем се примењују. Друго, да се обезбеди адекватна примена таквих норми-да под њен удар дођу сви они које их крше. Но, за разлику од сагласности око ова два предуслова адекватности заштите животне средине кривичноправним инструментима дилеме су како то обезбедити. Није мали број отворених питања овог карактера а у зависности од одговара на иста зависи и степен адекватности кривичноправних инструмената заштите животне средине који је још увек далеко од жељеног. Најбољи доказ исправности овакве једне констатације је чињеница да се још увек процесуира релативно мали број кривичних случајева овог карактера, да се процесуирани кривични случајеви по правилу односе на лакша кривична дела из ове група (најчешће кривична дела незаконит лов, незаконит риболов,

шумска крађа и убијање и мучење животиња), да кривични поступци трају неоправдано дуго и да се изричу блаже кривичне санкције (по правилу минималне новчане казне и условна осуда). Ако се овоме дода и чињеница да су случајеви одговорности оних који највише угрожавају животну средину- правних лица за извршена еколошка кривична дела само симболични целокупна проблематика додатно добија на својој актуелности.

Стручно-критичка анализа наведених као и других питања кривичноправних инструмената заштите животне средине у Републици Србији показује следеће:

Прво, посматрано са нормативног аспекта позитивно кривично законодавство Републике Србије (њен Кривични законик и други законски текстови који као споредно кривично законодавство предвиђају кривична дела којим се штити животна средина) у сагласности је са релевантним међународним правним стандардима из ове области и као такво представља адекватну нормативну основу за жељени степен кривичноправне заштите животне средине;

Друго, када је реч о Кривичном праву као инструменту заштите животне средине уопште присутан је не мали раскорак између норме и праксе. Кривичноправне норме овог карактера још увек немају адекватну примену. Процесуира се по правилу релативно мали број кривичних случајева овог карактера а процесуирани кривични случајеви се углавном односе на лакша кривична дела из ове групе (најчешће кривична дела незаконит лов, незаконит риболов, шумска крађа и убијање и мучење животиња), кривични поступци трају неоправдано дуго и изричу се блаже кривичне санкције (најчешће минималне новчане казне и условна осуда). Уз ово, ту је и чињеница да су случајеви одговорности оних који кроз свој делатност највише угрожавају животну средину- правних лица за извршена еколошка кривична дела само симболични-скоро да их нема.

У циљу достизања потребног степена адекватности кривичноправних норми на пољу заштите животне средине неопходно је усагласити норму и праксу- неопходно је да сви субјекти укључујући и правна лица, одговарају за извршена кривична дела овог карактера, да изречене кривичне санкције буду адекватне, кривични поступци ефикасни а извесност кажњавања због извршених еколошких кривичних дела општеприсутна;

Треће, у циљу жељеног степена адекватности кривичноправних норми као инструмената заштите животне средине неопходно је обезбедити већи степен међусобне сарадње субјеката откривања, доказивања, процесуирања и пресуђења еколошких кривичних дела;

Четврто, свест о неопходности кривичноправних инструмената заштите животне средине као и свест о неопходности заштите животне средине уопште потребно је подићи на већи степен;

Пето, специфичност откривања, доказивања, процесуирања и пресуђења еколошких кривичних дела захтева како мултидисциплинарни приступ тако и поседовање посебних знања из ове области и томе је неопходно посветити већи степен пажње.

Кључне речи: Животна средина; Кривично право; Кривична дела; Ultima ratio; Казнена политика; Свест; Превенција; Ефикасност; Кривична санкција; Условна осуда; Новчана казна; Правно лице; Еколошки криминалитет.

Багреева Елена Геннадиевна

Доктор юридических наук, профессор,

Профессор Финансового университета при Правительстве
Российской Федерации

ВЛИЯНИЕ ТЕНДЕНЦИИ УВЕЛИЧЕНИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ НОРМ НА ПРАВОВОЙ НИГИЛИЗМ И ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ ЛЮДЕЙ

Анализируется опасная тенденции увеличения юридических норм, оказывающих негативное влияние не только на правосознание граждан, проявления правового нигилизма, но и на их психоэмоциональное состояние.

Кризис мирового правопорядка, «оттолкнувшись» от новых условий жизнедеятельности в период пандемии и пост-пандемийный период, приобрел катастрофический масштаб сегодня.

До недавнего времени нам казалось, что бесконечно принимаемые нормативно-правовые акты уберегут нас от хаоса. Однако не заметили, что наряду с этой тенденцией, мы стали утрачивать необходимость принятия, следования и передачи следующему поколению базовых общечеловеческих ценностей. Забыли, что именно они, по мнению философов, юристов от Древней Греции до сегодняшних дней и лежат в основе большинства норм позитивного права. И сегодня мы столкнулись с проблемой неисполнения и их, позволяя себе нарушать законодательно закреплённые предписания, как на национальном, так и на международном уровне.

В такой ситуации законодатели решили, что пришел «их звездный час» и принялись регламентировать все сферы нашей жизни. Напомню... с принудительной силой от государства. В России, например, эффективность работы высшего законодательного органа очевидна.

Еще 5 лет тому назад Уполномоченный по правам человека в РФ Татьяна Москалькова признала, что "правовой нигилизм" граждан является одной из самых серьезных проблем российского общества. За последние годы ситуация лишь ухудшилась (примеры периода пандемии, сегодня).

Мудрые же китайцы уже не одно тысячелетие предупреждают: «не дай вам Бог жить в эпоху перемен...». Сегодня мы в полной мере ощущаем на себе правоту их мысли: наш мозг не успевает ознакомиться и принять законодательные новеллы. А в условиях «неработающих» социокультурных норм, правила поведения остаются неясными, человеком овладевает фрустрация, страх, сознание теряет ориентиры в жизни, организм отказывается работать без сбоев. Чрезмерные переживания и волнения человека, обращенные во внутрь себя, приводят к психосоматическим расстройствам. По данным ВОЗ, в мире еще в 2020 году психические расстройства вошли в первую пятерку заболеваний, ведущих к потере трудоспособности: трудно себе представить какова будет «армия нетрудоспособных» в разных странах в 2023-2024 годах.

А если предостережение Платона «я вижу близкую гибель того государства, где закон не имеет силы и находится под чьей-либо властью» рассмотреть в общепланетарном масштабе, то острота поставленной проблемы станет еще очевидней.

Prof. dr Péter Mezei

Professor of Law, University of Szeged, Hungary

Adjunct professor (dosentti), University of Turku, Finland

ALL THAT GLITTERS IS NOT GOLD – AN EMPIRICAL REVIEW OF ARTICLE 17 OF THE EUROPEAN UNION’S COPYRIGHT IN THE DIGITAL MARKET DIRECTIVE

The European Union’s (EU) copyright liability regime for the use of subject matters in the online environment has been in motion for two decades. Based on the EU directives of the Millennium, the Court of Justice of the European Union has developed platforms’ direct liability for certain end-user activities. This, coupled with the growing streaming ecosystem prompted the EU to introduce the Copyright in the Digital Single Market (CDSM) Directive in 2019. Article 17 of it obliges online content-sharing service providers (OCSSPs; practically hosting platforms) to authorize end-user uploads, and subjects them to liability in the lack of authorization or the prompt removal of illegal contents. Article 17 is the cornerstone of the EU’s digital copyright reform, but its practical effectiveness is far from certain. This is what our research team has empirically tested within the frames of the EU-funded reCreating Europe project (grant no. 870626). First, we checked how selected Member States have regulated platform liability preceding the CDSM Directive and how they implemented Article 17. Second, we analysed how selected platforms, including many OCSSPs, regulate end-users’ activities by their end-user licence agreements (EULAs). Our findings are clear: while the reform was both timely and necessary, its effectiveness is questionable due to the Member States’ diverging implementation strategies and platforms’ strategically silent or shady EULAs.

The presentation will be structured as follows. First, it summarizes how EU copyright norms and case law laid down the road to direct copyright liability of platforms for end-user uploads.

Second, it introduces the key elements of Article 17 of the CDSM Directive. The key elements of the paper are the key findings of our empirical research on the national implementation of the new regime in ten selected EU Member States and on the qualitative analysis of selected platforms' (including OCSSPs') EULAs regarding end-user freedoms ("user rights" in the current EU copyright law) codified by Article 17(7) on certain exceptions and limitations, and Article 17(9) on end-users' informational rights and a new complaint-and-redress mechanism.

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 1 /
PUBLIC LAW SECTION 1

УСТАВНО ПРАВО /
CONSTITUTIONAL LAW

Проф. др Јовица Тркуља, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Београду

МЕДИЈИ И ДЕМОКРАТИЈА **У ДОБА ПАНДЕМИЈЕ КОРОНАВИРУСА**

Ковид-19 генерисао је не само глобалну кризу јавног здравља и економије, већ и медија и политичких система. Предмет истраживања су криза медија и демократије у условима пандемије коронавируса, у чијим оквирима настају основи за ограничења права и слобода човека и грађанина. Циљ рада је анализе динамике развоја пандемије коронавируса са становишта њеног утицаја на манипулацију медијима и кризу демократских институција. Истраживања и сазнања последњих година су показала да смо ушли у доба нове, виртуелне индустријализације, која има много апстрактније предмете „обrade“ – нашу (под)свест, нагоне и потребе. Реч је о *индустрији свести*, која производи и обликује нашу свест и коју у условима пандемије успешно остварују масовни медији, интернет, онлајн образовање, наука, уметност, који су попримили индустријски, серијални карактер. Пандемија короне је јасно указала да су они стављени у функцију заштите интереса владајуће пословно-финансијске елите света и покушаја да сачувају своју моћ и богатство.

У другом делу, предмет истраживања је утицај пандемије на демократију и демократске процесе. Аутор указује на различите факторе који су резултирали кризом либерално-демократских институција. Јер, планетарно универзализовање западног модела цивилизације показало се контрапродуктивним – довело је до кризе и девалвирања либерално-демократских принципа и тријумфа тоталитарне и колонијалне демократије. Фукујамина крилатица о „крају историје“ добила је свој трагични епилог у „крају демократије“. Корона-19 и сличне пандемије су се показале као важна полуга стратегије новог тоталитаризма – мост између ауторитаризма, који ограничава слободу, и тоталитаризма, који је укида. Тиме се утире пут ка успону новог тоталитаризма и ограничавање слободе и људских права.

Кључне речи: Пандемија ковида-19; Ограничење права; Масмедији; Манипулација свешћу; Криза демократије; Нови тоталитаризам.

Проф. др Миле Дмичић, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

МАРГИНАЛИЈЕ О СТВАРАЊУ И ТУМАЧЕЊУ СЛОВА И ДУХА БИТНИХ УСТАВНИХ И ПРАВНИХ НОРМИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина као држава *sui generis*, са специфичним и плуралним уставним, правним и политичким системима, са бројним међународноправним инструментима, и након више од двије и по деценије, још увијек се конституише.

Аутор у овом раду указује да због „... три национално подијељене и супротстављене 'културе сјећања', није могуће изградити јединствену политичку културу на којој би била надограђена заједничка држава”. Стога су и даље веома снажно супротстављени приступи не само унутар БиХ, већ и у непосредном окружењу, као и много шире, на глобалном нивоу. Умјесто налажења „мјере за све“, на сцени су различити приступи стварању и тумачењу њене уставноправне природе, облика државног и друштвеног уређења о чему је, објективно, неопходно утврдити стварно стање и постићи сагласност с циљем стварања коначног, за све прихватљивог, проводљивог и одрживог уставноправног модела Босне и Херцеговине као сложене државе, односно државне заједнице. При томе, не постоји заједнички политички идентитет, а веома је видљив етнички, културни, национални и идеолошки антагонизам и стална дилема хоће ли и до када ће ова држава опстати.

У оквиру анализе, како статике тако и динамике овог дијела уставне материје, аутор настоји одговорити да ли може, односно до када ће Устав БиХ уживати потребан ауторитет и дигнитет код оних који ће да га тумаче и примјењују.

И у формалном и у материјалном смислу, устав сваке земље треба да буде правна основа за стварање њеног права, те да одређује ко ће то право стварати, на који начин, у којој форми, са којим домаћајем. То, међутим није случај са Уставом БиХ. Додатно, држава не може имати “своје” право, ако уставом нису утврђене основе њене организације, структуре и функционисања. Истовремено, са теоријског и емпиријског гледишта, поштовати устав значи донијети га по свему ваљано и “стражарити” (*H. Kelsen*) “над његовом примјеном и његовом судбином и трудити се да устав траје достојно своме значају”.

Изградња и функционисање уставног и правног система подразумева нормативноправну реформу, с циљем успостављања конзистентног, потпуног и кохерентног правног система који државни и друштвени поредак чини стабилним, а грађане заштићеним у остваривању ових права и слобода. То је неопходно поготово из разлога што “право не настаје наједном, већ се оно ствара систематски, постепено и непрекидно”.

Такође, у БиХ је евидентно одсуство постојања политичког идентитета и “уставног патриотизма” (*J. Хабермас*), раскол у националним и политичким корпусима и оријентацијама, наглашена улога етничке компоненте у процесима персоналне, друштвене и социјалне интеграције.

„... Стога је изградња опће привржености новој босанскохерцеговачкој држави могућа само потпуним поштовањем засебних идентитета, а не њиховим потирањем и потискивањем.” (*М. Касаповић*).

Кључне ријечи: Босна и Херцеговина и њен уставноправни модел; Држава; Ентитети; Уставни, правни и политички систем и поредак; Конституционализација; Конститутивност народа и „остали“; Људска права и слободе.

Dr. Giulia Aravantinou Leonidi

Resident Faculty Lecturer in Comparative and European Public Law
of the ELGS (European Law and Governance School of EPLO)

Professor of the Master degree for Assembly officers-Mario Galizia
(University of Rome La Sapienza)

Scholar of the Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation

THE CRISIS OF AMERICAN DEMOCRACY AND THE “IMPERFECT” CONSTITUTION. CONSTITUTIONAL FLAWS AND LEGAL CHALLENGES OF THE POST-TRUMP ERA.

The crisis of American democracy has been debated for some time now. A crisis with deep roots and to which various factors contribute from the polarization of the political system to the problematic institutional relations not favored by what some consider an "imperfect" Constitution.

This contribution deals in particular with the time period marked by the presidencies of Donald Trump and Joe Biden, isolating and examining the elements that characterized the two experiences on the juridical-political level in order to trace through them the evolution of the legal system, the changes adopted and the effects that have been registered on the system of government and on US democracy as a whole.

Political polarization is nothing but one of the elements which have contributed in time to the dysfunction of the American political and institutional system. It will be duly taken into account, along with a shift in Executive/Legislative power balance, the complicated relations between the state and the federal level, the threats to the voting rights, the crisis of race relations and last but not least the role taken up by the US Supreme Court in its new composition and ideological leanings.

Keywords: Crisis-Democracy; United States; Imperfect Constitution.

Valentina Rita Scotti, Ph.D.

Associate Professor in Comparative Public Law, European Law and Governance School of the European Public Law Organization

GENDER AND SEX. CONSTITUTIONAL INTERPRETATION OF A CONTROVERSIAL TOPIC

Most of the European Constitutions protect gender equality according to general provisions on equality and on the prohibition of sex-based discrimination that have often allowed the outliving of the ordinary legislation perpetrating a patriarchal legal approach marginalizing women and subjugating them to men in several fields (i.e. family law, criminal law). All along XX century, and moreover after the II World War, Constitutional Courts increasingly had the opportunity to emerge as a pillar institution in the struggle for the full respect of gender equality by declaring the unconstitutionality of the provisions violating this principle and carefully erasing from the system the apparently neutral provisions covering gender-based violations. This contribution has also allowed to create an international standard for gender equality, progressively supported by international declarations and conventions.

Nevertheless, in recent years, the concept of gender equality in itself has been at center of a huge debate and several political actors have started questioning the so-called ‘gender doctrine’, considering it as a way for discarding the vision of the traditional family, which also finds its protection in several constitutional provisions. Constitutional Courts, therefore, have had to adjudicate on cases concerning the principle of gender equality taking into consideration this perspective as well.

After an introduction addressing the topic and providing definitions useful for setting the framework of the discussion, the proposed contribution is divided into two parts. Part I analyses the affirmation of the concept of gender equality thanks to the activity

of constitutional and supranational Courts. Part II deals with the theories challenging gender equality and provides for an overview of the most recent cases in which Courts have rejected the 'gender doctrine' in name of the protection of the traditional family and the values connected to it. Final remarks discuss whether this alternative vision of the principle of equality can be considered consistent with the international standards of equality and of gender equality. and provides some hints in the light of the more general theory of human rights protection.

Key words: Gender; Sex; Constitutional Courts; Constitutional Interpretation; Fundamental Principles of the Constitution; Principle of Equality.

Dr. Eugenia Kopsidi

Resident Lecturer, European Law and Governance School

THE COVID-19 PANDEMIC: UN UNPRECEDENTED CHALLENGE TO FUNDAMENTAL RIGHTS

The recent COVID-19 pandemic has reached crisis proportions dramatically restricting an important number of fundamental rights. Freedom of movement, freedom of assembly and freedom of religion are only some of the human rights which in many countries of the European Union have been restricted to an unprecedented extent. The restrictive measures taken by the governments were adopted in the name of public interest which in this case was identified with the right to health. The latter has thus become a «super-right» whose preventive protection has practically led to the suspension of basic fundamental rights. Although at the institutional level these restrictions questioned some of the most fundamental constitutional principles, the constitutionality of the measures – when and where it was challenged – constituted a rather secondary issue in relation to their effectivity.

In addition, in the majority of the EU member-states the response to the coronavirus pandemic was given through states of emergency. As it is usually the case in times of crisis, the executive power substituted the legislative by adopting acts with the force of law without the approval of the Parliaments. Some governments have even exercised their right to temporarily derogate from their obligations enshrined in the European Convention of Human Rights, according to article 15 of the Convention. From a constitutional point of view, the restrictive measures were initially justified because they were imposed temporarily even though in some cases there have been strong objections with regard to the observance of the proportionality principle.

Most of the measures adopted during the coronavirus period have come to an end. However, it seems that the pandemic has left its mark since some changes such as the use of new technological applications at workplaces or in schools have been consolidated, giving rise to new issues regarding the protection of fundamental rights.

Key words: Pandemic; Fundamental rights; Constitutional principles; State of emergency.

Dr. Panagiotis Doudonis

Oriel College, University of Oxford, United Kingdom

HAS TECHNOLOGY WEAKENED PARLIAMENTARY LEGITIMACY?

Technology is not a priori a delegitimizing factor for democracy. On the contrary, it is a prerequisite for growth and thus can help democracy flourish. Nevertheless, when we speak about democracy we mean representative democracy which is based on a very specific set of values, with the most important being that of coexistence of political actors who are held responsible for their actions. Parliament is the cornerstone of this representative democracy system.

Internet, social media and digital platforms in general are the products of modern technological advancements which have caused a revolution in human communication. They have also played an important part in a couple of real-world revolutions, like the Arab Spring. Nevertheless, they have severe repercussions for representative democracies and their functioning. Technology threatens to alter the fundamental elements of democracy both through the procedure it uses and the message it conveys.

Since modern technologies and platforms enable the virtual presence of a great number of citizens in a digital platform, we should keep in mind that representative democracy is not only more feasible but also preferable to direct democracy, since it is a polity where political opponents are obliged to coexist and dangerous divisions in the society are avoided. This element is particularly important as a response to populist movements who are organized through social media and ask for the replacement of Parliaments by direct democracy and its ‘assemblies’.

At the same time, social media platforms are based on a wrong business model, focused on the increase of their use as well as targeted custom-made advertising, which has given rise to

polarization of political views. It is thus of paramount importance to regulate the relevant areas before it is late for our democracies and their representative institutions. The legal framework should focus on the accountability of internet and social media giants to regulatory authorities as well as responsibility for their policies.

At the end of the day, we should always keep in mind that Max Weber in his famous “Politik als Beruf” (Politics as a Vocation) draws a distinction between the ethics of responsibility and the ethics of conviction. According to the ethics of conviction, a view is expressed based on absolute ends and regardless of the consequences of the action proposed. Public debate in social media (even if it is not a product of foreign intervention or of the profiling of users) is overly influenced by the discourse of conviction, without taking into consideration the repercussions the implementation of certain views has on real life. The only way to change that is through bringing out this parameter in public discourse as well as underlying the importance of the responsibility values associated with our representative democracy.

Проф. др Дарко Симовић

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

УСТАВНО РЕДИЗАЈНИРАЊЕ ПРАВОСУДНОГ САВЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Премда, компаративно посматрано, није остварио резултате ни приближно очекиваним у погледу обезбеђивања независности судства, модел снажног правосудног савета постао је модел кога, без критичке задршке, промовишу европске институције. Наиме, од држава које су у процесу придруживања Европској унији очекује се да установе правосудни савет чији је основни задатак обезбеђивање независности судства. Будући да обезбеђује висок степен самоуправљања, подршку том моделу пружају представници судске власти. Тај модел добија снажну подршку из сфере науке, а уједно и од стране невладиних организација. Конституционализовање снажног правосудног савета постало је симбол напретка и демократизовања државе.

Србија је предвидела уставна решења која нису елиминисала канале за политички утицај на правосуђе. Отуда, одмах после доношења Устава 2006. године било је јасно да ће Србија морати да промени свој устав у делу о правосуђу уколико своју будућност жели да веже за европске интеграционе процесе. Премда се тај процес није одвијао брзо и једноставно, уставни амандмани који конституишу унапређени модел судског савета усвојени су 2022. године. Међутим, оно што је карактеристично за уставно моделирање новог судског савета, јесте чињеница да је промену устава у делу о правосуђу Србија засновала искључиво на апстрактној критици уставних решења из 2006. године и на препорукама Венецијанске комисије да је неопходно доследно концепирати европски модел судског савета. Без обзира на то

што се устав примењивао приближно 15 година, није било анализе која би требало да утврди оцену рада Високог савета судства. У случају да је рад тог тела оцењен негативно, онда је следећи корак требало да буде идентификовање разлога тог неуспеха, а до тога није дошло. Отуда, чини се да уставна реформа у Србији неће донети унапређење независности судства, будући да нису утврђени основни канали његове политизације. Незадовољавајући степен независности судства несумњиво није последица слабости уставног оквира судског савета, већ су разлози далеко дубљи. Игнорисање тих кључних разлога само значи да је Србија и поред уставних реформи подједнако далеко од независности судства као што је то била и пре њих.

Кључне речи: Устав; Уставне промене; Република Србија; Правосудни савет; Високи савет судства.

Проф. др Слободан П. Орловић
Правни факултет Универзитета у Новом Саду

ПРОМЕНА ПОЛОЖАЈА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА ПО АМАНДМАНИМА ИЗ 2022. ГОДИНЕ НА УСТАВ СРБИЈЕ

Након деценије и по Устав Србије је по први пут промењен амандманима који су донети почетком 2022. године. По предлогу Владе у ревизионом поступку који је укључио и референдум измењене су изворне одредбе које се односе на правосуђе. Како је наведено у иницијативи (предлогу) Владе, циљ који је требало постићи променама Устава јесте побољшање принципа независности судства и самосталности јавног тужилаштва.

Амандмани на Устав обухватили су све уставне одредбе које се тичу правосуђа. Прва теденција која се уочава је да је положај институције јавног тужилаштва постављен по узору који је пројектован за судство. У том смислу, прва критика стоји на становиштву да није могуће изједначити орган, па ни по апстрактном уставноправном положају, гоњења са органом који пресуђује.

Неколико битних а изједначених елемената који се тичу статуса судских и јавнотужилачких органа указују управо на напред наведену чињеницу.

Судијски мандат је уместо првобитно пробног постао сталан, а то се управо десило и са тужилачким мандатом; судија који има потпуну независност у предмету у којем суди био је узор да се оформи и јавни тужилац, наместо заменика јавног тужиоца, који би ваљда потпуно аутономно имао право да поступа у конкретној правној ствари; гаранције сталности функције, разлози за разрешење, имунитета и непокретности, истозначно важе и за судије и јавне тужиоце; поступак избора

и орган који бира ове функционере готово су идентични, а разлика је само у томе што је у Високом савету тужилаца члан и министар правде који је то место изгубио у Високом савету судства.

Самим тим што је полазна уставна основа таква да је судство независно а тужилаштво самостално указује на то да надоградња таквих темеља не може бити једнозначна, а како је амандманима из 2022. управо учињено.

По својој правној природи јавно тужилаштво није било, нити може бити, исто што и судство. Потврда да је оно тек једна страна у поступку (поред одбране) казује да оно поступа на основу другачијих начела у односу на она која важе за судску власт. Пошто се тужилаштво примарно бави гоњењем учинилаца кривичних дела (подизањем оптужнице) оно је као једна страна у поступку, по природи ствари, субјективно – настоји да оптужница нађе своје место у осуђујућој пресуди. Са друге стране, судија поступа у границама објективног и непристрасног покушавајући, оценом аргумената тужилаштва и одбране, да утврди судску истину.

У том смислу, донети амандмани који „подижу“ јавно тужилаштво на ниво судства могу бити оцењени само као противни природи двају институција, и судства и тужилаштва, или пак као неко компромисно решење унутар групе експерата која је ове амандмане и написала.

Кључне речи: Устав; Јавно тужилаштво; Судство; Амандмани; Србија.

Full Professor Goran Marković, LL.D.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

ON IMPORTANCE OF THE LEGAL STANDARD „LEGAL OR ELECTION EXPERT“ FOR THE ELECTION OF THE CENTRAL ELECTORAL COMMISSION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Electoral Law of Bosnia and Herzegovina prescribes that members of the Central Electoral Commission of Bosnia and Herzegovina (CEC) have to be legal experts with experience in the field of elections and/or election experts. This legal standard is not followed with more concrete conditions which the candidates have to fulfil in order to be eligible for the election in the CEC. There are no further conditions which in more details prescribe which candidates have more references and qualities for the election by the House of Representatives of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina. Since the election of the members of the CEC is in competence of one of parliamentary chambers, which is a political institution, the absence of more concrete conditions which candidates have to fulfil means that political elites have wide freedom to decide whom to choose as members of the CEC.

Legal standard “legal expert with the experience in the field of elections” is so widely defined that it formally endorses even lawyers who have been members of the polling stations committees, or who have had the experience during only one parliamentary or local election. This kind of experience in elections could hardly be seen as sufficient or serious enough for a candidate who pretends on the place in the highest election body.

It is very much the same with the legal standard “election expert” since it is quite unclear what this kind of expertise means. It even opens the way for the candidates who have not graduated in the field of legal or political sciences which is not acceptable.

The existence of this legal standard would be acceptable if it would be accompanied with some other conditions, such as:

particular and relatively clearly defined experience in the field of legal system or electoral system, finished school of legal or political sciences, results in the scientific research on the issues of electoral law and/or electoral system, etc. These conditions, however, have to be defined in such a manner that they exclude candidates who don't have appropriate knowledge or experience in order to prevent wide or free interpretation of these conditions by political elites.

The legal standard which has been prescribed in the Electoral Law is so widely defined that the political elites have wide possibilities in finding candidates who sympathize with the parliamentary majority. There are no serious guarantees for the election of politically independent and sufficiently competent members of the CEC.

The author will research this issue connecting it with the issue of the method of election of the members of the CEC since the latter issue shows how an inappropriately defined conditions for the membership in the CEC, followed by the election of the members by a political institution, can lead to results which are not in favour of sufficiently competent and independent body.

The basic method in the work will be positive legal method, which will be used in order to analyze the Electoral Law of Bosnia and Herzegovina. Since this is not the only electoral law in Bosnia and Herzegovina, the author will analyze legal provisions in other electoral laws in Bosnia and Herzegovina, in order to compare them with the Electoral Law of Bosnia and Herzegovina.

Comparative method will have an important role in the work. The author tends to analyze legal solutions in other countries in order to prove that it is possible to prescribe such solutions regarding the conditions which candidates for membership in electoral bodies have to fulfil which are more concrete. The author will analyze other different solutions in order to find their good and bad sides. This analysis will be the basis for his proposals on more concrete conditions for the election to the CEC.

The author finds out, among other proposals, that members of the CEC have to finish a law school or a school of political science, to be judges or officers of municipal or higher electoral commissions for particular period of time, to have results in the field of scientific research of electoral system, etc. These conditions could be prescribed alternatively or cumulatively.

At the same time, the author will propose another method of election of the members of the CEC which would have one basic purpose – the election of members of the CEC who are not the exclusive choice of a parliamentary majority. It could be composed, at least partially, of judges of particular courts, as well as of members who are proposed both by parliamentary majority and opposition.

Key words: Legal standard; Central Electoral Commission; Legal and election expert; Electoral system.

Проф. др Маја Настић
Правни факултет Универзитета у Нишу

УСТАВНОСУДСКА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ОСНОВНИХ ПРАВА

Функција заштите основних људских права и слобода остварује се у поступку нормативне контроле и у поступку решавања по уставним жалбама. Ефекти уставносудске заштите људских права најизразитији су у поступку по уставној жалби. Имајући у виду да је уставна жалба у функцији заштите Уставом гарантованих права, тиме се заштита наведених права изједначава са њиховом суштином дефинисаном највишим правним актом. Овим се потврђује уставноправни значај основних права и њихова супериорност у односу на обично закондоавство.

Уставне норме често одликује апстрактни стил, који је изражен код одредби о људским правима, а оне су и нужно вредносно орјентисане. Стога је поступање Уставног суда поводом уставних жалби прилика да Суд изнесе своју перцепцију основних права.. Тиме се остварује субјективна сврха заштите људских права, али објективна димензија, која се тиче тумачење каталога људских права.

Активистичко деловање Уставног суда, засновано на креативном и отвореном тумачењу уставних одредби, остварено у поступцима по уставној жалби биће у фокусу рада. Уставносудска интерпретација основних права биће сагледана у светлу решења садржаних у релевантним упоредноправним системима и у националном праву.

Кључне речи: Уставни суд; Устав; Људска права; Уставна жалба.

Проф. др Марко Станковић

Правни факултет Универзитета у Београду

**НОВИ ЗАКОН О ЛОКАЛНИМ ИЗБОРИМА И ЊЕГОВ
УТИЦАЈ НА ЛОКАЛНУ ДЕМОКРАТИЈУ У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ**

Рад анализира последице доношења новог Закона о локалним изборима у Републици Србији. Након кратке анализе значаја локалних избора за демократски политички систем, следи приказ ранијих законских решења почев од 1990. године до данас. Централни део рада представља анализа новина предвиђених новим Законом о локалним изборима, након чега следи аргументација о нужности суштинске промене изборног система за локалне изборе. У закључним разматрањима су, између осталог, предложена и одређена побољшања важећег законског оквира за локалне изборе.

Кључне речи: Локална демократија; Локални избори; Гласање; Општина; Закон о локалним изборима.

Виши научни сарадник др Владимир Ђурић
Институт за упоредно право, Београд

**УСТАВНОПРАВНИ И УПРАВНОПРАВНИ АСПЕКТИ
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ПРЕПОРУКА УГОВОРНИХ
ТЕЛА САВЕТА ЕВРОПЕ
- између стварања и тумачења права -**

Уговорна тела Савета Европе прате спровођење одређених конвенција у државама уговорницама (Оквирна конвенција за заштиту националних мањина, Европска повеља о регионалним или мањинским језицима). Имплементација тих конвенција у унутрашњем правном поретку уговорних страна у првом реду изискује поступање по препорукама релевантних тела која прате њихову примену. Реч је о препорукама Саветодавног комитета Оквирне конвенције, Комитета експерата Европске повеље и Комитета министара чијим се актима завршавају одговарајући циклуси мониторинга. У раду се се на основу анализе правне природе препорука сагледавају отворена питања уставноправног и управноправног карактера која се односе на процес њихове имплементације и указује да се такав процес може кретати између стварања и тумачења права.

Кључне речи: Оквирна конвенција; Европска повеља о регионалним или мањинским језицима; Уговорна тела; Препоруке

**CONSTITUTIONAL AND ADMINISTRATIVE ASPECTS
OF THE COUNCIL OF EUROPE TREATY BODIES
RECOMMENDATIONS' IMPLEMENTATION
- between creation and interpretation of law -**

The Council of Europe' treaty bodies monitor the implementation of certain conventions in the contracting states (Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Charter for Regional or Minority Languages). The implementation of those conventions in the contracting parties' internal legal order first of all requires acting in line with the recommendations of the relevant bodies that monitor their implementation. It is about the recommendations of the Advisory Committee of the Framework Convention, the Committee of Experts of the European Charter and the Committee of Ministers, whose acts end the respective monitoring cycles. Based on the analysis of the legal nature of the recommendations, the paper examines open questions of a constitutional and administrative nature related to the process of their implementation and indicates that such process can move between the creation and interpretation of law.

Key words: Framework Convention; European Charter on Regional or Minority Languages; Treaty bodies; Recommendations.

УДК/UDC 341.382(497.6)“1995“

342.52(497.6)

Проф. др Матеј Савић

Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци

Проф. др Зоран Васиљевић

Правни факултет универзитета у Бањој Луци

**ПОДЈЕЛА НАДЛЕЖНОСТИ У БИХ ИЗМЕЂУ
СЛОВА И ДУХА ДЕЈТОНСКОГ
МИРОВОГ СПОРАЗУМА
- ЈАВНОПРАВНИ И ПРИВРЕДНОПРАВНИ АСПЕКТ -**

Тема овог рада, простором и временом концентрисана на актуелну ситуацију у БиХ осцилира између двије основне теоријскоправне димензије: нормативног; онога што треба да буде и фактичког; онога што јесте (што хоће да бива). Аутори су се определијели за овакву тему, с намјером да понуде један заокружен научни поглед на, још увијек отворена, правна питања. Већ тридесет година смо свједоци великог броја опречних мишљења у вези схватања и тумачења правне природе БиХ, њеног статуса, подјеле надлежности, државног уређења и положаја ентитета у њој, при чему не смијемо заборавити да се стварање ове међународно признате државе одиграло у бурним друштвеним, политичким и свакако, правним околностима, које су резултирале закључењем Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини (Дејтонски мировни споразум). У раду се, прије свега анализира нормативни и институционални оквир (поредак) који је успостављен Дејтонским мировним споразумом, односно његовим Анексом 4 (Устав БиХ), затим, пратећи (ре)еволуцију унутрашње организације и подјеле надлежности до данас, аутори се баве проблемом, у континуитету, партикуларног (волунтаристичког) одступања

од Дејтонског оквира (поретка). Наиме, Устав БиХ је дефинисао прилично узак круг искључивих надлежности институција на нивоу БиХ, док је на све остале примијенио претпоставку надлежности ентитета. Такође, посебна пажња посвећена је континуираним проблемима који се јављају у самом тумачењу (одредаба) Дејтонског мировног споразума и његових анекса, прије свега у контексту проширења надлежности институција БиХ наметањем закона од стране високих представника, односно, одлукама Уставног суда БиХ. Аутори у раду постављају питање уставности овакве праксе, поготово узимањем у обзир чињенице да је БиХ настала удруживањем ентитета и да све надлежности, па и оне искључиве, изворно припадају ентитетима. Акценат у овом раду је стављен на јавноправни и пословноправни аспект (прије свега, његов привредноправни дио који, такође, припада области јавног права) подјеле надлежности између БиХ и ентитета и специфичности које су се појављивале од 1995. године до данас.

Кључне ријечи: Дејтонски мировни споразум; Надлежност; БиХ; Ентитет; Устав; Јавно право; Привредно право; Правни поредак.

Проф. др Милан Пилиповић

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

КОНТРОВЕРЗЕ СТВАРАЊА ПРАВА АКТИМА ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Постојање, положај и надлежност Високог представника, регулисани су Анексом Х Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини. Тај Анекс, између осталог, одређује да је Високи представник коначни ауторитет за тумачење Споразума о спровођењу цивилних аспеката мирног рјешења. Међутим, он је у пракси дјеловао као стваралац права, тако што је доносио амандмане на уставе ентитета, законе на нивоу БиХ и ентитета. Аутор полази од тезе да постојање Високог представника са формалноправног аспекта, није спорно. Међутим, са теоријскоправног и уставноправног, аспекта, аутор ће покушати да оспори његову дјелатност која се у протеклом периоду испољавала у стварању права. Високи представник, приликом доношења својих одлука, позивао се на Анекс Х, као и на одредбе декларација Савјета за имплементацију мира којима су проширивана његова овлашћења. У раду се указује да се конституисање Савјета за имплементацију мира и његовог Управног одбора, десило након пописивања Дејтонског мировног споразума, без посебног правног основа и без сагласности страна уговорница које су потписале Анекс Х. Аутор заступа тезу да Анекс Х, акти Савјета за имплементацију мира, као и другу релевантни акти који се односе на Високог представника, не садрже правни основ да он доноси нормативне акте, да врши уставотворну и законодавну власт. У контроверзној дјелатности Високог

представника, освијетлиће се и улога Уставног суда БиХ. Умјесто да буде чувар Устава и уставности у Босни и Херцеговини, Уставни суд БиХ, својим одлукама и ставовима, допринио је да Високи представник постане једна посебна институција у Босни и Херцеговини, која стварајући право, мијења уставноправни поредак БиХ и ентитета.

Стварање права не треба да буде једнострано ауторитарно изјашњавање појединца. Измјене и допуне општих правних норми, а нарочито устава, треба да изражавају и задовољавају интересе оних на које се и односе, а у Босни и Херцеговини, то су три конститутивна народа. Зато је неопходно да три конститутивна народа, преко својих изабраних представника у парламентарима, искључиво и учествују у стварању права.

Кључне ријечи: Високи представник; Анекс; Устав; Закон; Стварање права; Савјет.

CONTROVERSIES OF THE CREATION OF RIGHTS BY THE ACTS OF THE HIGH REPRESENTATIVE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

The existence, position and authority of the High Representative are regulated by Annex X of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina. That Annex, among other things, determines that the High Representative is the final authority for the interpretation of the Agreement on the Implementation of Civil Aspects of Peaceful Settlement. However, in practice he acted as a creator of rights, by bringing amendments to entity constitutions, laws at the BiH and entity level. The author starts from the thesis that the existence of the High Representative from a formal legal aspect is not disputed. However, from the theoretical and constitutional aspects, the author will try to challenge his activity, which in the past period was manifested in the creation of laws. The High Representative, when making his decisions, referred to Annex X, as well as to the provisions of the declarations of the Peace Implementation

Council, which expanded his powers. The paper indicates that the constitution of the Council for the Implementation of Peace and its Board of Directors took place after the signing of the Dayton Peace Agreement, without a special legal basis and without the consent of the contracting parties who signed Annex X. The author advocates the thesis that Annex X, acts of the Peace Implementation Council, as well as other relevant acts related to the High Representative, do not contain a legal basis for him to issue normative acts, to exercise constitutional and legislative powers. In the controversial activity of the High Representative, the role of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina will also be highlighted. Instead of being the guardian of the Constitution and constitutionality in Bosnia and Herzegovina, the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, with its decisions and positions, contributed to the High Representative becoming a special institution in Bosnia and Herzegovina, which, by creating law, changes the constitutional and legal order of Bosnia and Herzegovina and its entities.

The creation of rights should not be a unilateral authoritarian declaration of an individual. Amendments and additions to general legal norms, especially the constitution, should express and satisfy the interests of those to whom they relate, and in Bosnia and Herzegovina, these are the three constituent nations. That is why it is necessary that the three constituent nations, through their elected representatives in the parliaments, exclusively participate in the creation of rights.

Key words: High Representative; Annex, Constitution; Law; Creation of rights; Advice.

Prof. dr. Dženeta Omerdić

Prof. dr. Zlatan Begić

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

ZAKONODAVNA VLAST U BOSNI I HERCEGOVINI: PRIKAZ ASIMETRIČNIH NORMATIVNIH RJEŠENJA

Bosna i Hercegovina je, po svom državnom uređenju, složena država. Sastoji se od dva entiteta (Federacije BiH i Republike Srpske) i Brčko Distrikta. Najviši zakonodavni organ vlasti u Bosni i Hercegovini je Parlamentarna skupština BiH. Riječ je o dvodomnom organu vlasti u kojem se, suprotno važećim demokratskim standardima, ne predstavljaju interesi svih građana Bosne i Hercegovine. Prilikom izbora predstavnika i delegata najvišeg zakonodavnog organa vlasti prekršena su temeljna demokratska načela, kao i principi općeg i jednakog prava glasa, garantovani važećim međunarodnim konvencijama. Imajući u vidu važeće pravne odredbe, autori će analizirati i pravnu prirodu gornjeg doma Parlamentarne skupštine BiH (Doma naroda).

U ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine, evidentna su asimetrična normativna rješenja kojima se regulišu sastav i nadležnosti entitetskih zakonodavnih organa vlasti (Parlamenta Federacije BiH i Narodne skupštine RS-a). Zakonodavni organ vlasti Federacije BiH izražava svu složenost uređenja ovog bosanskohercegovačkog entiteta. Naime, za razliku od Narodne skupštine RS-a, Parlament FBiH je dvodoman (Predstavnički dom i Dom naroda) i ukoliko Ustavom nije drugačije utvrđeno, odluke Parlamenta FBiH zahtijevaju potvrdu oba doma. Premda je intervencijom Visokog predstavnika uspostavljeno Vijeće naroda RS-a, Narodna skupština RS-a ne predstavlja dvodomni zakonodavni organ vlasti nego je riječ o jednodomnom zakonodavnom tijelu. Naime, Vijeće naroda RS-a ne učestvuje ravnopravno u procesu odlučivanja, nego predstavlja svojevrsan

intervenirajući faktor kada se odlučuje o pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa.

Autori će se u radu osvrnuti na važeće odredbe kojima se normiraju sastav i nadležnosti državnog i entitetskih zakonodavnih organa vlasti, pri čemu će poseban akcenat staviti i na posljednje izmjene i dopune Ustava FBiH nametnute od strane Visokog predstavnika a koja se tiču sastava Doma naroda Parlamenta FBiH.

Ključne riječi: Zakonodavna vlast; Parlamentarna skupština BiH; Parlament FBiH; Narodna skupština RS-a; Legitimitet; Konstitutivni narodi; Diskriminacija.

Проф. др Невенко Врањеш

Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци

ДЕЈТОНСКА И ПОСТДЕЈТОНСКА КОНЦЕПЦИЈА ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Актуелни политички систем Босне и Херцеговине настао је на бази многобројних политичких процеса који су деведесетих година захватили Европу. Међу њима се посебно истичу пад коминизма, политички плурализам, војна реорганизација, тржишна економија као и многобројни други елементи постсоцијалистичке транзиције. Наведене промјене Босна и Херцеговина је дочекала као једна од шест република бивше СФРЈ са мултиетничком структуром становништва која је у највећој мјери осликавала структуру мултиетничности тадашње југословенске заједнице. Трагичан ратни сукоб који је захватио регион своју кулминацију доживјеће управо у овој републици и резултоваће несагледивим посљедицама са преко стотину хиљада мртвих, милионима расељених лица те потпуном девастацијом привреде, инфраструктуре, производних капацитета и многобројних других друштвених ресурса. Након завршетка оружаног сукоба, међународна заједница успоставља Дејтонску Босну и Херцеговину са минимумом заједничких институција и надлежности конфигуришући тако њен правни и политички систем који ће имати јединствене тачке у домену спољних послова, комуникација, спољње трговине и монетарних послова, док ће све друге функције препустити ентитетима. Био је то производ најширег и једино могућег компромиса с циљем да се заустави рат и сачува какав такав облик државе и државности. Одмах након потписивања Дејтонског мировног споразума услиједиле су његове неформалне и незваничне промјене које су касније ушле у сферу супротну унутрашњем

и међународноправном поретку. Тако можемо говорити о постдејтонској концепцији политчког система Босне и Херцеговине какву данас живимо.

Тема рада је анализа политичког система Босне и Херцеговине структурираног на принципима Дејтонског мировног споразума и тренутног стања оличеног у његовој постдејтонској концепцији. Темелјна хипотеза је да је политички систем Босне и Херцеговине заснован на Дејтонском мировном споразуму специфичан и атипичан, израз најширег могућег компромиса и једино могуће одржив.

У раду ће бити коришћена метода анализе садржаја, метода правне егзегезе, статистичка метода, те основне синтетичке методе.

Кључне ријечи: Босна и Херцеговина; Устав Босне и Херцеговине; Политчки систем и Дејтонски мировни споразум.

Научни сарадник др Мијодраг Радојевић
Институт за политичке студије у Београду

ПАРАДОКСИ РЕФЕРЕНДУМА У САВРЕМЕНИМ ПРАВНИМ СИСТЕМИМА

Референдум је један од основних механизма директне демократије, о чијим вредносним потенцијалима нема сагласности у правној теорији. Научници се разилазе у одговорима на питања да ли је ово специфично народно гласање инструмент популизма или демократије, односно да ли референдум надомешћује недостатке представничке демократије или погодује њеном урушавању. Упркос својим инхерентним недостацима, емпиријски показатељи потврђују све већу улогу различитих облика референдума у савременим правним системима у последњих неколико деценија широм света. Феномен ове популарности објашњава се напредовањем уставне демократије, али и деловањем сложеног сплета околности. С друге стране, референдумска пракса потврдила је проблеме у вези са његовим одржавањем на националном нивоу, нарочито у земљама на простору бивше Југославије, али и у државама са демократском традицијом. На основу искустава у развоју ове институције у оквиру Савета Европе дефинисане су основне смернице, препоруке и процедуре. Ипак, неопходна су истраживања и аналитички приступ који би указао и на друге услове, прилагођене околностима и темама о којима се одлучује на референдуму, као гаранцијама да је делотворно средство за допуну представничке демократије.

Кључне речи: Непосредна демократија; Представничка демократија; Парламент; Уставни референдум; Владавина права.

Assistant professor Maja Sahadžić, PhD
University of Antwerp

**AN INCOMPLETE JUDICIAL SYSTEM AND THE
EUROPEAN UNION'S CANDIDACY STATUS
USING BOSNIA AND HERZEGOVINA AS AN EXAMPLE**

In the states with the Continental European legal tradition, the supreme court is the highest judicial body within the judicial system. Its purpose is, among others, to ensure the uniform application of law and equality before the law. Although Bosnia and Herzegovina belongs to the countries of Continental European law, its constitutional and legal construction contains certain particularities concerning the judiciary. Complete judicial systems have been established in the entities and the Brčko District. Nevertheless, the Annex IV of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (the Constitution) has not provided norms establishing the existence of the judiciary at the state level. In other words, the constitution has not provided prerequisites for the establishment of the integral judicial system.

This paper seeks to elaborate on how human rights and freedoms have been provoking the Constitutional Court to gain a vigor to flow through its *sui generis* status and act as a surrogate judiciary to fill in gaps. Drawing on the previous, the paper analyses the prominent Constitutional Court decisions to demonstrate the reasons, purpose, and effects of its decision-making. From a comparative perspective, the paper explores whether similar challenges exist elsewhere. Finally, the paper argues in favor of the necessity to establish the supreme court at the state level in Bosnia and Herzegovina.

Key words: Constitutional vacuums; Constitutional court; Supreme court; Bosnia and Herzegovina.

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 2 /
PUBLIC LAW SECTION 2

МЕЃУНАРОДНО ЈАВНО ПРАВО И ТЕОРИЈА
ДРЖАВЕ И ПРАВА /
INTERNATIONAL PUBLIC LAW AND THEORY OF
STATE AND LAW

Проф. др Родољуб Етински, редовни професор у пензији
Професор Правног факултета Универзитета Доња Горица
Професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду у
пензији
Уредник Секције за међународно право Копаоничке школе
природног права

МЕСТО СУСРЕТАЊА НЕФОРМАЛНЕ ПРОМЕНЕ МЕЂУНАРОДНОГ УГОВОРА И ЊЕГОВОГ СУДСКОГ ТУМАЧЕЊА

Иако свако тумачење међународног уговора треба да буде руковођено члановима 31-33 Бечке конвенције о праву међународних уговора, неки аутори праве разлику, са правом, између судског тумачења, када се уговорнице споре око тумачења, и тумачења од стране самих уговорница, када међу њима нема спора. Та разлика је важна за предмет овог текста. Комисија за међународно право УН је на становишту да уговорнице могу да учине измене у уговору неформално праксом примене уговора. Овај став су потврдили неки међународни судови. Заиста, уговорнице, као суверенитети, су господари међународног уговора. Оне могу да га измене, а могу и да се договоре о начину промене. Са друге стране чл. 31 (3, б) Бечке конвенције о праву међународних уговора наводи праксу примене уговора као један од извора тумачења. Ако пракса примене уговора показује једногласни неформални договор уговорница о његовој промени, међународном суду ће бити тешко да приликом тумачења не поштује такав договор. Тако, тумачећи уговор, међународни суд може да кроз то тумачење прихвати модификацију уговора које су учине уговорнице праксом примене тог

уговора. Ту, дакле у чл. 31 (3 б) могу да се сретну неформална модификација уговора и судско тумачење уговора. Пошто је суд позван само да тумачи уговор, и пошто тумачење искључује промену уговора, суд неће рећи да његово тумачење чини промену уговора, већ ће се позвати на предмет и циљ уговора, као и на праксу примене уговора. Разлика између судског тумачења и тумачења уговорница је то што уговорнице тумачећи уговор могу да га промене а суд не може. Суд ће, међутим, уважити промену коју су учиниле уговорнице у процесу примене уговора.

Кључне речи: Међународни уговор; Модификација; Тумачење.

Full Professor Boris Krivokapić, LL.D.

Faculty of Business and Law, „MB“ University, Belgrade &
Law Faculty, Samara national university „S. P. Korolev“, Samara

Professor Bezverhov Artur G., LL.D.

Faculty, Samara national university „S. P. Korolev“, Samara

SPACE WARS AND INTERNATIONAL LAW

Outer space has long since become very important from the point of view of military doctrine, but also of international law of armed conflicts. Until recently, it was mostly about using it for spying (via artificial satellites). Then the US began to develop the program "Strategic Defense Initiative", known as "Star Wars", which amounts to erecting a powerful anti-missile shield above the US at high altitudes and with many of the components stationed in space (surveillance satellites, satellites for shooting down enemy missiles, etc.). In addition, some hypothetical problems have been analyzed in the literature. One of them is the use of outer space for direct action against targets on our planet. Another issue that attracts attention is possible armed conflicts in deep space someday. An interesting problem, for now without any answer, is possible armed conflicts with aliens. All these issues require an appropriate response from international law. In this regard, the fact is that international treaties and universal customary international law contain a number of clear principles that should prevent armed conflicts in space, i.e. the use of space for armed conflicts on earth - the rule that states must carry out their space activities in accordance with international law and the UN Charter (which then implies the explicit prohibition of the use of force and the threat of force), the prohibition of stationing weapons of mass destruction in space, the rule that celestial bodies can be used exclusively for peaceful purposes etc. However, it can already be argued that these principles will soon be violated.

Among other things, attacks on enemy spy satellites can soon be expected in connection with the present armed conflict in Ukraine. All of this leads to changes in international space law itself, both in terms of the possible definition of new principles of space law, and in connection with the need to regulate a number of new issues, such as, for example, what are the actual frameworks of neutrality in war in outer space, is it permissible to attack private satellites that are used for spying purposes in favor of the enemy and the like.

Key words: Space wars; Outer space; International law; Law of armed conflicts.

Prof. dr Ranko Mujić

Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore

PUT CRNE GORE KA ČLANSTVU U EVROPSKOJ UNIJI

Autor u članku razmatra Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. i 2022. godinu. Do juna 2020. godine Crna Gora je otvorila sva 33 skринing poglavlja, od kojih su tri privremeno zatvorena.

Iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. autor izdvaja kao ključna pitanja političkog kriterijuma: javnu administraciju, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i ekonomske kriterijume.

Javna administracija (public administration) je prema Izvještaju Komisije ostvarila ograničen napredak u prethodnom periodu. Potrebna je jaka politička volja da se stvarno depolitizuje javna uprava, optimalizuje državna administracija i primijeni koncept odgovornosti.

Crna Gora je prema Izvještaju skromno pripremljena za razvoj funkcionalne tržišne ekonomije. Potreban je niz reformi da bi se u tom smislu poboljšalo poslovno okruženje.

U Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu navodi se da posljednje dvije vlade i Skupština u praksi nisu pokazale svoju posvećenost reformskoj agendi vezanoj za EU.

U Izvještaju je stavljen poseban akcenat na reforme javne uprave, borbu protiv korupcije i dobrosusjedske odnose.

U pogledu reforme javne uprave, postignut je ograničen napredak.

U borbi protiv korupcije, Crna Gora je postigla određeni napredak. Prošlogodišnje preporuke samo su djelimično usvojene.

Crna Gora održava dobre susjedske odnose i regionalnu saradnju.

Crna Gora je nastavila rad na usklađivanju svog prava sa pravom Evropske Unije u mnogim oblastima. U cjelini, postignuti napredak je bio ograničen.

Autor u radu daje svoja viđenja kako bi se stvari propratile pro futuro.

Проф. др Небојша Раичевић
Правни факултет Универзитета у Нишу

ТУМАЧЕЊЕ КАО ИНСТРУМЕНТ ЕВРОПСКОГ СУДА ПРАВДЕ ЗА ШИРЕЊЕ УНУТРАШЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ ЕЗ/ЕУ

Оснивачки уговори Европске заједнице садржали су одредбе које су изричито додељивале поједине надлежности тој организацији и тиме вршили вертикалну поделу власти између ЕЗ и држава чланица. Поред тих експлицитних надлежности, Европски суд правде је систематским, телеолошким и метателеолошким тумачењем оснивачких уговора признавао и нека додатна овлашћења Европској заједници, чиме је Суд прихватио доктрину имплицитних овлашћења као погодан инструмент за јачање положаја Заједнице у односу на државе чланице.

Европски суд правде је доктрину имплицитних овлашћења претежно користио за јачање надлежности ЕЗ на спољнем плану, али је било и примера њене примене ради ширења надлежности институција ЕЗ на интерном плану. У првим деценијама доктрина имплицитних овлашћења послужила је за ширење унутрашње надлежности ЕЗ у економској сфери. У почетку, Заједници су, поред изричито прописаних овлашћења, признавана и овлашћење да предузима мере неопходне за остварење циљева садржаних у оснивачким уговорима. Суд је касније проширио ово своје схватање концепта унутрашњих имплицитних овлашћења, констатујући да та овлашћења могу бити изведена не само из конкретне одредбе или општих циљева оснивачког уговора, већ и из генералне структуре тог уговора. Поред увођења овог новог основа за усвајање додатних мера од стране европских институција, Европски суд правде је ширење унутрашње надлежности ЕЗ/ЕУ остварио и применом доктрине имплицитних овлашћења у ванекономским сферама.

Кључне речи: Европска заједница; Европска унија; Европски суд правде; Тумачење; Оснивачки уговори; Имплицитна надлежност.

Profesor adjunto dr. Allan F. Tatham

Facultad de Derecho, Universidad San Pablo-CEU, Madrid, Spain

LESSONS FROM A FARAWAY COUNTRY: THE CHALLENGES FACING BRITISH JUDGES IN INTERPRETING EU LAW AFTER ACCESSION (1973-1990)

As judges from across the Western Balkans are currently being trained in the rules concerning the interpretation and enforcement of (rights under) EU law in cases before them, this paper will examine how British judges approached this same matter in the immediate post-accession period, 1973-1990.

It will be shown that, for many years after joining the then EEC, domestic judges in the United Kingdom sought to impose their own canons of interpretation when approaching EU law in cases in which they were adjudicating. The gradual movement to embrace the methods of interpretation used by the European Court of Justice, ultimately resulted in a profound re-orientation of British judges in their approach to the basis of their decision-making and the legal sources available to justify their reasoning.

This paper will therefore trace the main cases as examples of the process by which British courts gradually came to accept European canons of interpretation, highlighting the difficulties faced in adapting to different ways of understanding the context of EU law. In discussing these various judgments, it is hoped to underline the fact that even a long-established judiciary from a new Member State faced many challenges in dealing with post-accession application and interpretation of EU law. Judges and courts in all accession states have faced and continue to face similar challenges in fulfilment of their duties of Union loyalty (sincere cooperation) under Article 4(3) of the Treaty on European Union.

Keywords: Union loyalty; Western Balkans; Interpretation of EU law; British judiciary; Domestic rules of interpretation

Prof. dr Federica Rassu

Maître de conférences en Droit Public à l'Université de Poitiers
(Faculté de Droit et de Sciences sociales / IDP -UR 14145)

THE PROTECTION OF FUNDAMENTAL RIGHTS IN THE EU BETWEEN CREATION AND INTERPRETATION

The European Community created in 1957 does not have the primary objective of guaranteeing fundamental rights, its aim is above all to form an agreement economic and a common market. It is true that the freedoms of movement or establishment of people are part of these rights, but they remain rather limited at community level. However, the jurisprudence of the Court of Justice of the European Communities complements the need for inserting rights into the general principles of Community law since 1969 (ECJ 12 November 1969, *Erich Stauder v. City of Ulm-Sozialamt*; then Court of Justice 17 December 1970, *Internationale Handelsgesellschaft*).

These principles apply to secondary legislation and they are created, or "discovered" according to the expression of the Court, on the basis of the constitutional traditions common to the States members (the Court is bound to draw inspiration from the constitutional traditions common to the member and nonmember states it can therefore accept measures that are incompatible with the recognized and guaranteed fundamental rights by the constitutions of these States as said in ECJ 14 May 1974, *Nold v Commission of the European Communities*).

Furthermore, the Court of Justice explicitly refers to the European Convention on Human Rights (in the sentence of 28 October 1975, *Rutili v. Minister of the Interior*) so, the rights of the Convention are integrated as principles common to the Member States, and it is in that capacity that the European Court of Justice has given concrete expression to many fundamental

rights. Few years later the Single European Act and the Maastricht Treaty begin to include in the Community treaties a reference to the European Convention on Human Rights.

In 2009 with the Lisbon Treaty the EU adopted for the first time its own imperative catalog of rights, the Charter of Fundamental Rights of the EU. As of that date, the Court of Justice has the possibility of referring to the European Convention on Human Rights and applying it as such but it also has an instrument for the protection of fundamental rights issued from the European Union.

Key words: EU; Fundamental right; Court of Justice; European Convention on Human Rights; Charter of Fundamental Rights of the EU.

Doc. Dr. Juan Camilo Herrera

Universidad de los Andes, Facultad De Derecho

INTERNATIONAL AND CONSTITUTIONAL LAW IN THE AMERICAS

I will explain the interrelations between constitutional and international law with particular emphasis —on the sources— or clauses of international projection in the Constitutions of the Americas and the Caribbean. Through the description and analysis of the normative taxonomies of each of the 36 constitutions in force in the region, I will offer in my presentation a big picture of the internationalization of constitutional law and at the same time of the elements that make up the constitutionalization of international law in the region.

The connections are demonstrated through practical examples of the impact on domestic legal systems in human rights, regional integration, and investment law. The main contribution of this study lies in subsuming in a few pages the identification of the intersections of international and constitutional law in the Americas and the Caribbean, with a view to the relations between the local, national, regional, and international.

The chapter is part of a working process for The Oxford Handbook of International Law and the Americas, which will be published in 2023.

Senior research Mihajlo Vučić

Institute of International Politics and Economics, Belgrade

JUDICIAL MEMORY AS A TOOL OF SOCIAL CONTROL

The idea of the research is to provide an analysis of how decisions of the tribunal constituted under international law impact the creation of historical memory for the peoples of the former Yugoslav states. The states established after the breakup of former Yugoslavia share a past full of atrocities committed on all sides, not only from the two world wars but from the more recent civil wars that occurred at the turn of the century. The International Criminal Tribunal for former Yugoslavia was established by the United Nations Security Council Resolution while the civil wars were still raging. Its proceedings wrote the history of the conflicts through numerous evidence and convictions of most important perpetrators. The judicial memory was created intended to be a common, reconciliatory memory for all the peoples and states previously involved in conflicts. However, the manner of the creation of the Tribunal, prosecutorial strategy and great powers' abuse of its role negatively impacted its legitimacy and impartiality in the eyes of the political elites and common people of the region. Various communities in the region differ in terms of how they perceive the history enshrined in the Tribunal's decisions. Nevertheless, these decisions were recognized as official history in the legal acts of these countries, and in the most extreme cases, the denial of any aspects of these decisions became a crime under their criminal codes. The hypothesis of the author is that these memory laws serve as the tool of social control. They are intended to preserve the legacy of the Tribunal despite the strong opposition to its interpretation of history by local communities. In this manner, these memory laws aim to prevent another cycle of atrocities between the local communities. However, instead of bringing stability and common reconciliatory memory, the author argues that these memory laws might lead to further social polarization in the multiethnic societies of former Yugoslav countries, where the legitimacy of the Tribunal and its legacy is controversial to say the least.

Keywords: Memory laws; Former Yugoslavia; International criminal tribunals; Conflict; Atrocities.

Assistant Professor Sanja Kreštalica LL.D
Faculty of Law, University of East Sarajevo

LIMITS OF THE STATE OF NECESSITY DOCTRINE: from Grotius until modern times

State of necessity is one of the principles that could be found in all periods and across multiple regimes of international law. Its traces lead back to the XVII century when self-preservation stood as a legitimate reason for unlawful actions. Nowadays, the state of necessity is deeply rooted in the questions of state responsibility for the breach of international obligations, as a general principle, as well as a requirement that is being found in the derogation clauses of the human rights treaties. It is one of the doctrines which proves its exclusivity in all stages of the development of the international community.

This article intends to frame the state of necessity doctrine and identify its limitations. Starting with the understanding of a prominent lawyer and special rapporteur Roberto Ago, followed by the ideas accepted by the ECHR Commission, all sublimed in the work of contemporary writers, this doctrine has been adequately understood and positioned within the rules of general international law. However, these works have not addressed the issue of the limitations of doctrine and possible abuses by states which interpret the requirements too broadly. The author concludes that the state of necessity doctrine should not serve as an excuse for the breach of states' obligations, but rather as the last resort used in order to safeguard its essential interests.

Key words: State of necessity; State responsibility; Human rights; International obligations.

Jose Gustavo Prieto Munoz, PhD

FWO senior researcher at the Department of European, Public and International Law, Ghent University, Belgium; Human Rights Centre and Human Rights in Context

THE LEGITIMACY OF BLOCKCHAIN RULES: A STUDY ON EMERGING TRANSNATIONAL STANDARDS

The emergence in 2009 of distributed ledger technology (DLT), popularly known as “blockchain” has challenged the practice of law beyond the state. This technology can be framed as ‘decentralized computing’, in which computer applications run simultaneously on many nodes, rather than running on a single central server where information is immutable and can neither be manipulated nor erased. During its early years, blockchain technology was exclusively used by computer science enthusiasts or investors seeking profits in highly speculative cryptocurrency markets. But current developments indicate that this technology has begun to affect a far broader scope of interests and rights.

Here, I explore what are the sources of legitimacy (reasons for self-compliance) for blockchain rules not embedded in code but imposed on parties that operate with blockchain technologies (exogenous ‘off-chain’ rules), by addressing the following question: How is the concept of legitimacy constructed for ‘off-chain’ governance of transnational blockchain infrastructures? I answer this question by identifying the highly fragmented rule-generating process of blockchain governance and, in particular, looking at how legitimacy operates in the emergence of technical standards for the technology. Even though standards are not considered to be ‘hard law’ they have a critical impact on legal systems, because they create the technical parameters from which legal obligations and arguments will be constructed. Unlike older infrastructure, blockchain has multiple simultaneous standard-setting processes that operate within several standardization communities, each of them with its own visions and priorities, but all share common *de jure* or *de facto* technical standards. In the case of blockchain, the standard-setting process has become critical.

Key words: Legitimacy; Public authority; Blockchain; Transnational economic governance.

Доц. др Борис Тучић

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Мр Радмила Драгишић

Докторанд на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци

ПОСТУПАК О ПРЕТХОДНОМ ПИТАЊУ ИЗМЕЂУ ИНТЕРПРЕТАТИВНОГ И ПРАВНОСТВАРАЛАЧКОГ ДЈЕЛОВАЊА СУДА ПРАВДЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Поступак о претходном питању пред Судом правде Европске уније, као њеним искључивим интерпретативним ауторитетом, у протеклих седам деценија манифестовао се као кључни инструмент не само јуриспрудентне конституционализације правног поретка европске организације на начин који државе чланице, као „господари уговора“ (предмет *Solange*) нису ни замишљале, већ и његовог материјалног обогаћења у различитим областима те остваривања непосредне, али кључне комуникације са националним судовима и националним правним системима уопште. Спектар „достигнућа“ Суда правде у оквиру поступка о претходном питању је широк. Иницијално је обиљежен етаблирањем концепта аутономности права Европске уније те идентификацијом и еволуцијом његових појединачних садржинских елемената. Међу тим елементима централно мјесто свакако заузимају они конституционалног карактера, као што су принципи надређености и непосредног дејства или начело једнообразног тумачења и ефикасне примјене права организације. Међутим, од не мање важности је интерпретативно попуњавање правних празнина и недоречености чак и у областима које су се карактерисале јасним уговорним ограничењима у контексту положаја и надлежности европске правосудне институције, као што су, у ранијем периоду, област унутрашњих послова и правосуђа,

односно данас још увијек област Заједничке спољне безбједносне политике Европске уније, до специфичног интерпретативног дефинисања односа права европске организације и типичног међународног права по различитим основама. Стога се неизоставно намеће потреба давања одговора на питање у којој мјери се претходни поступак заиста исцрпљивао у својој оригиналној уговорној намјени, а то је тумачење и утврђивање валидности права Европске уније, а у којој мјери је он послужио Суду правде као, условно, правностваралачки механизам како на конституционалној, тако и на материјално – правној равни. У покушају давања одговора на ово питање, у раду се, уз релевантна уговорна рјешења, превасходно анализира јуриспруденција Суда правде посредством које су поменута те нека друга „достигнућа“ у домену обликовања правне природе, али и конкретних материјалноправних рјешења у правном поретку европске организације и остварена. При томе, да би креирао одговарајући оквир за овакво своје дјеловање, Суд правде је прво на идентичан начин настојао обликовати и сам поступак о претходном питању, а потом, од средине седамдесетих година прошлог вијека, суочити се и са „баченом рукавицом“ од стране врховних националних правосудних ауторитета, оличених у уставним судовима држава чланица, који нису са одобравањем гледали на његове, додуше прилично прикривене, „правностваралачке“ претензије.

Кључне ријечи: Право Европске уније; Поступак о претходном питању; Међународно право; Национално право; Стварање, тумачење и примјена права.

Dr. sc. Ajna Jodanović

Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću

DOPRINOS POVELJE O OSNOVNIM PRAVIMA EVROPSKE UNIJE UNAPRJEĐENJU SISTEMA ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA NA UNIJSKOM NIVOU

Efikasno djelovanje Evropske unije kao demokratske unije uslovljeno je obavezom poštovanja osnovnih prava i sloboda njenih građana, kao i osiguranjem njihove zaštite putem pravnih instrumenata i uspostavljenog mehanizma sankcija. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 2009. godine, Povelja o osnovnim pravima Evropske unije formalno je uključena u unijski pravni poredak kao dio primarnog prava. Jedan od ciljeva istraživanja je pokazati da je Povelja označila značajnu etapu u okviru evropskog integracionog procesa iz razloga što je osnovna prava učinila vidljivijima, te je na sistematičan način okupila u jednom dokumentu sva građanska, politička, ekonomska i socijalna prava koja su se ranije nalazila u različitim nacionalnim i međunarodnim pravnim instrumentima. Iako je uvođenje Povelje u pravni poredak Evropske unije predstavljalo značajan korak u konsolidaciji zaštite osnovnih unijskih prava, osiguravajući pravnu usklađenost politika Unije sa osnovnim pravima, analiza će ukazati na glavne faktore koji ograničavaju primjenu Povelje u pravnoj praksi država članica. Polazeći od toga da Povelja o osnovnim pravima Evropske unije predstavlja sveobuhvatni okvir zaštite ljudskih prava na unijskom nivou i jednu od najmodernijih kodifikacija osnovnih prava u svijetu, ovaj rad ispituje u kojoj mjeri je uključivanje Povelje u Ugovor iz Lisabona doprinijelo efikasnijoj zaštiti ljudskih prava u Uniji.

Ključne riječi: Evropska unija; Ugovor iz Lisabona; Zaštita ljudskih prava; Povelja o osnovnim pravima Evropske unije.

THE CONTRIBUTION OF THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION TO THE IMPROVEMENT OF THE HUMAN RIGHTS PROTECTION SYSTEM AT THE UNION LEVEL

The effective functioning of the European Union as a democratic union is conditioned by the obligation to respect the basic rights and freedoms of its citizens, as well as by ensuring their protection through legal instruments and the established mechanism of sanctions. With the entry into force of the Treaty of Lisbon in 2009, the Charter of Fundamental Rights of the European Union was formally included in the EU legal order as a part of primary law. One of the objectives of the research is to show that the Charter marked a significant stage within the European integration process for the reason that it made fundamental rights more visible, and systematically gathered in one legally binding document all civil, political, economic and social rights that were previously contained in various national and international legal instruments. Although the introduction of the Charter into the legal order of the European Union represented a significant step in the consolidation of the protection of fundamental Union rights, ensuring the legal compliance of Union policies with fundamental rights, the analysis will indicate the main factors that limit the application of the Charter in the legal practice of member states. Starting from the fact that the Charter of Fundamental Rights of the European Union represents a comprehensive framework for the protection of human rights at the Union level and one of the most modern codifications of fundamental rights in the world, this paper examines to what extent the inclusion of the Charter in the Treaty of Lisbon contributed to a more effective protection of human rights in the Union.

Key words: European Union; Treaty of Lisbon; Protection of human rights; Charter of Fundamental Rights of the European Union.

ТЕОРИЈА ДРЖАВЕ И ПРАВА /
THEORY OF STATE AND LAW

Prof. dr Csaba Varga, Professor Emeritus

Philosophy of Law Department of the Pázmány Péter Catholic University (H-1088 Budapest, Szentkirályi utca 28)

Research Professor Emeritus, Institute for Legal Studies of the Hungarian Academy of Sciences

RECHTSDOGMATIK AND ITS PLACE IN PRACTICAL AND THEORETICAL JURISPRUDENCE

Legal doctrine, *doctrine juridique*, or as termed in its specialised German cultivation, *Rechtsdogmatik*, by transforming the given texture of the law into a logically organised conceptual system, will result in changes not of law but in the law's understanding. Thereby it duplicates the legal phenomenon, giving mere drafted wordings conceptuality and systemicity. The paper overviews the novelty, formative role, understanding as a tentative scheme, as well as the scientific status, of the doctrinal work on law.

Keywords: Languages of law; Doctrinal study of law; *Ius/lex*; Rules/norms; Conceptualisation; Systemicity; Law / the law.

Prof. dr sc. Mirjana Nadaždin Defterdarević
 Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

OTKRIVANJE „PRAVOG“ PRAVNOG ZNAČENJA – PUT DO VALJANE I ISPRAVNE PRIMJENE PRAVA

Rad je posvećen pitanju utvrđivanja „pravog“ značenja pravne norme kroz koji će se pravni sadržaj pretočiti u društvenu stvarnost.

Kako se subjekat koji je stvorio pravnu normu i subjekat koji je primjenjuje najčešće razlikuju, i kako između trenutka donošenja i trenutka njene primjene redovno postoji neki kraći ili duži vremenski interval, imajući uz to na umu da nas pravna norma, mada se od nje očekuje da je dotjerana misaona konstrukcija koja je jezički i tehnički uspješno realizovana, uvijek suočava sa nesavršenošću svog autora i nesavršenošću prirode opšte pravne norme i da je sve ovo čini na svoj način neodređenom i nejasnom obzirom na odnose i situacije koje normira, to će subjekt koji je primjenjuje uvijek imati zadatak da je i protumači.

Elaborirajući nužnost postupka tumačenja pravne norme rad se bavi pitanjem koliko pravna hermeneutika raspolaže pouzdanim sredstvima za utvrđivanje „pravog“ značenja pravne norme, koliko se i kako pristup tumačenju vremenom promijenio i koji su i kakvi stvarni efekti njegove primjene.

Rad u svom osvrtu, polazeći od metoda tumačenja, pravne argumentacije i njene primjene kao diskurzivne tehnike, dolazi do nove retorike pokazujući da je pravac kojim se hermeneutika prava do sada kretala usmjeren na nalaženje načina takvog pravnog rasuđivanja čijom će se primjenom u najvećoj mjeri osigurati valjana i ispravna primjena prava.

Teorijskopравни pristup u eksplikaciji teme temelji se na primjeni dogmatskog, teleološkog i aksiološkog metoda.

Ključne riječi: Pravna norma; Tumačenje prava (pravna hermeneutika); Metode tumačenja, Pravni argumenti; Diskurzivni karakter argumentacije; Nova retorika.

Проф. др Срђан Перишић

Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ТЕОРИЈА НОМОСА КАРЛА ШМИТА

Аутор се бави теоријом номоса немачког философа права Карла Шмита. Шмит је настанак политичког и правног поретка посматрао кроз конституисање простора који насељава један народ. Карл Шмит говори о два *номоса* који су изграђивали политичке и правне поретке у Европи. С тим у вези, разликују се у основи и две врсте вредности. Све зависи о вредности *простора* (мора или земље) које добијају свој израз у култури и политичко-правном поретку. Шмитова истраживања постају актуелна данас када се настоји да једна група вредности прогласи универзалним и тако наметне јединствен политички, културни и правни поредак без обзира који је *номос* простора у темељу датог друштва.

Шмитова теорија номоса се може употребити у анализи ширења НАТО, Европске уније, сукоба САД и Русије, прихватања или неприхватања вредности Запада и њиховог правног нормирања код Срба, као и код других незападних друштава.

Кључне речи: Карл Шмит; Вредности; Култура; Право; Политика; Номос; Земља; Море; Геополитика.

Assoc. prof. Ljubica Kardaleska-Radojkova, PhD

Assoc. prof. Tatjana Srceva-Pavlovska, PhD

Faculty of Foreign Languages at the AUE – FON University in
Skopje

VAGUENESS AND AMBIGUITY IN LEGAL LANGUAGE

This paper focuses on the linguistic component of legal interpretation, through the notions of *vagueness* and *ambiguity* a theoretical challenge to both philosophers and legal scholars. It includes theoretical background of these concepts from the semantic and logical perspectives, as well as instances of their practical relevance in specific cases which require verbal expression and interpretation beyond what has been actually written. While legal certainty is regarded as a fundamental pillar in the rule of law, these two notions represent a linguistic under determinacy. The need to decode these and the related concepts dates back from antiquity. The “void-for-vagueness” doctrine for instance with its roots in the ancient times indicates the awareness of the practical implications of these phenomena and their relevance for legal interpretation and legal writing. Montesquieu’s “Spirit of the Laws” urged that laws should be concise, simple, and devoid of vague expressions. In parallel with the attempts for reforms towards plain language style and the introduction of legal writing courses by many law schools, legal writing style and Legalese in general long remained a subject of analysis in terms of complex constructions and implicit wording, often resulting in descriptions such as wordy, unclear, pompous and dull attached to it. This domain seems as a struggle between the subtle nuances of the abstract thought expressed with the beauty of style, selection of linguistic means available or accepted as a convention in both drafting and interpretation of legal texts on the one hand and the reception and interpretation by the involved or affected (legal institutions and clients) in a specific case on the other hand.

Виши асистент Брано Хаџи Стевић, ма

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ТАСИЋЕВО УЧЕЊЕ О ОДНОСУ ДРЖАВЕ И ПРАВА КАО КРИТИКА КЕЛЗЕНОВОГ НОРМАТИВИЗМА

Ђорђе Тасић, српски правник с почетка 20. века је у свом научном раду пажњу посветио односу државе и права, настојећи да тај однос анализира кроз социолошку призму. Његова анализа државе и права обухвата, између осталог, критички осврт на ставове Ханса Келзена уз развијање идеје да је разумевања права могуће само ослањањем на чињенице а проблем односа права и државе је за Тасића проблем односа стварности и вредности, и ту је место сусрета правне науке и правне филозофије. Тасић критикује Келзеново нормативистичко учење јер право није само норма, како Келзен тврди. Тамо где нема интеракције између друштва и државе тј. њиховог допуњавања, нема ни права, категоричан је Тасић. Држава је везана друштвеним правом (а обичај може да укине закона) и она је „примирје друштвено“, а основ везаности државе правом је заједничка свест у друштву која тежи идеалима правде и реда (мира). Тасић сматра да је позитивно право бесмислено ако је одвојено од идеала, тј. оно без идеала нити је рационално нити је вредност него је само сива чињеница. Осим тога, право је и сила, али није само сила него и вредност коју одликују сталност и постојање процедура које се не мењају самовољно. Предмет анализе у нашем раду ће да буде Тасићево учење о држави и праву у светлу критике Келзеновог нормативизма, па ћемо почетни део рада да посветимо Келзеновом учењу. Будући да је Ђорђе Тасић представник социолошкоправне школе, одређене напомене о њој ће да буду изнесене. Затим ће анализа да буде посвећена Тасићевим ставовима, с циљем да се расветли Тасићева критика нормативистичког приступа као исувише статичног за објашњење динамичних појава попут државе и права.

Кључне речи: Ђорђе Тасић; Ханс Келзен; Нормативизам; Однос државе и права; Друштвено право.

Истраживач приправник Ања Безбрадица
 Институт за упоредно право, Београд

ФУНКЦИОНАЛНА АНАЛИЗА ПРАВА

У раду се анализира правнонаучна литература у контексту функционалне анализе права, те постулира да у правној науци није било значајнијег бављења функцијама права. Полазећи од Мертоновог (Robert K. Merton) разликовања латентних и манифестних функција, у раду се претпоставља да је један од разлога за илузију о свеприсутности функционалне анализе права у литератури - појмовно поистовећивање термина „циљ“ и „функција“ у општој јуриспруденцији. Осим тога, као резултат доминације нормативних теорија права (у разним њеним варијантама), и са њима скопчаног структуралистичког поимања права, чак и код аутора који јасно раздвајају циљ права и његове функције, бављење овим последњим дешава се успутно и на строго теоријском нивоу. Супротно, овај рад има намеру да функционалну анализу права позиционира тамо где је њено природно место – под окриље емпиријске социологије, чиме би се бављење питањем циља у праву оставило филозофији права. С тим у вези, у раду ћемо се осврнути и на малобројне али значајне покушаје (пре свега оне из друге половине 20. века) да се пажња научне јавности скрене на ову неоправдано дуго запостављану област истраживања права. Приказана анализа има за циљ да буде концептуално-методолошки оквир за један будући покушај категоризације функција права.

Кључне речи: Функционална анализа права; Функције права; Циљ права; Латентне и манифестне функције права

ЈАВНОПРАВНА СЕКЦИЈА 3 /
PUBLIC LAW SECTION 3

УПРАВНО ПРАВО И РАДНО ПРАВО /
ADMINISTRATIVE LAW AND LABOR LAW

УПРАВНО ПРАВО /
ADMINISTRATIVE LAW

Проф. др Зоран Лончар

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

КОНТРОЛА ОРГАНА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ НАД ЛОКАЛНОМ УПРАВОМ У СРБИЈИ

Уставом Републике Србије је зајемчено право грађана на локалну самоуправу, као и да локална самоуправа подлеже само надзору уставности и законитости. Стога, у правном систему Србије данас постоји разгранат систем надзорних овлашћења централне власти над радом и актима општина и градова као јединица локалне самоуправе. Међу најзначајнијим овлашћењима спада најпре овлашћења Владе да под условима прописаним законом распусти скупштину јединице локалне самоуправе, као и да пред Уставним судом покрене поступак за оцену уставности или законитости општег акта јединице локалне самоуправе за који сматра да није сагласан Уставу или закону, а да до одлуке Уставног суда обустави од извршења општи акт јединице локалне самоуправе. Поред тога, министарство надлежно за послове локалне самоуправе има овлашћење да пред Управним судом покрене поступак за оцену сагласности општег акта јединице локалне самоуправе са њеним статутом, као и овлашћење да под условима прописаним законом укине или поништи појединачни акт јединице локалне самоуправе против кога се може не може водити управни спор, ако сматра да није у складу са законом или прописом саме јединице локалне самоуправе. С друге стране у циљу заштите локалне самоуправе општине и градови имају право да покрену поступак за оцену уставности или законитости или другог општег акта централне власти којим се повређује право на локалну самоуправу, као и право на посебну жалбу Уставном суду ако сматрају да су појединачним актом или радњом

органа централне власти онемогућава вршење надлежности јединице локалне самоуправе. Упркос постојању веома разгранатог система различитих надзорних овлашћења централне власти над локалном самоуправом досадашње њихово ефективно вршење указује на чињеницу да она имају више превентивно дејство него што се у пракси заисте и користе.

Кључне речи: Државна управа; Локална управа; Контрола; Надзор.

Проф. др Драган Гоцевски

Правнои факултет „Јустинијан Први“ Универзитета „Св.
Кирил и Методиј“ у Скопљу, Република Сјеверна Македонија

**УПРАВНО ПРАВНЕ БАРИЈЕРЕ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
ПОСТУПАКА
квалитативна студија поступака из области образовања и
здравства**

Рад преставља квалитативну студију применом правне анализе одабраног узорка правних прописа и праксе јавних институција. Предмет анализе је оцена спремности позитивно правног оквира за дигитализацију посебних управних поступака којим се пружају јавне услуге. Одабран је намерни узорак за три категорије јавних услуга, од којих је укупно анализирано пет услуга:

1. еквиваленција и признавање претходно стеченог образовања из области основног образовања, средњег образовања и високог образовања;
2. упис ученика у основно образовање; и
3. оснивање приватних здравствених установа у мрежи здравствених установа.

За сваку услугу дат је преглед релевантног оквира, начела којим се води аутор током анализе, наративни и табеларни преглед детекције и препоручену насоку за интервенције потребне за уклањање уочених правних баријера за дигитализацију поступака. За услуге за које је утврђено да не постоје правне пречице дигитализације дате су само насоке односно препоруке које аспекте услуге треба узети у обзир током дигитализације. Иако рад садржи насоке односно препоруке, по својој садржини и методу анализе рад преставља стручно и научно градиво а не документа за јавне политике у смисли ‘public policy analysis’.

За свих пет услуга препорука је да се дигитализација подупире на већ усвојени опћи правни оквир који обезбеђује правни основ пружања услуга електронским путем. Поступак којим се одвија електронска комуникација је у функцији спровођења поступка односно поступака и препознавању валидности доказних средстава односно исправа, потврда, сертификата, диплома и сл. који се користе у поступцима.

Кључне речи: Јавне услуге; Управни поступак;

Дигитализација; Еквиваленција и признавање претходно стеченог образовања; Упис ученика; Оснивање приватних здравствених установа у мрежи.

Full-time professor Dragan Gocevski, PhD

Iustinianus Primus Faculty of Law in the Ss Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of North Macedonia.

LEGAL BARRIERS FOR DIGITALIZATION OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES

Qualitative Study of Procedures in Education and Healthcare

The paper is a qualitative study, providing a legal analysis on a deliberate sample of regulation and practices in public institutions. The specific focus of the study is an evaluation of the legal framework's readiness for digitalization of special administrative procedures to provide public services. A deliberately sample is selected for three categories of services from two fields, covering a total of five services:

1. Equivalence and recognition of previously obtained education in primary, secondary and tertiary education.
2. Enrollment of pupils in primary education. And
3. Establishment of private health care institutions in the national network of health care.

Each service is analyzed within its legal framework, provided a set of guiding principles applied in detecting specific issues and directions to overcome them. Furthermore, a narrative and tabulated overview of findings for each service and set of directions. Findings address specific legal barriers that *ex lege* prohibit digitalization of process to provide a service. Directions provide a recommendation for specific interventions needed to eliminate detected barriers. Services for which barriers are not detected are provided with guidelines which procedural aspects should be considered during digitalization. Though the paper provides directions and guidelines, by its method, structure, and content it is not a public policy analysis but an expert and academic discourse of the topic.

All five services are recommended to digitize relying on an existing general legal framework enabling electronic provision of public services. Procedure(s) though which electronic communication is conducted is in the function of process enforcement and recognition that all means of proof such as certificates and diplomas are equally valid regardless of format (print or electronic).

Key words: Public services; Administrative procedure; Digitalization; Equivalence and recognition of previous obtained education; Pupil enrollment; Establishment of private health care institutions.

Проф. др Милош Прица

Правни факултет Универзитета у Нишу

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРАВНОГ РЕЖИМА УРЕЂИВАЊА ДЕЛАТНОСТИ ПОЛИЦИЈЕ

У различитим областима правног поретка заступљени су бројни правни режими уређивања правних предмета, а у правним предметима садржана су правна добра и правни интереси који сачињавају материју правног уређивања. Правни режими састављени су од правних принципа и правних норми, у чијој основи лежи разлика између телеолошких правних ставова, системских правних ставова и регулативних правних ставова, што је наше оригинално гледиште. Правни режими заступљени у правном поретку разликују се према својој садржини, а заправо разлика је у односу правних принципа као телеолошких правних ставова и правних норми као системских и регулативних правних ставова. Физичка делатност полиције само једним делом може бити уређена законским нормама као регулативним правним ставовима, следствено чему у правном режиму уређивања делатности полиције преовлађују законске норме као системски правни ставови. Физичка делатност полиције у служби заштите јавног реда и мира оснажена је претпоставком легалности, оценом целисходности и могућношћу непосредног извршења, а законске норме као системски правни ставови уређују услове, границе и последице распрострањања полицијске делатности. У правном режиму уређивања делатности полиције важно је уочити разлику између законитости у материјалном и законитости формалном смислу.

Кључне речи: Делатност полиције; Телеолошки правни ставови; Системски правни ставови; Регулативни правни ставови; Законитост у материјалном смислу; Законитост у формалном смислу.

Доц. др Сања Голијанин

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

УПРАВНИ УГОВОР У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Под управним уговором се уобичајено подразумијева једна специфична врста уговора, различита од осталих по томе што је подведена под режим јавног права. У раду, аутор отвара питање постојања управних уговора у правном систему Републике Српске и Босне и Херцеговине. Тежиште је на анализи уговора о концесијама, о јавно-приватном партнерству и уговора о јавним набавкама. Код ових уговора, могу се уочити одређене карактеристике управних уговора, али их законодавац тако не именује и не даје им изричито такав карактер. Стога је и њихова правна природа спорна.

Кључне ријечи: Управни уговор; Грађанскоправни уговор; Уговор о концесији; Уговор о јавним набавкама.

Доц. др Јелена Старчевић

Министарство за научно-технолошки развој,
високо образовање и информационо друштво
Републике Српске

ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА ЈАВНЕ УПРАВЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ – МИТ ИЛИ (РЕАЛНА) ОПЦИЈА

Када кажемо ”професионална” јавна управа, под тим првенствено подразумевамо стручну, ефикасну, политички непристрасну јавну управу у којој раде и којом руководе стручни, образовани кадрови са јасно дефинисаним улогама, дужностима и линијама одговорности, која има транспарентне процесиме рада и обезбјеђену адекватну правну заштиту грађана. Иако је овај појам стар скоро колико и сам појам јавне управе, а професионализација управо једна од водећих тенденција о којој је, још прије неколико деценија писао један од утемељивача Науке о управи, Еуген Пусић, она још увијек представља изазов и чини се, више него икад, недостижни идеал не само у Босни и Херцеговини, већ и у другим земљама Западног Балкана као што су Србија, Црна Гора, Сјеверна Македонија и Албанија.

Иако је реформа јавне управе још раних 2000-тих година од стране Европске комисије постављена као услов за земље у процесу приступања Европској унији, што је требало да резултира управо професионализацијом исте и примора органе власти на реформе, то се није десило. У свим извјештајима о напретку Босне и Херцеговине у области реформе јавне управе видљиво је да ова област заостаје и не показује очекиване резултате. Разлога је много али је на првом мјесту чини се, непостојање воље доносилаца одлука да овај приоритет ставе на врх политичке агенде, односно тијесна зависност јавне управе од политике и политичких процеса. Како је јавна управа и даље послодавац који запошљава највећи дио радно способног становништва, а привреда тј. реални сектор још увијек недовољно снажан и развијен да постави своје законитости

на тржиште радне снаге, то је одвајање јавне управе од политике, обезбјеђивање непристрасних и транспарентних процеса запошљавања према критеријумима стручности и компетенција постало скоро немогуће.

Стога се пред стручну јавност, сада већ као неминовно, поставља питање – да ли је у Босни и Херцеговини могућа професионализација јавне управе упркос свим неповољностима друштвено-политичког контекста у којем иста обитава, да ли је могућа макар до неког нивоa који би задовољио критеријуме Европског управног простора или ће она остати недостижни мит и тенденција због чега ће цијело друштво трпјети посљедице у виду неиспуњавања услова за приступ Европској унији, одласка младих и компетентних кадрова ван државе, спорости административних процеса који одбијају потенцијалне стране улагаче, а тиме и успоравају развој реалног сектора и многе друге негативне посљедице.

У раду се истражује појам и елементи професионализације, услови за њено обезбјеђивање, процеси и условљености који је отежавају или онемогућавају и дају препоруке за унапјеђење стања у овој области.

Кључне ријечи: Професионализација; Јавна управа; Стручност; Кадрови; Образовање; Реформа.

Доц. др Милица Торбица

Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад

**УТИЦАЈ НАЧЕЛА ОФИЦИЈЕЛНОСТИ НА ПРАВНИ
ПОЛОЖАЈ СТРАНКЕ У УПРАВНОМ ПОСТУПКУ
УПИСА У КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

У Републици Србији је деведесетих година прошлог века отпочео поступак успостављана јединствене евиденције непокретности и права на њима, Катастар непокретности, који је као орган управе заменио постојеће земљишне књиге, тапијски систем и катастар земљишта. Управни поступак уписа у катастар непокретности у Србији се по правилу покреће по службеној дужности достављањем исправе подобне за упис од стране обвезника доставе: судова, јавних бележника, јавних извршитеља и других органа јавне управе. Предвиђени су веома кратки рокови, како они у којима обвезник доставе доставља катастру исправу, тако и они у којима је катастар дужан да донесе одлуку по достављеној исправи. Катастар одлуку доноси не проверавајући материјалну законитост уписа, већ само формалну исправност достављене исправе. На овај начин је поступак уписа у катастар поједностављен и убрзан, а јавни регистар о непокретности и правима на њима, уз прописану обавезност уписа и извршену дигитализацију, неминовно ажурнији. У наведеном посебном управном поступку није предвиђена активна улога странке, односно могућност заштите својих права и интереса странка остварује тек након доношења првостепеног решења и коришћењем права на жалбу. Очигледно се сматрало да прописивањем јасних правила за сваку фазу поступка, уз подршку информационе технологије

од стране различитих органа, странка ни не може доћи у ситуацију у којој су јој права на било какав начин угрожена. Међутим, и поред високог степена одговорности и професионализма, могуће је да обвезник доставе погрешно тако што, рецимо, достави непотпуну документацију или пак исправе које се тичу различитих врста уписа, а исте непокретности (упис терета, својине или пак забележбе неких других права којима се ограничава даље располагање са непокретности) достави погрешним редоследом. Како катастар у таквим ситуацијама не може донети позитивно решење, а обвезник доставе нема могућност допуне поступка нити измене редоследа поднетих захтева по службеној дужности, то би било оправдано предвидети такво право странци. Будући да странка није ни скривила нити утицала на ситуацију у којој последично само она трпи, а руководећи се основним начелима општег управног поступка, сматрамо основаним и у поступку до доношења решења обезбедити активну улогу странци чиме би се заштитио не само интерес странке, већ и јавни интерес.

Кључне речи: Начело официјелности; Катастар непокретности; Поступак уписа у катастар; Странке у поступку пред катастром.

Doc. dr. Emir Mehmedović

Fakultet za upravu Univerziteta u Sarajevu

Aleksandar Damjanović

Ministarstvo pravde Bosne I Hercegovine

DRUŠTVENI ZNAČAJ FUNKCIJA INSPEKCIJSKOG NADZORA I OGRANIČENJA NJIHOVE PRIMJENE U PRAKSI

U radu autori razmatraju pitanje društvenog značaja preventivne, korektivne i represivne funkcije inspeksijskog nadzora kako teorijski tako i u kontekstu njihove primjene u praksi. Naime, inspeksijski organi u posebnom, inspeksijskom postupku provjeravaju usklađenost postupanja i djelovanja subjekata nadzora u odnosu na pravila utvrđena pravnim normama. U vršenju tih aktivnosti mogu preduzimati preventivne, korektivne i represivne mjere, odnosno vrše preventivnu, korektivnu i represivnu funkciju. Preventivna funkcija inspeksijskog nadzora ima za cilj predupređenje povrede propisa, korektivna funkcija ispravljanje, otklanjanje ili umanjivanje posljedica utvrđenih nepravilnosti, dok represivna funkcija ima za cilj kažnjavanje subjekata nadzora zbog nepravilnosti koje su počinili. Svaka od navedenih funkcija ima svoj utjecaj i značaj na stepen usklađenosti postupanja i djelovanja subjekata nadzora, kako u odnosu na pravne norme tako i u odnosu na društvene ciljeve. Iako svaka od navedenih funkcija, nesumnjivo, može doprinjeti ostvarivanju javnih politika u specifičnim oblastima upravnog postupanja, u praksi su evidentna ograničenja u njihovoj

primjeni. Ograničenja se ogledaju u nedovoljnom broju inspekcijskih službenika, njihovoj nedovoljnoj osposobljenosti, čestoj fluktuaciji, političkom utjecaju na rad inspekcijskih službi, nepostojanju adekvatne kaznene (preciznije, prekršajne) politike, ali i nedostacima stručne i tehničke podrške koja je nužna za ažurno praćenje i analizu stanja u određenim oblastima inspekcijskog nadzora. Svako od ovih ograničenja, u različitoj mjeri, utječe na mogućnosti i obim vršenja funkcija inspekcijskog nadzora, što posljedično limitira mogućnosti iskorištavanja benefita navedenih funkcija. Na kraju, autori predlažu određena rješenja koja će doprinjeti umanjenju posljedica navedenih ograničenja te ostvarivanju većeg stepena društvene korisnosti.

Ključne riječi: Inspekcijski nadzor; Funkcije inspekcijskog nadzora; Preventivna funkcija; Korektivna funkcija; Represivna funkcija; Ograničenja u primjeni.

РАДНО ПРАВО /
LABOR LAW

Проф. др Радислав Лале

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

РАСПОРЕЂИВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ

Основна сврха распоређивања запослених састоји се у обезбјеђивању оптималне радне функције кадровског потенцијала код једног послодавца. Распоређивањем радника на одговарајуће радно мјесто обезбјеђује се, првенствено заштита интереса послодавца, али и самог радника, у чијем је интересу да буде распоређен на радно мјесто које одговара његовим стручним и радним способностима. У овом раду, систематично ће се извршити анализа позитивноправног уређења интитута распоређивања запослених и његових основних врста, са освртом на понуду измјене садржаја уговора о раду од стране послодавца. У одговарајућим дијеловима рада, посебна пажња биће посвећена ризику и различитим облицима злоупотребе интитута распоређивања запослених, гдје ће аутор покушати да утврди приједлоге *de lege ferenda* у циљу стварања регула о измјени уговора о раду које ће допринијети успостављању равнотеже између интереса предузећа и управљачке власти послодавца, са једне стране, и потребе за заштитом радника као слабије стране радног односа, са друге стране.

Кључне ријечи: Радноправни однос; Радно мјесто; Распоређивање; Анекс уговора о раду.

Истраживач сарадник Јована Рајић Ћалић, ма
Институт за упоредно право, Београд

ПРАВНИ РЕЖИМ И СПЕЦИФИЧНОСТИ РАДА ОД КУЋЕ

Рад од куће, као специфичан начин организовања послова, актуелизован је услед пандемије вируса covid-19, те је тако почео да привлачи све већу пажњу правника. Ренесанси овог облика рада допринела је и дигитализација, отварајући до сада невиђене могућности да се широк спектар послова обавља ван просторија послодавца. Рад који је дислоциран уноси промене у оквиру института правне субординације у односу послодавац-запослени, као и у домену заштите и безбедности на раду и у области приватног живота запосленог, те усклађивања породичног и пословног. У том смислу, пошли смо од хипотезе да Закон о раду садржи недовољно одредби које могу да испрате рад од куће који је присутан у тренутној пракси. Поред допуне Закона о раду, у раду ће бити указано на значај постојања одредби о раду од куће у Закона о безбедности и здравља на раду, који уопште не препознаје овај облик радног ангажовања.

Кључне речи: Рад од куће; Корона; Правна субординација; Безбедност и здравље на раду.

Asistentica Armina Čunjalo LL.M
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

AGENCIJSKI RAD: DISKREPANCIJA IZMEĐU TUMAČENJA PROPISA I PRAKTIČNE PRIMJENE INSTITUTA

Proces globalizacije i razvoj prava, neminovno za sobom povlače pojavu određenih specifičnosti i potrebu za stvaranjem nečega novog. Tako je pojava tzv. agencijskih radnika u oblasti radnog prava otvorila mnogobrojna pitanja na koja je trebalo i na koja tek treba dati odgovor. S obzirom na to da se do prve pojave termina i samih agencijskih radnika, radni odnos zaključivao isključivo između poslodavca i zaposlenika, sada se to mijenja uvođenjem trećeg subjekta - agencije za privremeno zapošljavanje radnika. Stoga, bilo je neophodno definisati odnose između radnika i agencije za posredovanje, agencije za posredovanje i kompanije korisnika, te između kompanije korisnika i radnika, i te odnose pravno urediti. Provedeno istraživanje u svrhu rada usmjereno je ka tome da se utvrdi u kojoj mjeri je u praksi došlo do divergencije između nacionalnih zakonodavstava i njihove primjene sa Direktivom 2008/104/EZ o privremenim agencijskim radnicima. Usporedno-pravna analiza će pokazati u kojem stepenu agencijski rad ollašava kompanijama korisnicima, kao i radnicima, što će odgovoriti na pitanje svrsishodnosti postojanja radno-pravnog instituta agencijskog rada. U vezi sa time, a obzirom na zatvorenost i nefleksibilnost radnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, u radu će biti predstavljena i praksa nepotpunog i pogrešnog tumačenja zakonskih normi, a kakvo tumačenje može proizvesti veliki jaz između svrhe određenog instituta u praksi i njegove pravne regulacije. Autorica rada će prikazati opasnost nepravilnog tumačenja normi i reperkusije koje takvo tumačenje može imati na razvoj i stvaranje prava.

Ključne riječi: Agencijski rad; Ciljno tumačenje; Međunarodno pravo; Nacionalno zakonodavstvo; Europsko radno pravo.

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕКЦИЈА 1 /
CIVIL LAW SECTION 1

Проф. др Гордана Станковић, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Нишу

СУД ИЗМЕЋУ ПРИМЕНЕ И СТВАРАЊА ПРАВА

Законодавац, према принципу поделе власти, доношењем општих правних норми које имају универзално важење ствара правни оквир у коме суд треба да врши судску функцију применом права да би се оно остварило у фактичким животним односима и заштитио пројектовани правни поредак.

Суд је у вршењу судске функције дужан да поступа по процесним правилима које је прописала законодавна власт и да суди на основу правила материјалног права. Судском одлуком којом се решава спор примењују се и конкретизују опште правне норме које важе и ван случаја ради кога су донесене, стварају појединачне правне норме које извиру из опште правне норме и које своје правно дејство изазивају у фактичким животним односима и успоставља нарушени правни поредак.

Примена права у судском поступку претпоставља правно тумачење, које као логичка и мисаона операција садржи извесне елементе самосталности и елементе стварања јер судија тумачењем помаже већ постојећој норми да уђе у живот и оствари се у фактичким животним односима. Законе који долазе у атрибуцију суда он тумачи и примењује у конкретном, а не у начелном и општем облику. Судска власт је неактивна изван случајева које решава и њена интерпретација права има обавезну снагу само у оној правној ствари у којој је она пружила конкретну правну заштиту.

Иако подела власти имплицира да суд не може да ствара опште правне норме уместо законодавца, он се налази

у улози неке врсте подзаконодаваца кад ближе одређује смисао закона, кад попуњава правне празнине, кад тумачи правне стандарде, кад својим критеријумима оцењује конкретне ситуације. Принцип поделе власти не стоји судији на путу да тумачењем фактички ствара ново право које се разликује од оног које је створио законодавац, да постојећа правила модификује или да паралише вољу законодавца или да се чак уздигне и изнад законодавне власти и својом интерпретацијом повреди закон без обзира на то што се у том случају ради о злоупотреби власти.

Тумачење права у поступку његове примене и као услов за његову примену ствара два проблема – исправност тумачења и једнообразност у тумачењу у интересу правне сигурности. Исправност и извесност тумачења постоји у погледу претежне већине законских правних правила. Међутим, поједини прописи садрже правне норме у погледу чијег значења ни правни експерти не могу да се сложе, те се због разлика у схватању смисла норме јављају и противречна тумачења, која, без обзира што претендују да буду исправна, изазивају колебање и неизвесност у судској пракси.

Проблем исправности тумачења законодавац је покушао да реши не само кроз могућност аутентичног тумачења закона, већ и појединим инструментима у домену организационог и процесног права. Проблем једнообразности у интерпретацији права решава се у оквирима судског система на плану уједначавања судске праксе у оквиру правних лекова, у поступку за решавање спорног правног питања у парничном поступку и кроз активност највиших судова која се одвија ван суђења.

Кључне речи: Подела власти; Законодавна и судска власт; Примена права; Тумачење права; Уједначавање судске праксе.

Др Бранко Моравит, редовни професор и судија у пензији
Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

КОДИФИКОВАЊЕ ГРАЂАНСКОГ МАТЕРИЈАЛНОГ И ГРАЂАНСКОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Грађанско право, у ширем смислу, обухвата и материјално-правне и процесно-правне законе. Босна и Херцеговина, односно ентитети, суочавају се са изазовима стварања грађанског законика. Грађански судски поступак је дјелимично кодификован односно унификован доношењем истовјетних текстова за ниво БиХ, ентитета и Брчко Дистрикта БиХ. У раду се критички преиспитују могућности и перспективе кодификовања оба домена грађанског права.

Кључне ријечи: Грађански законик; Унификација; Хармонизација; Акузаторски поступак; Расправно начело.

Проф. др Зоран Поњавић, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Ивана Поњавић-Сердар
судија Основног суда у Крагујевцу

ЗАСТУПАЊЕ ДЕТЕТА У СЛУЧАЈУ ПОСТОЈАЊА СУПРОТНОСТИ ИНТЕРЕСА СА РОДИТЕЉИМА

Због своје рањивости и незрелости дете се налази под посебном заштитом својих родитеља, законских заступника. У име и за рачун деце врше њихова права у погледу личности и имовине. Родитељи имају овлашћења, аутономна и општа одређена од стране закона са мисијом која превазилази заступање пословно неспособних лица у грађанском праву. На овај начин, закон је родитељима доделио капиталну улогу у осигурању правног живота малолетника.

Поверење у способност законског заступника да заштити интересе малолетника је камен темељац законског заступања. Међутим, када су интереси законског заступника у супротности са интересима детета овог поверења више нема и мора се успоставити алтернативни начин заступања. Према Породичном закону Републике Србије то се постиже постављањем колизијског старатеља или привременог заступника. Границе њихових овлашћења су идентичне оним које има законски заступник. Заједничко им је и то што су оба привремени и супсидијерни у односу на законског заступника. Разлика између њих је у томе што привременог заступника поставља суд само у парници која је већ покренута, док орган старатељства поставља колизијског старатеља унапред са знатно ширим овлашћењима.

Супротност интереса може бити директне природе, што је највидљивије у области заступања детета у његовим имовинским односима, управљања и располагања имовином,

као и у случајевима заступања детета у парницама у којима се оно појављује као странка. Много теже је ову процену постојања супротности интереса направити у случајевима када се ради о заступању у области личних или имовинских односа у којима се дете појављује као „прикривена“ странка. Поставља се питање да ли у овом случају уопште постоји супротност интереса када оно нема „аутономно материјално право“ или је у питању само различито сагледавање родитеља онога што захтевају интереси детета, што не подразумева именоване привременог заступника детета.

Под утицајем Конвенције о правима детета и тренда већег учешћа деце у остваривању својих права, прибегавање овим алтернативним начинима заштите представља средство индиректног учешћа детета у креирању сопственог интереса. Без потребе разрешења законског заступника дете стиче одређену процесну аутономију, поготово што њихово постављање може захтевати и дете под одређеним условима. На овај начин се механизам заштите детета прилагођава прогресивном признању његових права у складу са природним способностима од рођења до пунолетства. У овој ситуацији најтеже је пронаћи равнотежу између заштите која је потребна детету и његовог учешћа, јер колико год је контрапродуктивно пустити дете да одлучује о свему, толико је опасно оставити га без заштите.

Кључне речи: Законски заступник; Супротност интереса; Козлизијски старатељ; Привремени заступник; Партиципација детета.

Др Илија Бабић редовни професор универзитета у пензији
Београд

ПРЕДАЈА СТВАРИ КУПЦУ У УГОВОРУ О ПРОДАЈИ

У раду аутор осветљава тренутак предаје ствари купцу у уговору о продаји уз осврт на решења римског права. Одређује појам ствари и робе, дефинише и разврстава ствари и доказује да начин предаје ствари зависи од њене природе. Анализира предмет продаје и предаје ствари и права купцу. На основу нотарски обрађеног уговора о продаји, који садржи клаузулу интабуланди (*clausula intabulandi*), право својине на непокретност стиче се уписом у земљишни регистар или други одговарајући начин одређен законом. Право својине на покретну ствар, на основу уговора о продаји, купац стиче кад му се она преда у државину или на други законом одређен начин. Поједине ствари могу се предати из руке у руку – физичка предаја (*traditio vera*). Ако се ствари се не могу предати из руке у руку или су удаљене од уговорних страна или би било неподесно или нерационално да се врши физичка предаја обавља се симболична предаја (*traditio symbolica*). У одређеним ситуацијама право својине не стиче се у моменту предаје ствари него у тренутку заснивања правног посла. Физичка предаја је тада сувишна, она се фингира. У привредном праву дистанциона предаја се, по правном дејству, изједначава са физичком предајом ствари, иако ствар још није предата купцу него лицу које ће извршити превоз ствари или пошти. Уговором о продаји може се уговорити да продавац покретне ствари преда ствар купцу одмах након закључења уговора уз задржавање права својине (*pactum reservati domini*), док купац не исплати цену у потпуности. Кад су предмет уговора о продаји преносива имовинска права продавац је у обавези да купцу прибави продато право, а када вршење тог права захтева држање ствари продавац је дужан да купцу преда и ствар у државину.

Кључне речи: Појам ствари (робе); Начин предаје покретне ствари; Начин предаје непокретности; Ризик пропасти ствари; Стицање права својине.

Проф. др Станка Стјепановић
Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПРАВО РОДИТЕЉА НА НАКНАДУ ШТЕТЕ ЗБОГ ПРОМЈЕНЕ ПОЛА ДЈЕТЕТА

Промјена пола је могућа по законодавству Републике Србије, шта више држава учествује у финансирању до износа од 2/3 њихових укупних трошкова, које нису мали, у случајевима ове сложене операције. У овом раду се разматрају проблеми који настају када дијете после навршене 15 године одлучи да промени пол, користећи се својим правом на медицинску интервенцију, док су његови родитељи изричито против тога. Наравно, ова сложена операција подразумијева претходну врло компликовану хормоналну терапију која може имати врло озбиљне последице и по здравље дјетета. Разматра се рекламерство појединих клиника за промјену пола, као и бројни интернет садржаји који утичу на дијете у тој адолесцентној доби да доноси одлуку о свом полу, односно о његовој промјени. Чињеница је да родитељи трпе због тога психичке болове, који се састоје у страху по здравље и унакажење дјетета, затим страх од поремећаја у понашању дјетета у његовом даљнем развоју. Поставља се питање да ли они и од кога могу тражити штету за нарушено здравље и измијењен идентитет њиховог дјетета? Сасвим сигурно може се кроз анализу самог поступка промјене пола доћи до закључка да би клиника која врши операцију могла бити одговорна за штету родитељима, али са њом солидарно и законодавац, значи држава која је донјела такву одредбу. Држава би могла бити пасивно легитимисана у оваквим случајевима и са основа одговорности за рад својих органа, за пропусте министра просвјете који одобрава уџбенике за наставу .У школском уџбенике из биологије за 8. разред

основне школе се популарише трансродност. Бави се у овом раду и питањем колико дјеца у тој доби могу одвојити медијски притисак од стварних својих осјећаја. Држава би била одговорна за накнаду штете јер би требала штитити дијете по основу Конвенције о правима дјетета УН. У тумачењу одредаба Закона о забрани дискиминације с обзиром на пол није правилно да се тумачи на штету родитељима, управо због уставом загарантованог права на родитељство. Док траје родитељско право траје и обавеза родитеља да се брину о здрављу свог дјетета, а када престане родитељско право, не престаје однос родитељ – дијете, па самим тим постоји могућност тражења накнаде и будуће штете која ће им настати услед интервенције промјене пола њиховог дјетета. Видови таквих штета су посебно обрађени у овом раду који завршава предлозима законодавцу за доношњењ одговарајућих прописа у пет области.

Кључне ријечи: Дијете; Родитељи; Накнада штете; Транс-родност; Промјена пола.

Prof. dr. sc. Dragan Bolanča
Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

ODGOVORNOST PODUZETNIKA NUKLEARNOG BRODA

Zakon o unutrašnjoj plovidbi Republike Srpske iz 2001. god. spominje slučaj vanugovorne (izvanugovorne) odgovornosti vlasnika broda i broдача za nuklearnu štetu (čl. 142., st. 2.), ali ga detaljno ne regulira. *Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi Bosne i Hercegovine* iz 1992. god. propisuje odgovornost poduzetnika nuklearnog broda za nastalu nuklearnu štetu (čl. 850. - čl. 866.). *Pomorski zakonik Republike Hrvatske* iz 2004. god. također sadrži odredbe o odgovornosti poduzetnika nuklearnog broda za nuklearnu štetu (čl. 824. - čl. 840.). Hrvatski *Zakon o plovidbi i lukama unutarnjih voda* iz 2021. god. ne uređuje spomenuto pitanje, pa se na odgovarajući način primjenjuje odredbe kojim se uređuju poslovi pomorstva (čl. 1., st. 5.), a to znači da se analogno primjenjuju pomorske norme iz *Pomorskog zakonika*. Spomenuti zakonski akti koji propisuju odgovornost poduzetnika nuklearnog broda, preuzimaju rješenja iz *Konvencije o odgovornosti poduzetnika nuklearnih brodova* koja je sklopljena u Bruxellesu 25. 05. 1962. god. Navedena konvencija uvodi specifičan pravni režim odgovornosti za nuklearnu štetu, koji se razlikuje od klasičnog režima građanske odgovornosti za štetu. Najvažnija osnovna pravna načela odgovornosti za nuklearnu štetu su: 1. načelo isključive odgovornosti ili tzv. kanalizirana odgovornost (samo jedne osobe, a to je poduzetnik nuklearnog broda), 2. načelo kauzalne odgovornosti. 3. načelo ograničene odgovornosti i 4. načelo nadležnosti suda države na čijem je području nastala nuklearna nezgoda.

Ključne riječi: Nuklearni brod; Poduzetnik; Nuklearna šteta; Odgovornost.

Проф. др Мирослав Лазих

Правни факултет Универзитета у Нишу

ИЗБЕГАВАЊЕ ПРАВА ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА⁵

Пољопривредно земљиште чине њиве, вртови, воћњаци, виногради, ливаде, пашњаци, рибњаци, трстици и мочваре које се користи или се могу користити за пољопривредну производњу. Ради ефикасније искоришћености пољопривредног земљишта, одувек се тежило стварању већих јединствених парцела, а у ту сврху је законом конституисано право прече куповине суседа у случају да власник одлучи да прода пољопривредно земљиште. Суседи имају право да је откупе пре осталих заинтересованих купаца под истим условима продаје. У пракси, власници су, из различитих разлога, често били склони да покушају да изиграју ово право, било због понуде високе цене и доцнијег купца који нуди нижу цену или због намере да избегну продају суседу као наметнутом купцу. Намерно изигравање прече куповине се покушава фингирањем више уговорне цене, или прикривањем продаје симуловањем уговора о поклону. У таквим случајевима, имаоцима прече куповине припада овлашћење прекупа које им омогућава да стекну својину и положај купца уместо трећег лица као уговорне стране. Поред доказивања фингирања цене или типа уговора, потребно је и депоновање купопродајне цене – тржишне или уговорне, што такође ствара правне дилеме.

⁵ Рад је резултат истраживања по основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022, евиденциони број 451-03-9/2021-14/200120.

Проф. др Ранка Рачић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПРАВО НОТАРА НА ТРОШКОВЕ ПОСТУПКА И НАГРАДУ У ОСТАВИНСКОМ ПОСТУПКУ

Законом о измјенама и допунама Закона о ванпарничном поступку из 2016. године предвиђено је да нотар, као повјереник суда, у правилу спроводи оставински поступак. Растерећење судова, ефикасност и правна сигурност били су најважнији правнополитички разлози који су мотивисали законодавца за преношење надлежности у оставинским предметима са судова на нотарску службу. Нотари у Босни и Херцеговини, у складу са позитивноправним прописима, овлашћени су да по окончању оставинског поступка одбију да дају клаузулу правноснажности на рјешење о наслеђивању и достављање истог јавним регистрима све док им странке не исплате цјелокупан износ награде и трошкова поступка. Такво поступање нотара према мишљењу Високог судског и тужилачког вијећа Босне и Херцеговине је противуставно и у супротности са Конвенцијом о заштити људских права и основних слобода.

Ауторка у раду даје одговоре на питања која су проблематизована у пракси и критички се осврће на изнесене ставове у погледу изједначавања правосудне професије и нотарске службе. Посебан предмет анализе су и законодавна рјешења у државама које су настале након распада бивше СФРЈ, а тичу се наплате трошкова и награде у оставинским предметима у којима поступа нотар као повјереник суда. Имајући у виду мјешовиту правну природу нотарске служба која има јавна овлашћења али и специфичан статус, јер истовремено представља професију која дјелатност обавља самостално, независно и искључиво приватним средствима,

за свој рачун предложена су рјешења о којима би нормотворац морао да размисли приликом наредних измјена Закона о извршном поступку. Законодавац мора предвидјети адекватан правни оквир који ће обезбиједити нотарима да брзо и ефикасно наплате своја неспорна потраживања, а до тада једини начин на који се они могу и морају заштитити је да чекају да странке плате цјелокупан износ трошкова за обављени посао па потом да ставе клаузулу правноснажности на рјешење о наслеђивању.

Кључне ријечи: Нотарска служба; Правосудне професије; Оставински поступак; Нотар као повјереник суда; Рјешење о наслеђивању.

Проф. др Слободан И. Панов
Правни факултет Универзитета у Београду

ТУМАЧЕЊЕ ПРАВНИХ СТАНДАРДА – БЕЗОБАЛНИХ ТЕРМИНА И АКВАРЕЛНИХ ПРАВНИХ НОРМИ

Негована или олако/опако створена је илузија о дистанци, несупстанцијалном јединству тзв. теорије и праксе, тј. правне норме и судске праксе. Овај двокомпонентни акт сазнања и вештине чак има не само обавезност хармонизовања кроз образовани разум два аргументацијска топоса, два вектора, две димензије, већ и нужност целовитости и суптилности у деликатном респекту обе интелектуалне и професионалне компонентне. Једнокомпонентно храмљање, интелектуална и професионална шепавост неопростива је, недостојна за прелазну оцену идеал-типског, узорног законописца и судије. Онтологија и аксиологија, архитектура зграде Породичног права, понајвише или шампионски одређују породичноправну материју у сталном и нужном вибрирању те две искре, две варнице сазнања: сазнања значења норме и вештине примене *in concreto*. Рецимо, наговештај/слутњу те деликатности може да илуструје каквоћа полисемичности правног стандарда најбољег интереса детета, те акварелних, тзв. безобалних појмова код вршења родитељског права до стилизација сложеније или сложене структуре код установе деобе заједничке имовине или издржавања...

Кључне речи: Тумачење; Правни стандарди; Безобалне и акварелне правне стилизације.

Prof. dr. sc. Aleksandra Korać-Graovac
Pravni fakultet Univerziteta u Zagrebu

SUDSKA REINTERPRETACIJA OBITELJSKOPRAVNIH INSTITUTA U SAVREMENOM HRVATSKOM PRAVU

Europski kontinentalni pravni krug tradicionalno je obilježeno načelom da su osnovni izvori prava pravni propisi. Iako je bilo ponekih slučajeva da je sudska praksa mijenjala tumačenje pojedinih normi, koristeći argumentaciju i primjenjujući u pravilu propis kojim je uređeno obiteljskopravno područje, ti su slučajevi bili razmjerno rijetki.

U posljednje vrijeme sudska praksa je postala slobodnija, pa je nekoliko novih odluka dovelo do novog tumačenja pravnih normi čija interpretacija do tada nije bila sporna, - ponekad pozivom na standarde zaštite ljudskih prava, a ponekad bez ozbiljnog i temeljitog obrazloženja.

Sudska praksa je promijenila pretpostavku o potrebi vremenskog trajanja izvanbračne zajednice koja se nastavila brakom (što je rezultiralo promjenom u obiteljskopravnoj reformi 2014. i 2015. godine). Nakon donošenja obiteljskog propisa iz 2015. još se dva puta u užem, i jednom u širem smislu, mijenjalo obiteljsko pravno uređenje: prvo je sudska praksa išla *contra legem* kreirajući pravilo da sud može, iako nakon prekida obiteljske zajednice ne postoji sporazum roditelja o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, odlučiti da će roditelji zajednički skrbiti o djetetu; potom je istospolnim partnerima omogućeno da budu udomitelji (iako ta mogućnost nije bila navedena u Zakonu o udomiteljstvu), te im je omogućeno da prođu provjeru prikladnosti za posvojitelje po Obiteljskom zakonu, kako bi mogli zajednički posvojiti dijete.

U radu će biti prikazane promjene te argumentacija redovitih, upravnih sudova, kao i Ustavnog suda.

Ključne riječi: Obiteljsko pravo; Ljudska prava; Izvanbračna zajednica; Udomiteljstvo; Posvojenje.

Проф. др Наташа Стојановић
Правни факултет Универзитета у Нишу

СОЦИЈАЛНА УЛОГА УСТАНОВЕ НАСЛЕЂИВАЊА У РУСКОМ И СРПСКОМ ПРАВУ

У раду аутор разматра социјалну улогу установе наслеђивања, полазећи од решења садржаних у важећим наследноправним прописима Руске Федерације и Републике Србије. Истраживање је спроведено са циљем да се пронађу аргументовани одговори на питања: Чији наследноправни прописи, руског или српског законодавца, обезбеђују друштвено праведнију поделу наслеђених добара и подстичу друштвено корисније понашање појединаца? Да ли је установа наслеђивања, као правна творевина, у Русији или у Србији, више у служби спречавања поремећаја у друштву, које може проузроковати смрт једног лица, и очувања приватне својине? Којим наследноправним прописима, руским или српским, се боље штити економска основа породице и интереси несвојевласних или материјално угрожених лица, који су за живота оставиоца са њим били повезани? За потребе рада коришћени су: правно-догматски, нормативно-правни, упоредно-правни и историјско-правни метод. Како би се у Републици Србији, путем установе наслеђивања, постигао виши ниво друштвене добробити, у већој мери ублажиле разлике у наследноправном положају оних који у конкретном случају наслеђују и потпуније заштитили интереси материјално угрожених лица које је за живота оставилац помагао или су она њему помагала, аутор у раду предлаже одговарајуће измене и допуне актуелних наследноправних прописа које би се кретале у правцу појачане социјалне улоге установе наслеђивања као правне творевине.

Кључне речи: Социјална улога наслеђивања; Руско право; Српско право.

Prof. dr. sc. Maja Čolaković

Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Prof. dr. sc. Marko Bevanda

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

PRAVNA ZAŠTITA DJECE U DIGITALNOM OKRUŽENJU: DJECA INFLUENSERI (*KIDFLUENCERS*)

Budući da izvršno vladaju savremenim tehnološkim sredstvima za komunikaciju, nove generacije – djeca digitalnog doba – sve su češći učesnici u elektroničkom pravnom prometu. Ona se ne pojavljuju samo kao potrošači, već i kao pružatelji usluga. Kreirajući medijski sadržaj na društvenim mrežama, pojedina od te djece postala su globalno poznate i izuzetno utjecajne osobe – influencersi (*kidfluencers*), koje svojim pratiteljima plasiraju tuđe proizvode i usluge, pritom ostvarujući impresivno veliki profit. U tu kategoriju ulaze i djeca predškolske i rane školske dobi, uvedena u virtualni svijet posredstvom njihovih roditelja.

Fenomen djece influencersa otvara brojna pravna pitanja i ukazuje na realnu opasnost zloupotrebe dječjih prava. Posebnu pažnju privlače dva pitanja.

Prvo je pitanje dječjeg rada, odnosno iskorištavanje djece u najranijoj životnoj dobi koju čine njihovi roditelji u cilju vođenja porodičnog biznisa i ostvarenja zarade, te istovremeno iskorištavanje djece od kompanija koje putem dječjih sadržaja na društvenim mrežama oglašavaju svoje proizvode i usluge, ne poštujući uvijek dosljedno pravila oglašavanja.

Dруго важно pitanje je zaštita prava djece influencersa na privatnost i slobodu izražavanja, mišljenja i informacija. Fenomen *sharentinga*, roditeljsko dijeljenje raznovrsnih informacija o njihovoj djeci na društvenim mrežama, kojim se zadire u djetetovu privatnost, lične podatke i informacijsko samoodređenje, pokazuje

sve više negativnih posljedica. Kada roditelji to čine u profitabilnom cilju, onda takve radnje imaju posebnu težinu.

Prema predviđanjima stručnjaka, ovaj segment influencerske industrije još snažnije će rasti. To ukazuje na nužnost hitnog normativnog djelovanja, kako bi bila eliminirana opasnost od ugrožavanja prava djece u digitalnom okruženju, posebno djece influencersa. Aktivnosti koje su već poduzete na internacionalnom planu i u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima pokazuju da je ova opasnost vrlo ozbiljno shvaćena.

Ključne riječi: Internet; Dječji rad; Sharenting; Privatnost; Lični podaci.

Prof. dr. Suzana Kraljić
Pravna fakulteta Univerza v Mariboru

RAZMERJE MED ZDRAVNIKOM IN PACIENTOM V OKVIRU NEKRIDNEGA ODŠKODNINSKEGA SISTEMA

Medicina je danes podvržena izredno naglemu razvoju, kar seveda vpliva tudi na razmerja med izvajalcem zdravstvenih storitev (npr. zdravnikom) in pacientom. Temelj odškodninske odgovornosti zdravnika v Sloveniji izhaja iz pogodbene oziroma poslovne odškodninske odgovornosti. Vendar pa se že vrsto let postavlja vprašanje, ali je obstoječi odškodninski sistem ustrezen, in sicer tako z vidika pacienta, zdravnika kot temeljnega nosilca zdravstvene dejavnosti. Kot temeljni slabosti, ki jih kaže obstoječi klasični sistem odškodninske odgovornosti v zdravstvu, ki temelji na krivdi, se predvsem izpostavljata čas trajanja (sodnih) postopkov, ki običajno negativno vplivajo na vse vpletene, ter velikanski stroški, ki bremenijo stranke kakor tudi zavarovalnice oziroma celotni zdravstveni sistem. Razen časovne in ekonomske komponente se kaže vpliv tudi na razmerje med zdravnikom in pacientom, ki naj bi temeljilo na zaupnosti. Postopki, kjer se išče predvsem krivda zdravnika ali drugega zdravstvenega delavca, vplivajo na razmerja med pacientom in zdravnikom ne samo v konkretnem primeru, saj je običajno domet tovrstnih (npr. medijsko odmevnih) primerov precej večji, širši in tudi dolgoročnejši. Kaže se lahko v izgubi zaupanja, povečanju čakalnih dob, dvigu nasilja nad zdravstvenimi delavci, zmanjšanju števila zaposlenih (npr. zaradi strahu zdravstveni delavec zamenja službo), v kakovosti zdravstvene oskrbe idr.

Zato so pred že petdesetimi leti, začeli razmišljati o spremembah obstoječih odškodninskih sistemih in iskati rešitve, ki bi omogočile odmik od klasičnega krivdnega odškodninskega sistema v zdravstvu. Še posebej je temu botroval tudi razvoj ti. defenzivne medicine. Nekatere države so k reformi pristopile v

celoti (npr. Nova Zelandija, Švedska, Norveška, Finska, Danska), medtem ko je v drugih državah zaslediti uvedbo posameznih nekrivdnih odškodninskih shem zgolj na določenih področjih zdravstva (npr. HIV, cepljenje).

Namen prispevka je podati izhodišča klasičnega odškodninskega sistema v Sloveniji kakor tudi izbrane primeljalnopravne ureditve na področju nekrivdnih odškodninskih sistemov in njihov razvoj na razmerje med pacientom in zdravnikom.

Проф. др Раденко Јотановић

Правни факултет Универзитета у Бања Луци

(НЕ)ОГРАНИЧЕНА ПРИМЈЕНА НАЧЕЛА ПОУЗДАЊА У ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА НА ИМОВИНУ

Начело поуздања омогућује савјесном лицу стицање права својине или другог стварног права од уписаног претходника без обзира да ли је уписано стање непокретности потпуно или је различито од ванкњижног стања. За стицање права својине или другог стварног права на непокретностима на основу пуноважног правног посла потребан је и пуноважан начин стицања, а то је упис у одговарајућу јавну евиденцију непокретности. Правно дејство начела поуздања наступа само ако је извршен упис права стеченог на основу правног посла као правног основа (конститутивно дејство уписа).

Право на имовину регулисано Уставом БиХ и Протоколом број 1 Европске конвенције о људским правима се у нашој судској пракси често широко тумачи. Таквом праксом различити материјални интереси улазе у садржину права на имовину што представља *contra legem* поступање јер је супротно позитивној стварноправној и земљишнокњижној легислативи заснованој на досљедној примјени начела поуздања. Право својине и друго стварно право стечено на основу начела поуздања је, такође, имовински интерес па је потребно утврдити које ће имовинско право у конкретном случају имати предност.

Кључне ријечи: Начело поуздања; Јавне евиденције непокретности; Правни основ; Начин стицања; Право на имовину.

(UN)LIMITED APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF CONFIDENTIALITY, IN THE ACHIEVEMENT OF PROPERTY RIGHTS

The principle of confidentiality allows a conscientious person to acquire property rights or other real rights of a registered predecessor, even though the registered status of the property is complete or significantly different from the original. To acquire ownership or other property rights in real estate based on a valid legal transaction, a valid acquisition method is also required, and it is the registration in the appropriate public property registry. The legal effect of the principle of confidentiality occurs only if the right acquired based on a legal transaction has been recorded as the legal basis (constitutive effect of registration).

The right to property regulated by the Constitution of Bosnia and Herzegovina and Protocol No. 1 of the European Convention on Human Rights is often interpreted broadly in our judicial practice. With this practice, various material interests are involved in the content of property rights, which is a *contra lege* action, because it is contrary to positive Real law and a Land registration law based on the coherent application of the principle of confidentiality. Property rights and other real rights acquired based on the principle of confidentiality are also property interests, so it is necessary to determine which property right will have priority in the specific case.

Keywords: The principle of confidentiality; Public real estate records; Legal basis; Method of acquisition; Right to property.

Prof. dr. sc. Boris Krešić
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

Dr. sc. Ervina Halilović
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

Ena Morankić, mag. iur
Doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli

PRAVO DJETETA NA LIČNI IDENTITET – MOGUĆNOST PROMJENE IDENTITETA

Konvencija o pravima djeteta zauzima najznačajnije mjesto među međunarodnim dokumentima koji proklamuju prava djece. Pravo djeteta na očuvanje identiteta zagarantovano je navedenom Konvencijom na način da se pod “identitetom” podrazumijeva ime djeteta, nacionalnost djeteta i njegovi porodični odnosi. Konvencija definiše da dijete nakon rođenja mora biti upisano u matične knjige, odnosno da mora imati ime i prezime. Usko tumačenje ovakvog konvencijskog rješenja moglo bi stvoriti pravnu dilemu kada zapravo dijete stječe pravo na lični identitet, da li samim rođenjem ili trenutkom upisa? Da li to znači da se djeca ne rađaju sa temeljnim pravima i slobodama, već da postaju titularima istih tek nakon što su upisana u matičnu knjigu rođenih? Takođe je i sporno pitanje termina registracija u samoj Konvenciji u odnosu na druge međunarodne akte. Sporno pitanje u vezi djetetovog prava na identitet jeste mogućnost promjene ličnog identiteta, imena, njegove nacionalnosti i porodičnog statusa.

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje pravo djeteta na lični identitet kao zasebno pravo. Takođe navedenim zakonom se uređuju i pitanja porodičnih odnosa koji utiču na promjenu identiteta a što je fokus istraživanja u ovom radu.

Ključne riječi: Lični identitet; Utvrđivanje porijekla; Pravo na ime; Porodični odnosi.

Проф. др Димитрије Ћеранић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

КО ИМА ПРАВО НА НУЖНИ ДИО У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ?

Аутор у раду проучава конкретизацију идеје владавине права у вези са правом на нужни дио у праву Републике Српске. Предмет анализе су једна одлука Уставног суда и поводом ње усвојен Закон о измјени Закона о наслеђивању. Због ове одлуке и усвојеног закона нејасно је ко све улази у круг нужних насљедника у праву Републике Српске. Такође, спор у погледу права на нужни дио постоји и због несвакидашњег законског рјешења по коме је сужен круг законских насљедника код наслеђивања ауторског права, па се поставља питање како то утиче на круг нужних насљедника ако заоставштину чине ова права. У раду се закључује да конститутивни елемент владавине права чини начело правне сигурности. До повреде овог начела може доћи услед неодређености и непрецизности правне норме чиме се угрожава захтјев за јединственом примјеном права. На одређеност и прецизност правне норме прије свега утичу нормотворци, међутим до непрецизности могу довести и одлуке уставних судова. Уколико до тога и дође, усвајањем измјена и допуна одговарајућег акта нормотворац треба да отклони ове непрецизности, а нема никакве потребе да укида одредбе које су већ престале да важе на основу одлуке уставног суда.

Кључне ријечи: Право на нужни дио; Право Републике Српске.

Доц. др Тамара Бурђић-Милошевић
Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Проф. др Новак Крстић
Правни факултет Универзитета у Нишу

НЕКА СПОРНА ПИТАЊА КОД ПОКЛОНА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ

Поклон за случај смрти специфичан је правни институт који је будио пажњу правничке јавности од настанка па до данас, пре свега због своје сложене правне природе. Његова правна природа разнолико је опредељивана кроз правну историју, од добротичног и једнострано опозивог располагање за случај смрти, хибридног института са мешовитом правном природом који се налазио између легата и уговора, до својеврсног модалитета уговора о поклону (*donatio post mortem*). И поред дуге правне традиције и заступљености у пракси, овај институт није правно нормиран позитивним прописима. Отуда произлази и значај његовог правног сагледавања *de lege lata* и *de lege ferenda*, пре свега у циљу одређивања његовог места у правном систему РС. У том контексту значајно је и расветљавања његове правне природе, која даље имплицира питање раграничења правних послова за живота и за случај смрти, као једног од најзначајнијих питања уговорног наследног права.

Кључне речи: Правни посао *inter vivos*; Правни посао *mortis causa*; *donatio post mortem*; *donatio mortis causa*; Уговор о поклону; Легат.

Проф. др Анђелија Тасић

Правни факултет Универзитета у Нишу

ОСТВАРИВАЊЕ И ЗАШТИТА ПРАВА ДЕТЕТА НА ОБРАЗОВАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Фокус овог рада је на процесноправним аспектима права детета на образовање. Ауторка се у раду бави проучавањем, пре свега судских, механизма који детету стоје на располагању да оствари једно од фундаменталних права чија реализација умогне одређује његов будући живот. Кроз анализу одредаба поступка у парницама за заштиту права детета, прописаног Породичним законом РС, и релевантне судске праксе, ауторка настоји да да одговор у којој мери овај поступак одговара на захтев да се детету пружи одговарајућа заштита права на образовање. Истовремено, уочено је да се судови заштитом овог права баве и кроз поступак за одређивање издржавања или измену одлуке о издржавању, улазећи, понекад, у оцену целисходности избора одређеног образовног профила, врсте или места школовања. Напоследку, деци која сматрају да су жртва дискриминације на основу одређеног личног својства, на располагању стоји поступак у парницама за заштиту од дискриминације, прописан Законом о забрани дискриминације.

Кључне речи: Право на образовање; Поступак за заштиту права детета; Инклузивно образовање.

USTANOVA USVOJENJA U SVJETLU PRAKSE USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

U savremenom porodičnom pravu usvojenje predstavlja najkvalitetniji oblik zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja i ujedno omogućava zasnivanje roditeljskopravnog odnosa osobama koje svoju želju za potomstvom ne mogu ostvariti prirodnim putem. Pravno uređenje usvojenja u Bosni i Hercegovini ima dugu tradiciju. Unatoč tome, mali broj usvojene djece, veliki broj zahtjeva potencijalnih usvojitelja za usvojenjem i veliki broj djece koja su podobna za usvojenje su pokazatelji prisustva određenih prepreka zbog kojih usvojenje nije zaživjelo u praksi većoj mjeri. Analizirajući i preispitujući bosanskohercegovački pravni okvir usvojenja u svjetlu novije Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (AP 3040/21), autorica identificira neke od mogućih uzroke ili razloge koji otežavaju ili onemogućavaju zasnivanje većeg broja usvojenja. Zaključno ukazuje na potrebu i moguće unapređenje pravne regulative, posebno naglašavajući potrebu njenog usklađivanja sa evropskim standardima i ovoj oblasti.

Ključne riječi: Ustavni sud; Usvojenik; Usvojilac; Nepotpuno usvojenje; Sudska praksa; Organ starateljstva; Porodični zakon; Brčko distrikt.

Prof. dr. sc. Borjana Miković

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za socijalni rad

**USVOJENJA DJETETA U PORODIČNOM ZAKONU
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE – POTREBA ZA
IZMJENAMA ZAKONSKIH ODREDBA I POLITIKE
USVOJENJA**

U radu se, pored zakonskog određenja djeteta bez roditeljskog staranja i instituta usvojenja, problematizira „sukob“ na relaciji potencijalni usvojioci i profesionalci zaposleni u centrima za socijalni rad vezano za veliki broj onih koji žele usvojiti dijete u odnosu na mali broj usvojene djece. Profesionalci se najčešće pozivaju na zakonske prepreke, a potencijalni usvojioci na inertnost, odnosno nezainteresiranost profesionalaca i neodgovarajuću politiku usvojenja. Na tragu ovih „optužbi“, u radu su prezentirani rezultati provedenog istraživanja sa dvije grupe ispitanika: socijalnim radnicima, koji su u centrima za socijalni rad angažirani na poslovima zaštite i zbrinjavanja djeteta bez roditeljskog staranja sukladno njegovim najboljim interesima i roditeljima koji su usvojili dijete.

Ključne riječi: Dijete; Usvojenje; Usvojioci; Zakoni; Profesionalci; Centar za socijalni rad.

Доц. др Душко М. Челић

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

DE FACTO ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА КАО ОБЛИК ОГРАНИЧЕЊА ПРАВА СВОЈИНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ НАКОН 17. ФЕБРУАРА 2008. ГОДИНЕ

У раду се анализира експропријација као облик ограничења права својине у јавном интересу, али у виду фактичких радњи којима није предходио никакав формални општи ни појединачни "правни акт" нелегалних власти на Косову и Метохији, успостављених након што је "група албанских политичких лидера прогласила независност Косова".

De facto експропријација би се могла појмовно одредити као фактички захват у приватну својину, остварен ван режима експропријације, који је по свом дејству једнак дејству експропријације у формалном смислу. Фактичка експропријација се може посматрати и као један облик незаконите конфискације, јер представља резултат самовоље јавних власти којом се захвата у право својине, без права власника на правну заштиту одузетог или органиченог права. Као таква, без обзира на разлоге предузимања, фактичка експропријација би морала бити санкционисана у циљу заштите владавине права. Са становишта грађанског права, таква санкција подразумевала би стварноправну заштиту, усмерену на реституцију - успостављање стања какво је било пре одузимања ствари, односно сметања у вршењу права својине, а не уподобљавање фактичке експропријације са експропријацијом, на начин што би се власнику признало право на накнаду штете.

Аутор анализира праксу самовољног поступања *de facto* власти на Косову и Метохији, која имају сва обележја *de*

facto експропријације, констатујући да таква пракса представља један од бројних доказа одсуства владавине права, али и дискриминације власника на етничкој основи. Недавни случајеви *de facto* експропријације на северу Косова и Метохије, када су самовољним поступањем "власти" узурпиране земљишне парцеле у својини Срба и започета изградња више војно-полицијских објеката, представљају очигледне примере недозвољеног задирања у право својине али и етнички мотивисаних аката самовоље.

Кључне речи: Експропријација; *De facto* експропријација; Нелегалне власти на Косову и Метохији; Самовоља; Дискриминација на етничкој основи.

Научни сарадник др Богдана Стјепановић
Институт за упоредно право, Београд

ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ ПРОИЗВОЂАЧА ВАКЦИНА ПРОТИВ COVID 19 ЗА ШТЕТНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ИЗАЗВАНЕ ВАКЦИНАЦИЈОМ

До појаве вакцина против COVID 19 нове вакцине су морале да прођу кроз опсежна, вишегодишања безбедносна тестирања пре него што буду одобрене и примењене. Узимајући у обзир да су вакцине против COVID 19 засноване на новим технологијама (мРНА и ДНК вакцине) очекивано је било да сам процес тестирања буде дужи у односу на вакцине које су засноване на деценијама постојећим технологијама. Драматично убрзан процес производње вакцина против COVID 19 (свега пар месеци) створио је изгледе да постојеће вакцине или нису ефикасне против самог вируса или да носе озбиљне здравствене ризике, што се и испоставило у бројним нежељеним ефектима који су уследили након вакцинације и који се и даље јављају.

Са појавом нежељених ефеката јавило се и питање одговорности за исте. Различити правни системи различито регулишу питање одговорности за нежељене ефекте узроковане вакцинацијом. У свету је уочљив тренд ослобођења од грађанскоправне одговорности произвођача вакцина и установљаване *no fault* система одговорности, уз примену посебних програма накнаде за штетне последице изазване вакцинацијом.

У раду ћемо се бавити истраживањем основности ослобођења од грађанскоправне одговорности произвођача вакцина и примењивошћу постојећих програма накнаде за повреде изазване вакцинама против COVID 19.

Кључне речи: COVID 19; Вакцинација; Грађанскоправна одговорност; Фармацеутске компаније; Програми накнаде за штетне последице вакцинације.

Протосинђел др. Јоаким Беженариу

Букурештанска архиепископија, Румунска патријаршија

ПРАВНИ ОКВИР ЗА ПРОДАЈУ ЦРКВЕНИХ АРТИКАЛА

У наше време колпортажа заузима све значајније место у животу Цркве, тим више што то налаже њен духовни идентитет, који обухвата освећење и обновљење света, њен мисионарско-културни и социјално-филантропски циљ.

Данас је значај колпортаже наглашен и својственошћу тржишне економије у којој се налазимо, као и начелом црквене аутономије у односу на државне установе с којима Црква сарађује. Као духовно-људска установа Спаситеља нашег Исуса Христа, обухватајући значајан сегмент светског становништва, Црква има својственост потврде свога живота и деловања, што се испољава и разноврсним материјалним облицима симболичког изражавања.

Ова делатност постала је неопходна за Цркву, у првом реду због динамичног карактера њеног предања, које даје духовну вредност светим симболима, кроз различите облике изражавања, још од првобитне хришћанске епохе. За израду и распростирање првих икона, крстова с распећем, кандила, литургијских одора и предмета, култних материја (просфора, вино, тамјан, уље, свеће итд), медаљона, хришћанских знакова, али и светих текстова које је требало преписивати и распрострањивати међу оне који су умели читати и писати, могло би се рећи да представљају прве облике продаје црквених артикала. Одувек се Црква старала за израду и дистрибуцију тих специфичних предмета, полажући, природно, претенцију на монопол њихове израде и дистрибуције, али и на одговорност за њихов квалитет и аутентичност.

Сходно важећем *Статуту за организовање и деловање Румунске православне цркве*, продају црквених

артикала треба организовати на нивоу епархија, протопрезвитерата, парохија и манастира, дакле на свим структурним нивоима наше Цркве, под централном координацијом Светога сабора (Чл. 61.7, Чл. 79 слово е).

Дакле, Црква треба да буде једини произвођач и испоручилац својих култних предмета, чак и ако се, у недостатку сопствене технологије, може обраћати за услуге извесним световним предузећима или радионицама ради њихове израде. Тржишни монопол израде, дистрибуције и комерцијализације православних култних артикала припада Румунској православној цркви на основу Закона 103/1992, сходно којем свака вероисповест призната од румунске државе има искључиво право израде и комерцијализације специфичних предмета.

Као административна делатност Цркве са духовном, мисионарско-културном и филантропском финалношћу, продаја црквених артикала треба да буде организована с њеним благословом, израженим посредством надлежног архијереја, и у потпуној сагласности са одлукама Светога сабора, законодавства које је на снази и Закона о вероисповестима.

Кључни речи: Продаја; Црквени артикли; Закон; Комерцијализација; Црква.

Виши асистент мр Тијана Баћовић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ОДГОВОРНА ЛИЦА У СЛУЧАЈУ ПОСТОЈАЊА НЕДОСТАКА СТВАРИ У ПРАВУ БиХ

Када је ријеч о заштити потрошача веома је значајно питање коме се потрошач може обратити како би остварио своја права по основу постојања недостатака на продатој ствари. У раду ћемо говорити о одговорним лицима у случају постојања недостатака на продатој ствари у праву БиХ. С обзиром на то да се у БиХ примјењују два закона о заштити потрошача, Закон о заштити потрошача БиХ и Закон о заштити потрошача РС, утврдићемо да ли потрошачи на јединственом подручју БиХ уживају исти ниво заштите када је ријеч о овој проблематици. Указаћемо на потребу унификовања прописа на подручју БиХ и утврдити да ли су они усклађени са директивама ЕУ којима се штите потрошачи, као посебна категорија купаца, те дати приједлоге за унапријеђење њихове заштите када је ријеч о одговорним лицима у случају постојања материјалних недостатака.

Кључне ријечи: Потрошач; Продавац; Произвођач; Закон о заштити потрошача РС; Закон о заштити потрошача БиХ.

ГРАЂАНСКОПРАВНА СЕКЦИЈА 2 /
CIVIL LAW SECTION 2

Научни саветник др Владимир Чоловић
Институт за упоредно право, Београд

ДИЛЕМЕ КОЈЕ ПРАТЕ НАЧИНЕ САЗНАЊА И ПРИМЕНЕ СТРАНОГ ПРАВА

У области Међународног приватног права уређена је материја сазнања и примене страног права од стране домаћих судских и других органа у случајевима са елементом иностраности. Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља, у свом члану 13, одређује да ће суд или други орган бити у обавези да, по службеној дужности, утврди примену страног права, као и да се достављање садржине страног права може тражити од Министарства правде. Такође, странке могу поднети јавну исправу о садржини страног права. У вези примене наведене одредбе поставља се много питања, на која треба дати правилан одговор, имајући у виду праксу која није, увек, у сагласности не само са одредбом наведеног закона, већ и са основним правилима Међународног приватног права. У раду ће бити речи о начинима сазнања страног права, могућности да се обавештење о садржини страног права добије од домаћих институција, као и о ризику када странка доставља јавну исправу о садржини страног права. Осим тога, за правилно сазнање и примену страног права битно је водити рачуна о достављању акта органу стране државе, којим се тражи ово обавештење, као и о томе да ли ће домаћи суд или други орган бити у могућности да правилно тумачи и примени одредбу страног права, без додатних информација добијених од органа стране државе. Такође, у раду ће се поставити питање да ли је упутно, у сваком случају, применити домаће право, у ситуацији, када се не може, из било ког разлога сазнати страно право. Последице неправилне примене или непримене страног права директно утичу на доношење одлуке и остваривање интереса странака. Аутор ће посебно посветити пажњу случајевима када је обавештење о страном праву добијено до домаћих институција, као и потреби за детаљнијим регулисањем ове области у домаћем законодавству.

Кључне речи: Страно право; Суд; Елемент иностраности; Достављање; Замолница; Јавна исправа.

DILEMMAS FOLLOWING THE WAYS OF FINDING OUT AND APPLICATION OF FOREIGN LAW

In the field of Private International Law, the matter of finding out and application of foreign law by domestic judicial and other authorities in cases with a foreign element is regulated. Article 13 of the Act on the Resolution of Conflicts of Laws with the Regulations of Other Countries stipulates that the court or other authority shall be obliged to determine, *ex officio*, the application of foreign law, as well as that the delivery of the content of foreign law may be requested from the Ministry of Justice. Also, the parties can submit a public document on the content of foreign law. In connection with the application of the abovementioned provision, many questions are raised, which should be answered properly, bearing in mind the practice that is not always in accordance not only with the provision of the mentioned law, but also with the basic rules of Private International Law. The paper will discuss the ways of finding out of foreign law, the possibility of receiving information about the content of foreign law from domestic institutions, as well as the risk when a party submits a public document about the content of foreign law. In addition, for the correct finding out and application of foreign law, it is important to take care of the delivery of the act to the authority of the foreign state, from which requires this notification, as well as whether the domestic court or other authority will be able to correctly interpret and apply the provision of the foreign law, without additional information obtained from the authorities of a foreign country. Also, the paper will raise the question of whether it is advisable, in any case, to apply domestic law, in a situation where it is not possible to find out foreign law for any reason. The consequences of improper application or non-application of foreign law directly affect decision-making and realization of the parties' interests. The author will pay particular attention to cases where notification about foreign law has been received from domestic institutions, as well as the need for more detailed regulation of this area in domestic legislation.

Key words: Foreign law; Court; Foreign element; Service of documents; Letter of request; Authentic instrument.

Проф. др Игор Камбовски

Правни факултет Универзитета „Гоце Делчев“ Штип, Р. С.
Македонија

ПРАВО И ЕЛЕКТРОНСКА ТРГОВИНА – ДА ЛИ НОРМА ПРАТИ И КОНТРОЛИШЕ ТЕХНОЛОГИЈУ И ИНОВАЦИЈЕ?

Сваку нову освојену или бар додирнуту границу, у свим сферама друштва, карактерише недостатак закона који би регулисали ту „новоосвојену територију“. У прошлости, законодавци су морали да се суоче и повинују изазовима који су произашли из специфичних друштвених услова и специфичне заједнице или нације. Међународно право је премостило јаз, али су често биле потребне године и деценије да се конкретна правна норма формулише, усагласи и стави на снагу. То је било тако пре и током индустријске револуције, пре него што је технологија почела да води нас, наше друштво и наше институције, пре него што је почела наша зависност од света којим управљају компјутери и интернет, у коме је човек морао да пронађе своје место, просперитет и благостање. У међувремену, интернет се развио до невиђених размера, што је довело до појаве Е-трговине, која је представљала својеврсну револуцију у области пружања комерцијалних услуга. Стварање права је компликован и спор процес, а технолошки напредак је пребрз, па постоји проблем и дилема: да ли право може да прати динамичке промене и развој информационо-комуникационих технологија? Сваки нови закон који правно регулише односе који настају употребом нових технологија брзо застарева и јавља се потреба за његовом ревизијом и изменама и тако у недоглед. Ово доприноси стварању правних норми које су, да би трајале, прешироко постављене или непрецизне, што заузврат повећава правну несигурност, што, опет, обрнуто пропорционално утиче на поверење међу субјектима који учествују у електронској трговини. Такође, техничка достигнућа стварају одређене практичне стандарде много брже него што је закон у стању да их

регулише. Дакле, *de facto*, стандард постаје норма много пре него што закон нормативно подржава такав стандард.

Кључне речи: Електронска трговина; Норма; Технологија.

LAW AND ELECTRONIC COMMERCE-DOES THE NORM FOLLOW AND CONTROL TECHNOLOGY AND INNOVATION?

Every new conquered or at least touched border, in all spheres of society, is characterized by a lack of laws that would regulate that "newly conquered territory". In the past, law makers had to face and obey the challenges arising from the specific social conditions and the specific community or nation. International law bridged the gap, but it often took years and decades for a specific legal norm to be formulated, agreed upon, and put into effect. But it was so before and during the industrial revolution, before technology began to guide us, our society and our institutions, before our dependence on a world governed by computers and the Internet began, in which man had to find his place, prosperity and well-being. In the meantime, the Internet has developed to unprecedented proportions, leading to the emergence of E-commerce, which represented a kind of revolution in the field of providing commercial services. The creation of law is a complicated and slow process, and technological advances are too fast, so there is a problem and a dilemma: can law follow the dynamic changes and development of information and communication technologies? Every new law that legally regulates the relationships that arise with the use of new technologies quickly becomes obsolete and there is a need for its revision and modification, and so on *ad infinitum*. This contributes to the creation of legal norms that, in order to last, are too broadly set or imprecise, which in turn increases legal uncertainty, which, in turn, inversely proportionally affects the trust among entities that participate in E-commerce. Also, technical achievements create certain practical standards much faster than the law is able to regulate them. Therefore, a standard *de facto* becomes a norm long before the law normatively supports such a standard.

Keywords: Electronic commerce; Norm; Technology.

Научни саветник проф. др Јелена Ђеранић-Перишић
Институт за упоредно право, Београд

УПОТРЕБА ТУЂЕ ЖИГОМ ЗАШТИЋЕНЕ ОЗНАКЕ У КОНТЕКСТУ УМЕТНИЧКОГ ИЗРАЖАВАЊА – ОСВРТ НА ПРЕДМЕТ *Rogers v. Grimaldi*

Употреба туђе жигом заштићене ознаке у контексту уметничког изражавања добија посебно на значају са убрзаним развојем дигиталне технологије и све присутнијим коришћењем жигова у виртуелној реалности, укључујући и метаверзум. Не представља свака употреба жигом заштићене ознаке од стране трећег лица повреду жига. Ако се жигом заштићена ознака користи за коментаре или критику, такво коришћење не сматра се повредом на основу доктрине поштене употребе. У чувеном предмету из америчке судске праксе, *Rogers v. Grimaldi*, Суд је изнео мишљење у погледу односа између повреде жигом заштићене ознаке и права на слободно изражавање. Суд је стао на становиште да би Закон требало тумачити тако да се примењује на уметничка дела само тамо где јавни интерес да се избегне забуна потрошача надмашује јавни интерес за слободним изражавањем. Да би успоставио баланс, Суд је установио широко коришћени Роџеров тест (енг. *Rogers test*) који почива на два фактора. На основу овог теста употреба жига у вези са уметничким делом не повређује право жига све док је назив минимално уметнички релевантан за производ и употреба експлицитно не доводи у заблуду у погледу садржаја, ауторства, спонзорства или одобрења. Први велики спорови у вези са коришћењем туђих жигом заштићених ознака у виртуелној реалности и метаверзуму односе се управо на њихову употребу у контексту уметничког изражавања.

Кључне речи: Жигом заштићена ознака; Уметничко изражавање; Повреда жига; Виртуелна реалност; Метаверзум.

Luis Javier Capote Pérez, PhD

Profesor Contratado Doctor Tipo I

Área de Derecho Civil. Departamento de Disciplinas Jurídicas
Básicas

Universidad de La Laguna, San Cristóbal de La Laguna, en
Tenerife, España

CREATION AND INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF CULTURAL HERITAGE IN THE SPANISH LAW

In this paper we are going to talk and discuss about the creation of the concept of “cultural heritage” in the Spanish Law and the characters of the legal definition of cultural property or cultural heritage goods, according with the legal system stablished by the 1978 Constitution.

Keywords: Spanish Law, Spanish Constitution, Cultural Heritage, Cultural property.

Dott. Cinzia Valente, PhD

Senior Assistant Professor of Comparative Private Law, Department of Education and Human Sciences, University of Modena and Reggio Emilia, Italy

BALANCING AI AND PRIVACY: CROSS-BORDER PERSPECTIVES

The enhanced use of the artificial intelligence devices has increased the risk of violating personal rights, especially privacy and personal data.

Electronic tools and technologies entail the menace of "intrusion" into the personal sphere; I am referring, for example, to the data that, consciously or unconsciously, we leave on the Web using social networks or the employment of Big Data by profiling software that can also prevent access to certain services (e.g., access to credit) or the processing personal data by automatized systems in the legal area.

In all these cases the interest (private as well as public) in the development of technology must be balanced with the individual's right to maintain the control over his or her own data.

My presentation focuses on the analysis of the remedies and criteria used in European and U.S. systems to find a fair solution. The starting point is the lack of a comprehensive discipline at both the European and American levels: in Europe, the GDPR has not yet been followed by the adoption of the Artificial Intelligence Regulation, while in the U.S., detailed (and therefore unorganized) rules have been adopted leaving however large areas unregulated.

"Reconstructing" the principles governing such complex situations could be possible by studying case law and evaluating the concrete effects on the individual rights and "economic policies".

I will suggest a comparative analysis on the issue looking for convergencies between the risk based (Europe) and the business friendly (USA) models.

Key words: Artificial Intelligence; Personal Data; Case law; Regulation.

Prof. dr. sc. Anita Duraković

Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Prof. dr. sc. Jasmina Alihodžić

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

MEĐUNARODNA NADLEŽNOST U BRAKORAZVODNIM SPOROVIMA U EUROPSKOJ UNIJI I BOSNI I HERCEGOVINI

Pojačana mobilnost stanovništav unutar Europske unije kojoj svjedočimo u današnje vrijeme, kao i činjenica da se mladi ljudi danas znatno lakše nego ranije odlučuju sklopiti brak s državljaninom ili državljankom druge države, bez obzira na razlike u jeziku, kulturi i vjeri, dovodi do porasta broja „međunarodnih brakova“. S porastom broja brakova između državljana različitih država, raste i broj razvoda brakova s međunarodnim obilježjem. Zakonodavac Europske unije, svjestan ovoga problema ali i činjenice da svaka unifikacija vodi ka ublažavanju razlika koje neminovno postoje u pravnim sistemima europskih država, poduzeo je određene korake koji su rezultirali donošenjem prvo Bruxellske konvencije II iz 1998. godine, zatim Uredbe 1347/2000 koja je ubrzo zamijenjena Uredbom 2201/2003, te u konačnici donošenjem Uredbe 1111/2019. U svim spomenutim instrumentima materija međunarodne nadležnosti uređena je na sličan način, odnosno nije bilo značajnijih intervencija, mada je bilo određenih spornih pitanja. Upravo je Sud EU svojom odlukom u predmetu C – 522/20 otklonio određene dileme koje su gotovo četvrt stoljeća bile predmet brojnih diskusija i time pridonio dobrodošlom umirenju na području europskog porodičnog prava, u kojem su posljednjih godina postojale značajne razlike između temeljnih pravnih i političkih uvjerenja država članica. Ova odluka kao i zakonodavne

aktivnosti unutar Europske unije važne su za Bosnu i Hercegovinu s obzirom na njene međunarodne obaveze proistekle iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Usporedimo li rješenja Europske unije s onima u Bosni i Hercegovini, jasno nam je u kom pravcu bi trebala ići buduća reforma u ovoj oblasti.

Ključne riječi: Međunarodna nadležnost; Brakorazvodni spor; Odluka Suda EU; Zakonodavne aktivnosti; Prijedlozi *de lege ferenda*.

Prof. dr. sc. Anita Petrović

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

POJAM UGOVORA O ISPORUCI DIGITALNOG SADRŽAJA ILI DIGITALNE USLUGE

Posljednih godina dogodile su se značajne promjene u oblasti ugovornog *acquisa*. Ugovorno pravo koje je odgovaralo jednom vremenu i tržišnim odnosima zakoračilo je sada u novo doba digitalnih tehnologija. Kao posljedica ove „četvrte tehnološke revolucije“ na nivo EU usvajaju se zakonodavne mjere koje imaju za cilj modernizirati europsko ugovorno pravo kako bi odgovaralo zahtjevima digitalnog tržišta. U digitalnom svijetu podataka, podatak je stvar u pravnom prometu i tretira se kao bilo koja druga stvar, te može biti samostalan predmet ugovora ili „protučinidba“. Kako bi se uredili ugovorni odnosi koji već postoje u praksi, 20.5.2019. godine usvojena je *Direktiva (EU) 2019/770 o određenim aspektima ugovora o isporuci digitalnog sadržaja i digitalnih usluga*, i primjenjuje se od 1.1.2022. godine. Predmetna Direktiva po prvi put na nivou EU, a može se reći i država članica uređuje ugovore koji za predmet imaju digitalni sadržaj ili digitalnu uslugu. Radi se o regulaciji ugovora koji za predmet imaju dobavljanje i isporuku podataka potrošaču, a potrošač za to plaća cijenu. Međutim, ono što je još značajnije jeste da u područje primjene Direktive ulaze i situacije kada trgovac isporučuje digitalni sadržaj ili digitalnu uslugu potrošaču u zamjenu za ustupanje njegovih osobnih podataka. Cilj rada je kritički analizirati pojam ugovora o isporuci digitalnog sadržaja ili digitalne usluge posebno imajući u vidu nove pojmove digitalni sadržaj i digitalna usluga, te kritički analizirati pravnu regulaciju „besplatnog“ digitalnog sadržaja ili usluga.

Ključne riječi: Direktiva (EU) 2019/770; Digitalni sadržaj; Digitalna usluga; Cijena; Osobni podaci; „Besplatan“ digitalni sadržaj.

Проф. др Страхиња Д. Миљковић

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ПРИМАОЦА ЛИЗИНГА ИЗ УГОВОРА О ФИНАНСИЈСКОМ ЛИЗИНГУ У ПОЗИТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Финансијски лизинг у индиректној форми као специфичан метод финансирања капиталних инвестиција добија све више на значају у савременом тржишном пословању. *Specificum* уговора о финансијском лизингу у индиректној форми је у томе да се састоји од два правно независна (уговор о лизингу и уговор о испоруци) а економски условљена уговора. Уговор о финансијском лизингу у индиректној форми не може се посматрати као тространи уговор, већ га треба сагледавати кроз призму права, обавеза и одговорности које уговорне стране имају једна према другој на основу уговора о испоруци и уговора о лизингу. UNIDROIT Конвенција о међународном финансијском лизингу предвиђа једнообразна правила и правне стандарде регулисања уговора о финансијском лизингу у индиректној форми. Одредбе Закона о финансијском лизингу Републике Србије регулишу правни положај примаоца лизинга, с тим да су предвиђена решења у претежном делу преузета из Конвенције о међународном финансијском лизингу. Посебна пажња у раду биће посвећена правном положају примаоца лизинга у складу са решењима предвиђеним Нацртом грађанског законика Републике Србије.

Кључне речи: Индиректни финансијски лизинг; Прималац лизинга; Давалац лизинга; Права; Обавезе; Уговор о испоруци; Уговор о лизингу.

LEGAL POSITION OF THE LESSEE FROM THE FINANCIAL LEASING AGREEMENT IN THE POSITIVE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Indirect financial leasing as a specific method of financing capital investments is gaining in importance in the modern market business. The specificity of the financial leasing agreement in the indirect form is that it consists of two legally independent agreements (leasing agreement and delivery agreement) and economically conditioned agreements. An indirect financial leasing agreement cannot be viewed as a three-way contract, but should be viewed through the prism of rights, obligations and responsibilities that the counterparties have for each other on the basis of the leasing agreement and delivery agreement. UNIDROIT Convention on International Financial Leasing provides for uniform rules and legal standards for the regulation of financial leasing agreements in the indirect form. The provisions of the Law on Financial Leasing of the Republic of Serbia regulate the legal position of the recipient of the lessee, provided that the envisaged solutions are largely taken over from the Convention on International Financial Leasing. Particular attention in the work will be paid to the legal position of the lessee in accordance with the solutions envisaged by the Draft Civil Code of the Republic of Serbia.

Key words: Indirect financial leasing; Lessee; Lessor; Rights; Obligations; Delivery agreement; Leasing agreement.

Проф. др Свјетлана Ивановић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЈАВНО САОПШТАВАЊЕ АУТОРСКОГ ДЈЕЛА НА ИНТЕРНЕТУ – (НЕ)ОПРАВДАНО ПРОШИРЕЊЕ ОБИМА ЗАШТИТЕ

Аутор има искључиво овлашћење на саопштавање дјела јавности, које обухвата различите облике чињења дјела доступним јавности у нематеријалној, бестјелесној форми. Наведено овлашћење обухвата извођење и представљање дјела публици, преношење извођења или представљања, али и различите облике саопштавања уз помоћ техничких уређаја, као што су јавно приказивање, јавно саопштавање са фонограма или видеограма, емитовање и реемитовање, радиодифузно и кабловско, као и чињење дјела доступним јавности на начин који појединцу омогућава приступ са мјеста и у вријеме које сам одабере, другим ријечима, коришћење путем интернета. Стални развој технологије доноси нове могућности коришћења ауторских дјела путем интернета које не могу увијек да се подведу под постојећа овлашћења аутора. На примјер, упитно је да ли постављање линкова који упућују на садржај, који је иначе слободно доступан, може да представља повреду права, да ли треба узети у обзир различита техничка рјешења, односно технички различите облике упућивања на садржај, као и у којој мјери примјена, односно заобилажење технолошких мјера заштите утиче на повреду. У таквим ситуацијама, улога суда је од пресудног значаја за тумачење постојеће норме. Суд правде Европске уније је својим тумачењем обликовао концепт саопштавања јавности и, у доброј мјери, посредно проширио

обим заштите. У богатој пракси Суда, дефинисани су критеријуми под којима се одређена радња може подвести под искључиво овлашћење аутора. Овлашћење на саопштавање јавности не подлијеже исцрпљењу па се оправдано може поставити питање да ли све већа контрола аутора над различитим облицима коришћења дјела може угрозити права корисника интернета. Проширивање коцепта саопштавања јавности на интернету није одрживо на дуге стазе, нарочито у државама у којима је заштита права на интернету тешко остварива.

Кључне ријечи: Ауторско право; Саопштавање дјела јавности; Интернет; Технолошке мјере заштите; Линкови.

Доц. др Гордана Дамјановић

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

РЕГЕНЕРАТИВНА МЕДИЦИНА И ПАТЕНТИ

Циљ нове медицинске области, регенеративне медицине је да пронађе начин да се излече фазе повреда и болести, које не могу да се излече конвенционалним путем. Третмани који се примењују у регенеративној медицини, подразумевају процедуре које се реализују у људском телу, како би се неизлечени органи стимулисали за опоравак, али и процедуре које се примењују на организам, попут терапије која се проучава у лабораторији. Неки од биомедицинских поступака у области регенеративне медицине укључују и употребу матичних ћелија. Комерцијализација резултата истраживања у области регенеративне медицине не може без обезбеђивања њихове патентне заштите. Пре објављивања резултата истраживања на научним скуповима или објављивања у научним радовима, истраживачи у области медицине или инжињерства углавном се опредељују за подношење патентних пријава надлежним органима Будући да су проналасци у овој области веома сложени, неопходно је створити мултидисциплинарни и свеобухватни план заштите .Због тога је неопходна промена постојећих патентних правила, у циљу њиховог прилагођавања сложеним изазовима достигнућа у овој области медицине. Промена правила подразумева отворен приступ - open source скуп патената, који ће заједно са системом награда на основу јавног финансирања бити у складу са патентним системом заштите.

Кључне речи: Регенеративна медицина; Матичне ћелије; Биотехнологија; Проналасци; Патенти.

Dr. Katja Drnovšek

Pravna fakulteta Univerze v Mariboru

PREŽIVLJANJE OTROK – ANALIZA PRIMEROV Z MEDNARODNIM ELEMENTOM

Že tako kompleksno vprašanje izterjave preživnine, ki je en od ključnih dejavnikov za zagotovitev otrokove koristi v vseh primerih, v katerih otrok ne živi z osebami, ki so ga dolžne preživljati, v mednarodnem okolju pridobiva dodatne dimenzije. Mednarodne konvencije, dvostranski in večstranski sporazumi ter evropska zakonodaja, na čelu s Haaško konvencijo o mednarodni izterjavi preživnine otrok in drugih oblik družinskih preživnin ter Uredbo Sveta (ES) št. 4/2009 z dne 18. decembra 2008 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah, so nedvomno olajšale čezmejno izterjavo preživninskih zahtevkov v primerih, kadar preživninski zavezanec ne prebiva v Republiki Sloveniji. Kljub temu pa se v praksi pojavljajo nekatere nejasnosti, ki begajo udeležence v postopkih. To negotovost gre vsaj deloma pripisati množičnosti uporabljivih pravnih aktov in posledični raznolikosti situacij glede na državo bivališča preživninskega zavezanca in upravičenca, ki še stopnjuje splošno bojazen strank pred mednarodnimi postopki. Prispevek bo analiziral slovensko sodno prakso na področju preživnin z mednarodnim elementom, pri čemer bo posebna pozornost namenjena ovrednotenju uporabe evropskih in mednarodnih pravnih aktov, primerjavi učinkovitosti izterjave preživnine v državah članicah EU in v drugih državah ter morebitnim težavam, s katerimi se srečujejo slovenska sodišča.

УОБИЧАЈЕНО БОРАВИШТЕ ОСТАВИОЦА: ДА ЛИ ЈЕ РИЈЕЧ О ПОСЕБНОМ ПОЈМУ УОБИЧАЈЕНОГ БОРАВИШТА?

Уобичајено боравиште данас представља незаобилазан критеријум како за оцјену надлежности, тако и за одређивање мјеродавног права. Поред општег појма уобичајеног боравишта, временом су се искристалисали и посебни појмови, као што су уобичајено боравиште дјетета, уобичајено боравиште предузетника, те уобичајено боравиште правног лица, односно организације без својства правног лица. Међутим, поставља се питање да ли уобичајено боравиште оставиоца такође представља посебан појам уобичајеног боравишта? Уобичајено боравиште оставиоца први пут се помиње у Хашкој конвенцији о сукобима закона у погледу форме завјештајних одредаба из 1961. године. Поред тога уобичајено боравиште оставиоца јавља се као критеријум за одређивање мјеродавног права у Хашкој конвенцији о мјеродавном праву за насљеђивање имовине умрлих лица из 1989. године. Ипак, оно није изазвало претјерану пажњу, све до усвајања и почетка примјене Уредбе (ЕУ) о насљеђивању из 2012. године, гдје уобичајено боравиште оставиоца има троструку улогу: то је критеријум за оцјену опште надлежности суда који ће расправити насљеђивање заоставштине у цјелини, критеријум за одређивање мјеродавног права у одсуству избора и један од критеријума за заснивање надлежности органа за издавање Европске потврде о насљеђивању која је установљена овом Уредбом. Аутор у раду најприје анализира појам уобичајеног боравишта на начин како је он дат у поменутој уредби, а затим надстоји отклонити дилему ради ли се о посебном појму уобичајеног боравишта или се он, пак, може сврстати под општи појам ове тачке везивања.

Кључне ријечи: Уобичајено боравиште; Уобичајено боравиште оставиоца; Уредба (ЕУ) о насљеђивању.

Prof. Jorge Villalobos Portalés
University of Malaga

TOWARDS A "LEGISLATIVE WINTER": EUROPE'S LATEST REGULATORY TREND IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE

In recent years, the European Union has sponsored various regulations that will revolutionise the new technologies sector, digital markets and e-commerce. From the Digital Markets Act, the Digital Service Act, the Data Governance Act, the Cybersecurity Act, the MICA regulation and even artificial intelligence systems. Both with the Artificial Intelligence Act Proposal, which seems to be getting closer and closer, as well as the AI Liability Directive. Artificial intelligence systems have evolved in an exponential and unprecedented, almost science fiction-like manner over the last two decades. However, with these incredible advances have also come new risks such as algorithmic biases or the black box. Faced with an uncontrolled scenario of state-of-the-art artificial intelligence systems, these two rules have consolidated a course by the European Union that is also taking place in other countries such as China or the United States. With these two rules, the EU is opting for a protectionist and even prohibitionist regulation in the face of the dangers that AI can bring. However, although the intention of the regulation is to protect the rights of digital consumers and citizens, it also comes at a price: the combination of the two regulations is currently a disincentive for companies and providers of AI systems. From the requirement of a double audit by both the company and the competent public authorities, the prohibitions of certain AI systems, new principles and rights such as algorithmic transparency, traceability and auditing of AIs, among others. But it is the implicit and more hidden aspects of the rules that emerge as a disincentive. To be more specific, in their sanctioning parameters. So, *legislative winter* can be defined as the brake on investment and technological development of new AI systems due to the requirements, protections, restrictions and prohibitions imposed by one or more regulations. The question is: is this perhaps necessary?

Keywords: Artificial intelligence; Artificial Intelligence Act; Legislative winter; European Union.

Виши асистент Његослав Јовић, мр
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

**ЗАБРАНА УГОВОРНИХ ОГРАНИЧЕЊА НА
ПРОИЗВОДИМА – СЛУЧАЈ *Impression Prods., Inc. v.
Lexmark Int'l, Inc.***

Одлука Врховног суда САД у предмету [*Impression Products v. Lexmark Int'l*](#) представља преседан и успоставља режим међународног исцрпљења патента у САД. Према овој пресуди носиоца патента који прода производ исцрпљује патентна права на том производу, без обзира на било каква ограничења која намјерава да наметне на производу или ограничи локацију продаје. Ова пресуда је значајно ослабила позицију носилаца патената у САД.

Забрана ограничења након продаје уведена у предмету *Impression Products* је груб инструмент у односу на оправдања која се за то нуде. У његову корист, правило о *per se* исцрпљењу при продаји је једноставно и лако разумљиво али пошто је категорично, оно не разликује штетне посљедице уговорних ограничења након продаје од великог броја корисних. Антимонополски закон у САД о ограниченој дистрибуцији почео је на сличан начин, усвајајући категоричка правила сама по себи, која су се промијенила и на крају уступила мјесто нијансираном третману под правилом разума. Испитивање врста уговорних ограничења наметнутих у случајевима исцрпљења патента указује на то да се она користе у различите сврхе и са различитим ефектима. Због тога није добро рјешење увођење потпуне забране наметања ограничења након продаје. Чињеница је да ограничења након продаје постоје у различитим облицима, са различитим ефектима на конкуренцију или иновације. Систем правила за преиспитивање и спровођење таквих ограничења

мора узети у обзир ове разлике, па би у законе о патентима требало унијети одредбе које би требале бити осјетљиве на различите тржишне ситуације у којима се патенти могу појавити.

Увођењем потупне забране уговорних ограничења на производима и међународног режима исцрпљења патента Врховни суд САД је значајно промијенио досадашњу праксу нижих судова и дозволио паралелну трговину. Самим тим значајно утиче и на пословну праксу привредних субјеката у САД које ће морати да промијене досадашње концепте пласирања производа на тржиште који су под патентном заштитом.

Кључне ријечи: Уговорна ограничења на производима; Међународно исцрпљење патента; Паралелна трговина.

Виши асистент Ђорђе Перишић, мр

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

АУТОНОМИЈА ВОЉЕ У УГОВОРУ О ЈАВНОМ ПРЕВОЗУ ПУТНИКА

Уговор о јавном превозу путника је једностран трговински посао, јер су лица у уговору јавни превозилац, који је привредни субјект и путник који је физичко лице. Карактеристика овог и других једностранних трговинских уговора је неједнакост уговорних страна, што је, у овом случају, посљедица асиметрије информација и неповољне тржишне структуре. Асиметрија информација у корист превозиоца огледа се у недовољном знању и искуству путника, често његовом фактичком немогућношћу да има битне информације о условима превоза код других превозилаца, за разлику од превозиоца који одлично познаје своја права и обавезе, сам процес превоза и функционисање тржишта. С друге стране, неповољна тржишна структура за путника огледа се у непостојању или лошем функционисању конкуренције на релевантном тржишту превоза. Превозиоци или фактички немају конкуренте, попут жељезнице или их немају довољно да би конкуренција била развијена. што у комбинацији са неупоредиво већом финансијском снагом превозилаца у односу на путнике, има за резултат неравноправност уговорних страна. То значи да воља код путника неће бити правилно формирана, саопштена или неће бити уважена. Да би се постигла каква-таква равнотежа, неопходно је да реагује држава. Она то чини на много начина, ограничавајући аутономију воље како би заштитила путника. Превозилац, да би започео обављање дјелатности, потребно је да, осим регистрације, добије дозволу од државног органа. Затим, законом се фиксирају поједини елементи овог уговора, државни орган даје сагласности на опште услове превоза и судови могу искључити поједине уговорне одредбе које оцјени као непоштене, прописују се цјеновна ограничења, а у неким случајевима и обавезна је строга формом уговора.

Кључне ријечи: Превоз путника; Државни интервенционизам; Слобода уговарања; Јавни превоз.

МА Данијела Глушац

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ОБАВЕЗА ПРИЈАВЉИВАЊА ОКОЛНОСТИ ЗНАЧАЈНИХ ЗА ОЦЕНУ РИЗИКА ПРИЛИКОМ ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Примена стандарда пажње доброг привредника посебно долази до изражаја приликом склапања уговора о осигурању. Осигуравач доноси одлуку о преузимању ризика о покриће и о висини премије осигурања на темељу уговарачевих података. Ти подаци су обично садржани у понуди. Уговарач осигурања дужан је пријавити осигуравачу приликом закључења уговора све околности које су од значаја за оцену ризика, а које су му познате или му нису могле остати непознате.

Обавеза осигураника на пријављивање свих околности значајних за процену ризика последица је чињенице да је уговор о осигурању по својој природи уговор *uberrimae fidei*. Уговор *uberrimae fidei* је уговор према коме једна уговорна страна има прелиминарну обавезу да другој страни открије релевантне чињенице које се тичу предмета уговора. Начело *uberrimae fidei* има своју пуну примену у обавези уговарача осигурања на пријаву свих околности значајних за оцену ризика. Заснована је на претпоставци да осигураник има предност у информацијама у односу на осигуравача. У раду се наглашава да се ради о предуговорној обавези уговарача осигурања коју сам закон прописује. Анализира се нормативни комплекс са специфичностима и карактеристикама ове теме. Анализа нужно укључује и запажање предности, али и неких недостатака нормирања ове обавезе уговарача осигурања. Стога је ова тема посебно значајна како за осигураваче, посреднике и заступнике у осигурању, судску праксу, а пре свега за кориснике услуга осигурања.

Кључне речи: Пријава околности; Уговарач осигурања; Осигуравач; Осигурање.

Истраживач сарадник Ива Тошић, ма
Институт за упоредно право, Београд

Истраживач сарадник Јована Мисаиловић, ма
Институт за упоредно право, Београд

УСКЛАЂЕНОСТ ПОСЛОВАЊА У ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА

Финансијска криза која је потресла свет узроковала је огромне промене у режимима корпоративног управљања свих привредних друштава, па тако и осигуравајућих друштава. Било је потребно установити нове механизме ради враћања поверења корисника услуга у рад ових друштава. Као један од видова јачања корпоративног управљања у овим друштвима јавља се функција праћења усклађености. Ова функција у основи произлази из начела законитости пословања, које поред тога што спада у једно од основних начела пословања привредних друштава представља и израз пословне етике друштва. Директивом Солвентност II функција праћења усклађености добија формални статус унутар осигуравајућег друштва, као једна од четири кључне функције система управљања.

Ауторке ће у раду обрадити основна обележја, обавезе и значај новоустановљене функције праћења усклађености, као и њен утицај на унапређење корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима.

Кључне речи: Осигуравајућа друштва; Начело законитости пословања; Функција праћења усклађености; Кључна функција.

Виши асистент Ирена Радић, ма
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

МОГУЋНОСТИ ФИНАНСИРАЊА СТЕЧАЈНИХ ПОСТУПАКА У СЛУЧАЈУ НЕДОВОЉНОСТИ ИМОВИНЕ СТЕЧАЈНОГ ДУЖНИКА

Правило домаћег стечајног права је да се трошкови стечајног поступка (и дугови стечајне масе) намирују из стечајне масе, прије стечајних повјерилаца. Уколико, међутим, имовина стечајног дужника према предвиђањима није довољна да намири трошкове поступка, а повјериоци (или друга заинтересована лица) не уплате предујам за обезбјеђење трошкова, стечајни суд ће одбити приједлог за отварање стечајног поступка. Дакле, у домаћем праву стечајни поступак се финансира првенствено из стечајне масе, а уколико је она недовољна онда се очекује од заинтересованих лица (у првом реду повјерилаца) да обезбиједе финансирање стечајног поступка. Међутим, повјериоци ће ријетко имати интерес да предујме трошкове, нарочито када је имовина дужника незнатна, јер тиме само повећавају дуг који дужник има према њима уз неизвјесну могућност наплате. Стога не чуди податак да се више од половине стечајних поступака закључи због недостатка односно недовољности стечајне масе, односно без расподјеле средстава повјериоцима.

Иако су бројни разлози због којих имовина стечајног дужника може бити незнатне вриједности, ипак то буди сумњу у његово законито и поштено пословање. Стога је важно и у овој ситуацији омогућити да се испитају разлози који су довели до стечаја, те постоји ли основ за побијање правних радњи стечајног дужника или евентуално кривичну или имовинскоправну одговорност одређених лица. У раду ћемо, упоредноправном анализом испитати како различите државе приступају овом проблему и које су могућности за финансирање стечајног поступка у ситуацији када стечајна маса за то није довољна.

Кључне ријечи: Недовољност имовине стечајног дужника; Незнатна имовина; Трошкови стечајног поступка; Циљеви стечаја.

Истраживач приправник Милена Момчилов
Институт за упоредно право, Београд

УГОВОР О СЕФУ – ПРОБЛЕМ И ЗНАЧАЈ ОДРЕЂЕЊА ПРАВНЕ ПРИРОДЕ

Одређење правне природе уговора од великог је теоријског, али и практичног значаја. У ситуацији када одређено питање у вези са конкретним уговором није посебно уређено правилима тог уговора, проналажење меродавних прописа претпоставља утврђивање његове правне природе. Док, са једне стране, одређење правне природе уговора у правној теорији и пракси обично не изазива нарочите дилеме, дотле, са друге стране, у погледу појединих уговора питање правне природе постаје предмет великих дискусија. Када је реч о уговору о сефу, у упоредноправној теорији не постоји јединствен одговор на питање у чему се састоји његова правна природа. Такође, правно уређење овог уговора је у већини правних система рудиментарно. Имајући у то у виду, одређење правне природе уговора о сефу постаје нарочито значајно. Предмет овог рада је анализа уговора о сефу у покушају утврђивања његове правне природе, уз указивање на значај, али и проблеме њеног одређења, те на различитост у схватањима правне теорије и праксе када је реч о овом питању. У раду је покушано да се, методом упоређивања уговора о сефу са појединим уговорима грађанског права, утврди са којим од тих уговора уговор о сефу дели највише карактеристика, те правила ког уговора су најподобнија за сходну примену на неуређена питања уговора о сефу. Другим речима, уз уважавање чињенице да уговор о сефу има велики број особина по којима се разликује од других уговора, покушано је да се, упоредним методом, утврди која би правила грађанског права логички била најадекватнија за сходну примену на уговор о сефу. На тај начин, одређење правне природе уговора о сефу добија подједнак теоријски и практичан значај,

решавајући велики број практичних проблема, а истовремено служећи даљем развоју правне мисли.

Кључне речи: Уговор о сефу; Сеф; Правна природа; Закуп; Остава; Sui generis уговор.

SAFE DEPOSIT BOX CONTRACT – PROBLEM AND IMPORTANCE OF DETERMINING ITS LEGAL NATURE

The legal nature of the contract is of great theoretical and practical importance. When a particular contract issue is not specifically regulated by the rules of that contract, finding measurable regulations assumes determining its legal nature. Generally, the determination of the legal nature of contracts does not cause particular dilemmas in legal theory and practice. However, there are some contracts with the disputed legal nature. When it comes to the safe deposit box contract, there is no single answer to the question what its legal nature consists of. Also the regulation of this contract in the most legal systems is rudimentary. Bearing that in mind, the legal nature of the safe deposit box contract becomes especially significant. The topic of this article is the analysis of the safe deposit box contract in an attempt to determine its legal nature, pointing out the importance but also the problems of determining it. Through the method of comparing the safe deposit box contract to some similar contracts, it was attempted to determine which of those contracts shares the most characteristics with the safe deposit box contract. Also, with respecting the fact that the safe contract has a large number of specific characteristic it was attempted to determine which rules would logically be the most appropriate for the application to the safe deposit box contract. In this way, the determination of the legal nature of the safe deposit box contract gains equal theoretical and practical significance, solving a number of practical problems and also serving for further legal thought development.

Key words: Safe deposit box contract; Safe deposit box; Legal Nature; Lease agreement; Deposit; Sui generis contract.

КРИВИЧНОПРАВНА СЕКЦИЈА /
CRIMINAL LAW SECTION

Проф. др Војислав Ђурђић, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Нишу

ТУМАЧЕЊЕ ПРАВНЕ ПРИРОДЕ СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У српској кривичнопроцесној литератури скоро да нема аналитичких дефиниција појма споразума о признању кривичног дела, иако су биле пожељне након трансплантације установе испреговараног признања кривице окривљеног (*plea bargaining*) из америчког правног система у наш кривични поступак. Следствено, изостала је и расправа о његовој правној природи. Ипак, под утицајем америчке правне теорије и зато што споразум настаје сагласним изјавама странака, највећи број аутора сматра, најчешће без научне експликације, да је споразум о признању кривичног дела по својој природи грађанскоправни уговор!

Правну природу страначког споразума одређују његове есенцијалне одлике: како настаје, шта је предмет споразумевања, његова сврха и правно дејство. Споразум о признању кривичног дела може настати само у кривичном поступку, и то процесним радњама странака – сагласним изјавама јавног тужиоца и окривљеног. Главни предмет овог споразума је признање окривљеног и сагласност странака о блажој кривичној санкцији. Странке закључују споразум с циљем да покрену упрошћени кривични поступак у коме ће суд кривичну ствар пресудити без одржавања главног претреса. Закључени споразум има искључиво процесноправна дејства – признање окривљеног је доказно средство, а споразум у целини представља процесно средство којим се иницира једна упрошћена процесна форма и основ је за пресуђење без главног претреса који везује суд. Споразум о признању кривичног дела уређен је и припада области

кривичног процесног права а све његове битне одлике су кривичнопроцесног карактера, па стога треба тумачити да представља установу кривичнопроцесне правне природе.

Будући да настаје сагласним изјавама јавног тужиоца и окривљеног, суштински је реч о споразуму, али је то недовољно упориште за тумачење да је споразум о признају кривичног дела по својој правној природи *грађанскоправни уговор* утемељен на принципу аутономије воље: кривичнопроцесним радњама се не закључују (грађанско)правни послови; закључењем страначког споразума у кривичном поступку, не настаје грађанскоправни однос из којег би странке црпили право на кондемпнаторну тужбу против супротне странке због неиспуњења преузете обавезе; и на крају, споразум не производи непосредно правно дејство у правном поретку, што је одлика сваког правног посла, већ посредно, путем пресуде коју изриче кривични суд. Зато што је овај споразум установа кривичнопроцесне природе а не грађанскоправни уговор, може се тумачити да представља споразум *sui generis*.

Кључне речи: Кривични поступак; Страначки споразум; Правна природа; Грађанскоправни уговор.

Академик проф. др Миодраг Н. Симовић
 потпредсједник Уставног суда Босне и Херцеговине, редовни
 члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине,
 професор емеритус, редовни професор Правног факултета
 Универзитета у Бихаћу

КОРИСТОЉУБЉЕ КАО КВАЛИФИКАТОРНА ОКОЛНОСТ КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА ТЕШКО УБИСТВО

Међу кривичним дјелима којима се пружа заштита најзначајнијим људским (и друштвеним) вриједностима посебно се издвајају кривична дјела убиства. То су противправна лишавања живота другог лица, за које су прописане различите казне. Најтежи облици убиства – под називом тешко (квалификовано) убиство за које су прописане најтеже казне које уопште познаје национално кривично законодавство – постоје ако је противправно умишљајно лишење живота другог лица извршено под квалификаторним околностима. Међу овим околностима јављају се: начин извршења дјела, побуде учиниоца, обим проузроковане посљедице, својство учиниоца дјела или својство жртве. Према побудама учиниоца које убиство чине тежим, квалификованим кривичним дјелом јављају се: користољубље, освета, ниске побуде и сл. Користољубље, које је иначе честа околност извршења код имовинских кривичних дјела, може се јавити и код повреде живота (или права на живот). У чланку се освјетљава користољубље као врста побуде учиниоца који квалификује противправно лишење живота, и то у теоријском и практичном смислу.

Кључне ријечи: Кривично дјело; Убиство; Лишење живота; Побуде; Користољубље.

SELF-INTEREST AS A QUALIFYING CIRCUMSTANCE OF THE CRIMINAL OFFENSE OF AGGRAVATED MURDER

Criminal offenses of murdered stand out among the criminal offenses that provide protection to the most important human (and social) values. These are illegal deprivations of another person's life, for which different punishments are prescribed. The most serious forms of murder - under the name of aggravated (qualified) murder, for which the most severe punishments known in the national criminal legislation are prescribed - exist if the unlawful premeditated deprivation of another person's life was committed under qualifying circumstances. These circumstances include the way the offense was committed, motives of the perpetrator, the extent of the consequences, the capacity of the perpetrator or the capacity of the victim. According to the motives of the perpetrator, which make the murder more aggravated, qualified criminal offense, there are self-interest, revenge, basic instincts, etc. Self-interest, which is otherwise a common circumstance in the execution of property crimes, can also occur in cases of violating the life (or the right to life). The paper enlightens self-interest as a type of motivation of the perpetrator that qualifies the unlawful deprivation of life, both in theoretical and practical sense.

Key words: Criminal offense; Murder; Deprivation of life; Motivation; Self-interest.

Проф. дсн Анна Мантарова

Институт философии и социологии Болгарской академии наук

ПРАВОСОЗНАНИЕ СТУДЕНТОВ В БОЛГАРИИ

В докладе представлено эмпирическое социологическое исследование правосознания студентов, которое еще продолжается в университетах трех городов Болгарии – в Софии, Пловдиве и Русе.

Теоретическая модель исследования основана на понимании правосознания как единства нескольких компонентов - когнитивного, психологического и деятельностного. На основе этой модели была построена анкета, собирающая информацию об осведомленности о содержании основных правовых норм, об отношении к закону и отношению к соблюдению правовых норм, соответственно оценках их нарушения в определенных обстоятельствах. Включены контрольные вопросы, дающие возможность адекватной оценки фактических знаний права. Также собирается и анализируется информация об используемых источниках правовой информации, факторах, влияющих на правосознание личности, мотивах соблюдения законов, роли различных социальных субъектов в формировании уважительного отношения к закону и отношения к его соблюдению и др.

Собранная общая информация о респондентах позволяет выявить ключевые факторы, влияющие на формирование и содержание правосознания.

Ключевые слова: Право; Правосознание; Осведомленность о законах; Отношение к праву; Мотивы соблюдения законов.

Проф. др Владимир В. Вековић

Правни факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА И МОДАЛИТЕТИ ИЗВРШЕЊА СИСТЕМА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Уважавајући потребу за новом и ефикаснијом стратегијом друштвеног и државног ангажовања и реаговања на криминално понашање малолетника, српски законодавац је 2005. године донео Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, којим се у потпуности регулише њихов кривичноправни положај. Закон представља радикалан заокрет у односу на ранија решења – полази од идеје ресторативне правде и доследно је развија; прати нове тенденције у науци малолетничког кривичног права; предвиђа могућност „скретања“ кривичног поступка и, по први пут, примену васпитних налога као алтернативних мера; инсистира на стицању посебних знања и стручном усавршавању свих субјеката система малолетничког правосуђа. Његову посебну вредност представља новоустановљени систем кривичних санкција према малолетницима, у потпуности усклађен са међународним нормама и стандардима из ове области, садржаним у документима Уједињених нација и одговарајућим препорукама Комитета министара Савета Европе. Готово 17 година примене закона у изворном облику је довољан временски оквир да у раду детаљно анализирамо систем кривичних санкција које нормира, укажемо на добра решења, али и на она које се могу унапредити, као и најчешће проблеме уочене приликом њиховог извршења, чије присуство отежава успешну контролу криминалитета припадника ове старосне групе.

Кључне речи: Малолетници; Систем кривичних санкција; Модалитети извршења; Заводске васпитне мере; Казна малолетничког затвора.

Full Professor Saša Knežević, PhD
Faculty of Law, University of Niš

PROHIBITION OF REFORMATIO IN PEIUS

By filing recourses, the accused initiates reconsideration of the factual and legal foundations of the judgment. The outcome of the proceeding initiated by recourse may only be the decision which is more favorable for the accused. In order to enable the accused to appeal against judgments uninterruptedly, it is necessary to prevent the detriment of this party to criminal proceeding's status in the course of appellate proceedings. Therefore, it is necessary to stimulate the accused to use recourses by the means of statutory provisions, and hence, create more favorable environment for the realization of procedural equality of the parties to criminal proceedings.

The institute of prohibition of *reformatio in peius* (the prohibition of alteration to worse) represents the procedural concession to the accused, which improves procedural position of this party in the recourse proceedings. The accused may challenge court judgments freely, without fear that filing recourse would turn against him. Through that, the *ratio legis* of this institute is being reflected.

Key words: Defendant; Appeal; Appellate proceedings; Prohibition of reformatio in peius.

Проф. др Жељко Никач

Криминалистичко полицијски универзитет, Београд, Србија

Бранко Лештанин, мајор полиције

МУП Републике Србије, Дирекција полиције, ПУ Краљево, Србија

ГЕНЕЗА И РАЗВОЈ ПРАВА ПРИВАТНЕ БЕЗБЕДНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Приватна безбедност као подсистем система безбедности има дугу традицију на просторима некадашње Југославије и Републике Србије. У питању је област која је настала услед потребе заједнице, привредних субјеката и појединаца за додатним облицима обезбеђења. Као објект заштите појављују се пре свега живот и тело лица, имовина и пословање привредних субјеката. Најразвијенији облици и видови приватне безбедности су приватно обезбеђење и детективска делатност који имају адекватно место у развијеним земљама. У Републици Србији приватна безбедност је била у правном *interegnumu* од 1993 до 2013 године, након чега су усвојени Закон о приватном обезбеђењу и Закон о детективској делатности као кровни матични прописи у овој материји. Касније су усвојени подзаконски акти за њихову имплементацију који се односе на: едукацију кадрова, начин вршења послова техничке заштите и коришћење техничких средстава, начин примене овлашћења, унформама и легитимацијама службеника обезбеђења и детектива, просторно-техничким условима за обављање детективске делатности. На тај начин је конституисано Право приватне безбедности као област која је у развоју код у Србији. У реферату је дат осврт на најважнија решења из легислативног оквира Приватне безбедности у Србији, док су у закључку дати предлози *de lege ferenda* за унапређење правног оквира и развој добре праксе по утледу на развијене земље.

Кључне речи: Безбедност; Приватна безбедност; Приватно обезбеђење; Детективска делатност; Србија и ЕУ.

GENESIS AND DEVELOPMENT OF PRIVATE SECURITY LAW IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Private security as a subsystem of the security system has a long tradition in the former Yugoslavia and the Republic of Serbia. This is an area that arose as a result of the need of the community, business entities and individuals for additional forms of security. The object of protection is primarily the life and body of a person, the property and business operations of economic entities. The most developed forms and types of private security are private security and detective work, which have an adequate place in developed countries. In the Republic of Serbia, private security was in a legal hiatus from 1993 to 2013, after which the Law on Private Security and the Law on Detective Activities were adopted as the umbrella legal regulations in this matter. Later, by-laws were adopted for their implementation, which relate to: staff training, the way of carrying out technical protection work and the use of technical means, the way of applying authority, uniforms and credentials of security officers and detectives, spatial and technical conditions for performing detective work. In this way, the Law of Private Security was constituted as an area that is under redevelopment in Serbia. The report gives an overview of the most important solutions from the legislative framework of Private Security in Serbia, while in the conclusion, the *de lege ferenda* proposals for improving the legal framework and developing good practice based on developed countries are given.

Key words: Security; Private security; Detective work; Serbia and the EU.

Проф. др Бранислав Р. Ристивојевић
Асистент са докторатом др Иван Д. Милић
Правни факултет Универзитета у Новом Саду

УТВРЂИВАЊЕ ЧИЊЕНИЧНОГ СТАЊА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ⁶

За све прекршаје за које се подноси захтев за покретање прекршајног поступка прекршајни поступак води суд. Такође, ако се поводом издатог прекршајног налога покрене прекршајни поступак њега, такође, води суд. У Републици Србији прекршајни поступак у првом степену води прекршајни суд а у другом Прекршајни апелациони суд. Реч је о судовима посебне надлежности. Захтев за покретање прекршајног поступка као и прекршајни налог поводом кога је поднет захтев за судско одлучивање, пролазе судску контролу. Уколико је „захтев“ основан суд доноси решење о покретању прекршајног поступка. Од тада почиње да се води прекршајни поступак. У прекршајном поступку окривљени има права и обавезе. У Закону о прекршајима се изричито не прописује да је суд дужан да утврди истину у прекршајном поступку. Са друге стране, на неколико места у Закону о прекршајима се експлицитно прописују решења која говоре у прилог чињеници да је суд у обавези да утврди „истину“ у прекршајном поступку. Тако се на пример прописује да суд може извести допунске доказе ако оцени да су изведени докази противречни или нејасни и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано расправио. Пресуда се може побијати због погрешно или непотпуно утврђеног

⁶ Рад је написан у оквиру Пројекта „Сузбијање привредног криминала у Републици Србији – стање и перспективе“, који финансира Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност.

чињеничног стања. Претрес се одређује када суд оцени да је то потребно ради правилног и потпуног утврђивања чињеничног стања. Кад окривљени заврши исказ, поставиће му се питање уколико је потребно да се попуне празнине или отклоне противречности и нејасноће у његовом излагању. Долази се до решења да је суд у обавези да чињенично стање у прекршајном поступку правилно и потпуно утврди, што води ка закључку да је у обавези да утврди „истину“.

Кључне речи: Закон о прекршајима; Прекршајни суд; Прекршај; Истина.

Проф. др Урош Пена

Виши асистент Љубана Сладић, ма

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТИ ФАЛСИФИКОВАЊА И ЗЛОУПОТРЕБЕ ПЛАТНИХ КАРТИЦА

Кривично дјело фалсификовања кредитних картица и картица за безготовинско плаћање дуго је, у нашем кривичном законодавству, било сврстано у групу кривичних дјела против привреде и платног промета. Доношењем новог Кривичног законика Републике Српске, ово кривично дјело налази се у групи кривичних дјела против правног саобраћаја па ће се у раду ово дјело и описати у оквиру свог новог кривичноправног положаја.

Групни заштитни објект кривичних дјела против правног саобраћаја је правни саобраћај који се реализује употребом исправа на основу којих настају, укидају се или се мијењају одређени правни односи, а саме те исправе могу да послуже као доказ за постојање правно релевантних чињеница.

У раду ће бити дат детаљан приказ и анализа неколико кривичних дјела која се односе на фалсификовање и злоупотребу платних картица, а то су: Фалсификовање кредитних картица и картица безготовинског плаћања; Издавање чека и средстава безготовинског плаћања без покрића; Недозвољено бављење банкарском, микрокредитном и штеднокредитном дјелатношћу и Прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање.

Имајући у виду чињеницу да је фалсификовање и злоупотреба платних картица релативно нов појавни облик криминалитета који се ослања на примјену рачунарских система, у раду ће бити анализирана и поједина кривична дјела из групе кривичних дјела против безбједности рачунарских података.

Кључне ријечи: Правни саобраћај; Платни промет; Фалсификовање; Платна картица; Безготовинско плаћање.

Проф. др Дарко Димовски
Правни факултет Универзитета у Нишу,
Правосудни истраживачки центар

МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ РЕСТОРАТИВНЕ ПРАВДЕ НА ТРГОВИНУ ЉУДИМА

Аутор на почетку рада истиче да је трговина људима иманентна свим друштвеним епохама. Како постојећи концепт ретрибутивне правде отелотворен у кривичном праву (не) даје одговарајуће резултате, неопходно је да се размотри могућност примене концепта ресторативне правде у борби против трговине људима. Након појмовног одређења ресторативна правде, аутор истиче постојање два модела ресторативне правде – диверзиони и терапеутски. Посебан део је посвећен представљању резултата криминалошких истраживања о могућностима примене ресторативне правде на трговину људима. Аутор је у наредним деловима рада представио могућности примене диверзионог и терапеутског модела ресторативне правде сходно законским решењима у Републици Србији. У закључку је наглашена потреба да практичари сагледају могућности примене ресторативне правде на трговину људима како би се посебна пажња посветила потребама жртава трговине.

Кључне речи: Трговина људима; Ресторативна Правда; Диверзиони модел; Терапеутски модел; Република Србија.

Проф. др Владимир М. Симовић

тужилац Тужилаштва БиХ,

Факултет за безбједност и заштиту Независног универзитета у
Бањој Луци

ТЕРОРИЗАМ У КРИВИЧНОМ ПРАВУ: МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И ПРАВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Тероризам је вишедимензионалан друштвени феномен и за његово разумијевање потребан је мултидисциплинаран приступ. На бази бројних универзалних и регионалних међународних докумената, Босна и Херцеговина, као и низ савремених држава, познаје кривично дјело тероризма у више различитих облика/видова испољавања, али са идентичном садржином, карактеристикама, значајем, описом и правном природом, односно циљем (сврхом). Ово је дјело због високог степена тежине и опасности запријећено строгим казнама затвора. Међутим, управо стога су и бројне припремне радње које претходе извршењу тероризма уопште или које доприносе његовим ефикаснијем, успјешнијем или квалитетнијем извршавању - такође предвиђене као самостална кривична дјела. Водећи рачуна о свему реченом, аутор у раду обрађује појам, елементе бића и карактеристике кривичног дјела тероризма у кривичном законодавству Босне и Херцеговине у контексту међународних стандарда.

Кључне ријечи: Тероризам; Кривично дјело; Циљ; међународни стандарди; Босна и Херцеговина.

Проф. др Евстегнеев Алексей Сергеевич

кандидат юридических наук, заведующий кафедрой уголовно-правовых дисциплин юридического института им. Ю.П. Новицкого Костромского государственного университета
Россия, Костромская область, город Кострома

О СООТНОШЕНИИ ПОНЯТИЙ ЭВТАНАЗИЯ И ПРЕСТУПЛЕНИЕ

Автором рассматриваются вопросы о соотношении понятий эвтаназия и преступление. Слово эвтаназия произошло от греческого слова euthanasia – eu – хорошо + thanatos – смерть, что в переводе означает хорошая или легкая смерть. На наш взгляд эвтаназия это умышленное причинение смерти неизлечимо больному человеку, информированному о действительном состоянии и перспективах излечения его заболевания, совершенное по настоятельной просьбе самого больного или по просьбе надлежащим образом информированных близких родственников, медицинским работником, а также иным, информированным о действительном состоянии здоровья неизлечимо больного человека, лицом по мотиву сострадания с целью избавления от непрекращающихся, невыносимых физических и психических страданий, вызываемых болезнью, неизбежно приводящей к смерти». Здесь автор обращает внимание на то, что неизлечимо больной человек, будучи осведомленным о бесперспективности лечения имеющейся у него болезни, осознанно и настоятельно просит причинить ему смерть с целью избавления от непереносимых страданий. В то время как преступление – это виновно совершенное общественно опасное деяние, запрещенное уголовным законом под угрозой наказания. Проведя подробный анализ признаков эвтаназии и преступления автор приходит к выводу о том, что эвтаназия

не относится к категории общественно опасных деяний так как осуществляется по настоятельной просьбе больно из чувства сострадания и с единственной целью – избавление от непереносимых болей и страданий. Что же касается преступления, то оно совершается вопреки желания потерпевшего по низменным мотивам и преследует, как правило, личные, нередко корыстные цели. По результату проведенного анализа автор указывает на то, что эвтаназия не является преступлением.

Ключевые слова: Право на жизнь; Право на смерть; Убийство; Эвтаназия; Преступление; Признаки преступления; Противоправность; Общественная опасность; Виновность; Наказуемость; Уголовная ответственность; Уголовное законодательство.

Associate professor Szabolcs Mátyás Ph.D

Associate professor Miklós Tihanyi Ph.D

Associate professor Vince Vári Ph.D

University of Public Service, Faculty of Law, Hungary

THE PLACE AND ROLE OF THE CIVIL GUARD IN THE HUNGARIAN PUBLIC SECURITY SYSTEM

Public safety is a fundamental value for the rise of the nation. Countless international legal documents and Hungarian laws use the term "public safety". Nevertheless, the exact content of the concept is not contained in any lawful source. The idea of "public safety" is usually mentioned together with the image of "public order". Hungarian legal thought has numerous conceptualization attempts for both concepts. Public order usually means a state-regulated and ordered by some law (Tihanyi 2022). The standard set of different ideas of public safety includes the following elements: 1. social public condition; 2. characterized by peaceful, undisturbed coexistence; 3. a state that can never be fully achieved due to the previous ones; 4. its ever-more complete realization is the primary condition of social life and development; 5. striving to achieve it is primarily a state responsibility, but with the involvement of the entire society (Tihanyi 2022). The last defined conceptual element deserves emphasis. Based on the authorization of the Basic Law, the police bear the constitutional responsibility for public order and public safety. The primary task of the police is to prevent and detect crimes and protect public safety, public order and state border order. The police alone cannot achieve the desired state. Therefore, in addition to it, the entire structure of the law enforcement agencies (including civil national security services, the penitentiary organization, the law enforcement directorate of the National Tax and Customs Administration), a wide range of persons performing law

enforcement duties (e.g. nature conservation guards, public area inspectors, fisheries guards), armed security guards also play their part in creating public safety and protecting public order. The combination of all these bodies forms the institutional system of the police in Hungary. The mission of the police is to maintain the internal order of the state, as well as public order and public safety, to protect the members of society and its fundamental values by preventing, averting, and interrupting illegal acts that violate or endanger them, even by using legitimate physical force. Accomplishing the above mission is a highly complex, multifaceted activity that cannot be expected exclusively from the police. Security can be created as a result of social cooperation and collective work. In addition to the policing structure outlined above, municipalities, private security companies, and civil self-defence organizations also play an essential role (Christián – Kardos 2019). Among the latter, the Civil Guard stands out in Hungary. In this study, we would like to provide an overview of the development of the Civil Guard, its legal status, and its organization. Furthermore, we would like to present the tasks in which the Civil Guard plays its part in ensuring public safety.

Keywords: Civil guard; Police; Public security; Civil self-organization; Private security.

Проф. др Драгана Чворовић

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

Проф. др Vince Vari

University of Public Service, Faculty of Law, Hungary

**КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТИ СУЗБИЈАЊА
НАСИЉА У ПОРОДОЦИ С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА
УБИСТВА У ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА –
ПЕРСПЕКТИВА СРБИЈЕ**

Савремене тенденције кривичнопроцесних законодавстава уопште, укључујући и кривичнопроцесно законодавство Србије, прибегавају модерним концептима ефикасније борбе против криминалитета, укључујући кривично дело насиља у породици. У складу са тим, поставља се, оправдано, питање: Да ли је Србија успешно одговорила изазовима које намеће савремено друштво и да ли је на том путу поштовала европске стандарде и постулате демократичности правне државе када је реч о кривичном делу насиља у породици? Наиме, поражавајућа статистика у погледу наведеног кривичног дела је навела савремене, демократске државе да покушају да пронађу адекватне одговоре на криминалне претње тог карактера, с посебним освртом на превентивни аспект казнене политике кривичног дела насиља у породици. Такође, насиље у породици представља глобални проблем, који је медијски експониран тек последњих 20-ак година, али је своје одређење манифестовао много раније, што кроз егзистирање у друштву, односно у породичној заједници, што кроз већи број међународних докумената који су препознали овај проблем и покушали да кроз међународне стандарде пруже подједнаку и ефикасну заштиту против сваке дискриминације, између осталог, на основу пола.

У складу са изнесеним стандарде демократије, владавине права, забране дискриминације прате и успешно имплементирају све савремене, демократске државе са циљем хармонизације са европским тековинама. На европском путу усаглашавања нашла се и Србија, покушавајући да пронађе адекватне одговоре још ефикасније борбе на пољу сузбијања насиља у породици. Наиме, када је у питању Србија, реформа националног оквира, кроз ратификоване међународне документе, постављање стратешких циљева, доношење нових законских текстова само су неки од корака које је Србија направила у поступку приступања Европској унији, а који се односе и на реализацију казнене политике насиља у породици.

Аутори ће кроз стручно-критичку анализу нормативних решења која су присутна у Србији дати одговоре и предлоге *de lege ferenda* ефикасније борбе против насиља у породици и то кроз следеће аспекте: прво, уводна разматрања; друго, *pre- crime* концепт и ефикасност сузбијања насиља у породици у Србији; треће кривичноправна заштита од насиља у породици у Србији; четврто, емпиријско истраживање поднетих кривичних пријава за кривично дело насиља у породици и убиства у партнерским односима; пето, закључна разматрања.

Кључне речи: Кривично дело; Насиље у породици; Србија; Европски стандарди; Дискриминација; Пол; Казнена политика.

Проф. др Милица Ковачевић

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
Универзитета у Београду

Проф. др Саша Атанасов

Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у
Косовској Митровици

РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ-НОРМАТИВНИ ПРИКАЗ И ПРИЛИКЕ У СРБИЈИ

Један од доминантних трендова кривичноправне реакције у савремено доба јесте инсистирање на што ширем дијапозону кривичних санкција превасходно у циљу супституисања краткотрајних затворских казни одговарајућим алтернативама, а како би се избегао низ негативних последица повезаних са институционализацијом. Тако међу алтернативним санкцијама истакнуто место заузима и казна рада у јавном интересу. Рад у јавном интересу уведен је у српско кривично законодавство још 2006. године, али и поред тога ни данас, сходно релевантним статистичким подацима, ова казна не заузима значајније место међу изреченим и имплементираним кривичним санкцијама. Поставља се питање који разлози отежавају, па можда чак и онемогућавају, примену ове санкције. Стога ће излагања у раду бити посвећена анализи позитивноправног оквира који се односи на казну рада у јавном интересу у Србији, као и сумирању елемената фактичког стања по питању примењивања ове кривичне санкције. Намеће се закључак да нису предузете мере за интензивније популарисање казне рада у јавном интересу. Примењени су нормативно-логички и компаративно-правни, те метод дескриптивне статистике. Циљ рада јесте да се издвоје препоруке за унапређивање будућих нормативних решења.

Кључне речи: Рад у јавном интересу; Краткотрајне затворске казне; Алтернативне кривичне санкције.

COMMUNITY SERVICE-LEGISLATION AND THE STATE OF AFFAIRS IN SERBIA

One of the dominant trends in the criminal law reaction in the modern era is the existence of the widest possible range of criminal sanctions primarily intending to substitute short-term prison sentences with appropriate alternatives, mainly in order to avoid a number of negative consequences associated with institutionalization. Thus, among the alternative sanctions the punishment of work in the public interest/community service occupies a prominent place. Community service has been introduced into the Serbian criminal legislation in 2006, but even today, according to relevant statistical data, this punishment does not occupy a significant place among the implemented criminal sanctions. The question arises as to what reasons attribute to such a state of affairs. Therefore, the paper has been devoted to the analysis of the positive legal framework related to the alternative sanction of community service in Serbia, as well as to summarizing the factual situation regarding the application of this criminal sanction. The conclusion is that adequate measures have not been taken in order to popularize the punishment of work in the public interest. Normative-logical, comparative-legal, and the method of descriptive statistics were applied. The goal of the work is to highlight recommendations for the improvement of some future normative solutions.

Keywords: Community service; Short-term prison sentences; Alternative criminal sanctions.

Проф. др Садмир Каровић

Правни факултет Универзитета у Травнику
Државна агенција за истраге и заштиту

Проф. др Марина М. Симовић

Омбудсману за дјecu Републике Српске
Факултет правних наука Универзитета „Апеирон“ у Бањој Луци

АКТУЕЛНА ПРОЦЕСНА ПИТАЊА У ИСТРАЗИ КАО ПРЕТПОСТАВКА ЕФИКАСНОСТИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Постизање што већег степена ефикасности кривичнопроцесних субјеката, на плану расвјетљавања и рјешења конкретне кривичне ствари у кривичном поступку - представља императив. У овом раду актуализирана су одређена процесна питања од којих непосредно зависи благовремено, ефикасно и законито спровођење истраге, али истовремено и ефикасно вођење и окончање (исход) кривичног поступка у коначници. Истрага као прва фаза кривичног поступка, прецизније фаза претходног поступка, завређује посебну пажњу научне и стручне јавности у контексту преиспитивања задовољења квалитативне компоненте у раду надлежних кривичнопроцесних субјеката, прије свега тужиоца као руководиоца (менаџера) истраге, али и других субјеката (овлаштена службена лица, стручна лица, бранилац, вјештак и др.). У том контексту, у овом раду су инкорпорирана одређена питања процесне природе која се непосредно односе на компоненту ефикасности и законитости, као што су утврђивање постојања основа сумње да је извршено одређено кривично дјело, тужилачка процјена и одлука о покретању и спровођењу истраге, спровођење кривичнопроцесних радњи, (не)остваривање права на одбрану

у истрази, као и селекција и елиминација незаконитих доказа као претпоставки ефикасности кривичног поступка.

Кључне ријечи: Истрага; Ефикасност; Кривично дјело; Кривични поступак; Основи сумње.

CURRENT PROCEDURE ISSUES IN THE INVESTIGATION AS A PRESUMPTION OF THE EFFICIENCY OF THE CRIMINAL PROCEDURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Achieving the highest possible degree of efficiency of criminal procedure subjects in terms of elucidating and solving specific criminal matters in criminal proceedings is an imperative. In this paper, certain procedural issues are brought up to date, on which the timely, efficient and legal conduct of the investigation directly depends, but at the same time, the effective conduct and conclusion (outcome) of the criminal proceedings in the end. The investigation as the first phase of the criminal procedure, more precisely the phase of the preliminary procedure, deserves special attention of the scientific and professional public in the context of reviewing the satisfaction of the qualitative component in the work of the competent criminal process subjects, first of all the prosecutor as the head (manager) of the investigation, but also other auxiliary criminal process subjects (authorized officials, experts, defense counsel, expert, etc.). In connection with the above, this work incorporates certain questions of a procedural nature that directly relate to the component of efficiency and legality, such as determining the existence of grounds for suspicion that a certain criminal offense has been committed, the prosecutor's assessment and decision on the initiation and implementation of the investigation, the implementation of criminal procedural actions, (not) exercising the right to defense in the investigation, as well as the selection and elimination of illegal evidence as a prerequisite for the effectiveness of the criminal procedure.

Key words: Investigation; Efficiency; Criminal offense; Criminal procedure.

Проф. др Сузана Димић
Доц. др Мирјана Букић
Правни факултет Универзитета у Приштини,
Косовска Митровица

(НЕ)ПРОЦЕСУИРАЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ПОРЕСКЕ УТАЈЕ КАО БИТАН ФАКТОР ПОРЕСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ У СРБИЈИ

Опорезивање утиче на висину расположивог дохотка пореских обвезника, јер смањује њихову економску снагу. Управо због тога долази до различитих модалитета отпора пореских обвезника, којима се свесно и намерно предузимају одређене активности у циљу умањења или потпуног отклањања пореског терета. Отуда се као пратећи проблем поступку опорезивања, са којим се сусрећу све савремене државе, појављује пореска евазија, односно, избегавање плаћања пореза. Штетне последице пореске евазије су многоструке. Првенствено је то негативни финансијски ефекат, јер државна благајна остаје ускраћена за онај износ прихода који би био наплаћен да су се сви порески обвезници добровољно и благовремено повиновали својој пореској обавези, али и нарушавање начела правичности опорезивања, стварање нелојалне тржишне конкуренције међу привредним субјектима и сл. Међу најтежим облицима противправног евазивног понашања пореских обвезника, инкриминисаних као пореска кривична дела, спада пореска утаја.

Идентификовање фактора који утичу на одлуку пореских обвезника о испуњавању својих пореских обавеза важно је због дефинисања мера за сузбијање пореске евазије. Бројним превентивним мерама и активностима савремене државе настоје да подстакну добровољно повиновање пореским обавезама. Тако се, на пример, пореском

пропагандом утиче на подизање пореске свести пореских обвезника. Предочавањем чињенице да се опорезивањем прикупљају средства за финансирање јавних добара чији се као корисници појављују управо порески обвезници, порези постају прихватљиви или бар мање „неприхватљивији“ за њих. Међутим, примена превентивних мера и активности није довољна у сузбијању пореске евазије. Пореска дисциплина, која подразумева поштовање пореских прописа, зависи и од примене репресивне политике. Она обухвата систем санкција које су забрањене пореским обвезницима, као и политику изрицања тих санкција од стране надлежних органа.

Неадекватно кажњавање за пореску утају, као најтежег облика противправног евазивног понаша пореских обвезника, има негативне ефекте на пореску дисциплину, и то како са аспекта специјалне, тако и са аспекта генералне превенције. Блага казнена политика ће на пореске утајиваче деловати тако да их неће одвратити од вршења таквих криминалних радњи у будућности. Такође, неће представљати опомену осталим пореским обвезницима да уредно и благовремено извршавају своје пореске обавезе. У том смислу, непроцесуирање, па тиме и изостанак адекватног кажњавања за пореску утају могу код осталих пореских обвезника произвести тзв. ефекат угледања на пореске утајиваче.

У циљу анализе казнене политике у Србији за пореску утају спроведено је статистичко истраживање података о броју пријава, оптужби и осуда. Анализом процесуирања учинилаца пореске утаје, јер подношење кривичне пријаве нужно не значи покретање кривичног поступка и његово правноснажно окончање и адекватно кажњавање, ауторке су имале за циљ да укажу да је “дуг пут” од откривања пореских утајивача до њиховог адекватног кажњавања.

Кључне речи: Пореска утаја; Процесуирање кривичног дела пореске утаје; Судска пракса; Кажњавање пореских утајивача; Пореска дисциплина.

Prof. dr Vanda Božić
 Sveučilište u Zagrebu
 Univerzitet Union u Beogradu

KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA OD NASILJA U OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ – TEORIJA I PRAKSA

Nasilje u obitelji postoji od davnina, iako se ono uglavno prešućivalo i prikrivalo. Bilo je sramota o tome javno govoriti, a tražiti pomoć i zaštitu jednostavno se nitko nije ni usudio. Nije vezano za određene tipove obitelji, podjednako pogađa obitelji različitih društvenih slojeva, različitog spola, vjere, godina kao i obitelji različitog stupnja obrazovanja. Iako, u nekim slučajevima nasilja unutar jedne obitelji, upravo navedene razlike mogu biti kamen spoticanja i povod nasilju. Tek u posljednje vrijeme, nasilje u obitelji postepeno prestaje biti *tabu* tema i poprima interes javnosti. U radu je izloženo mjerodavno pravo Europske unije i međunarodnopravni okvir za suzbijanje nasilja u obitelji. Na nacionalnoj razini, zaštita od nasilja u obitelji propisana je odredbama prekršajnog prava, ali i inkriminiranjem nasilja u obitelji kao kaznenog djela u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske. Osim teoretskog dijela, rad sadrži i analizu i istraživanje počinjenih kaznenih djela nasilja u obitelji u posljednjih pet godina. Dobili smo odgovore na pitanja tko su najčešći počinitelji nasilja u obitelji, koji su najčešći odnosi počinitelja i žrtve nasilja u obitelji, a istražili smo i do kojih granica po ljudski život i tijelo mogu doseći posljedice nasilja između bliskih osoba i žrtava nasilja. U skladu s analizom teorije i prakse, u zaključnim razmatranjima predloženo je nekoliko mogućih preventivnih i represivnih rješenja *de lege ferenda* s ciljem suzbijanja nasilja u obitelji.

Ključne riječi: Kaznenopravna zaštita; Nasilje u obitelji; Zakonodavni okvir; Sudska praksa; Republika Hrvatska.

CRIMINAL PROTECTION AGAINST DOMESTIC VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF CROATIA - THEORY AND PRACTICE

Domestic violence has existed since ancient times, although it has mostly been kept secret and hidden. It was a shame to talk about it in public, and no one even dared to ask for help and protection. It is not related to certain types of families, it equally affects families of different social strata, different genders, religions, ages as well as families of different levels of education. Although, in some cases of violence within one family, the differences just mentioned can be a stumbling block and a reason for violence. Only recently, domestic violence is gradually ceasing to be a taboo topic and gaining public interest. The paper presents the relevant law of the European Union and the international legal framework for combating domestic violence. At the national level, protection from domestic violence is prescribed by the provisions of misdemeanor law, but also by criminalizing domestic violence as a criminal offense in the Criminal Code of the Republic of Croatia. In addition to the theoretical part, the paper contains an analysis and research of criminal offenses of domestic violence in the last five years. We received answers to the questions of who are the most common perpetrators of domestic violence, what are the most common relationships between perpetrators and victims of domestic violence, and we investigated and the extent to which the human life and the body can reach the consequences of violence between close persons and victims of violence. In accordance with the analysis of theory and practice, in the concluding remarks, several possible preventive and repressive solutions *de lege ferenda* with the aim of combating domestic violence were proposed.

Key words: Criminal law protection; Domestic violence; Legislative framework; Case law; Republic of Croatia.

Проф. др Љубиша Здравковић

Правни факултет за привреду и правосуђе Нови Сад

Др Срђан Алексић

Адвокатска канцеларија Алексић Ниш

НУЖНА ОДБРАНА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Нужна одбрана представља један од најстаријих општих института кривичног права. Настао је веома рано у вези са потребом да се оправда непосредна заштита и одбрана свог правног добра од истовремено, нескривљеног противправног напада. Нужна одбрана је институт који је данас присутан у највећем броју кривично правних система. То је у сваком случају општи основ који искључује постојање кривичног дела под условом да су у конкретном случају испуњени законом строго прописани услови. Није кривично дело оно дело које је учињено у нужној одбрани. Нужна је она одбрана која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремен противправан напад. За оцену да ли постоји нужна одбрана или прекорачење нужне одбране потребно је утврдити и оценити не само сразмерност између интензитета напада и интензитета одбране него и употребљена средства за напад и одбрану, снагу нападача у односу на нападнутог, реалне могућности нападнутог за одбијање напада и друге околности конкретног случаја. Учиниоцу који је прекорачио границе нужне одбране може се казна ублажити. Ако је учинилац прекорачио границе нужне одбране услед јаке раздражености или препасти изазване нападом може се и ослободити од казне.

Кључне речи: Нужна одбрана; Кривично право; Кривични законик; Прекорачење; Упоредно право.

Assistant professor Máté Sivadó Ph.D.
University of Public Services (Budapest, Hungary), Faculty of
Law Enforcement, Departement of Criminology

THE WIDESPREAD AVAILABILITY OF COCAINE IN EUROPE

More recent data from various sources, however, indicate that the level of the cocaine use, for now, has returned to pre-pandemic levels. Moreover, in 2020 a record 213 tons of cocaine was seized in Europe by the Union. According to this and other indicators, there are currently no indications that the availability of this drug has passed the increasing trend observed in a few years has changed would be. In the last decade, indexed prices have also been stable remained, but at the same time, the average purity increased. He grew up in the secondary cocaine processing laboratories in Europe detection, which suggests that Europeans used the smuggling group's more innovative methods to supply the market. They show that using or possessing cocaine-related crimes is also an increasing trend; all in all, these indicators suggest that the availability and use of cocaine are still very high in historical comparison. A growing percentage of European citizens seem to be able to afford the price of cocaine.

Keywords: Cocaine; Europe; Increase in use.

Доц. др Драгана Ђорић

Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду⁷

Милица Поповић, потпуковник полиције

Центар за основну обуку, Сремска Каменица, Министарство унутрашњих послова Републике Србије

ВРШЊАЧКО НАСИЉЕ ИЛИ МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА БЕЗ КАЗНЕ?

Под вршњачким насиљем у школама се подразумева било који чин физичког, психичког, социјалног сексуалног или другог насиља које ученици чине једни према другима. Категоризација вршњачког насиља познаје три степена овог насиља, према тежини последица које изазивају; први степен подразумева благе последице које се могу брзо и ефикасно санирати, док трећи степен подразумева укључивање и тзв. спољне заштитне мреже, што значи ангажман припадника министарства унутрашњих послова, центар за социјални рад, чак и служби хитне медицинске помоћи и домова здравља.

У последње две деценије стиче се утисак изузетно великог броја ситуација вршњачког насиља. Међутим, вршњачко насиље је постојало одувек, само је раније дефинисано као „дечији несташлук“ и оправдавано изреком да „ко се бије, тај се воли“. Ауторке рада стоје на становишту да исказивање наклоности према другој особи не треба да буде болно за ту другу особу и да љубав, у било ком облику не треба да боли. Због тога насиље, посебно када се тиме исказује наклоност је неприхватљиво и отвара пут

⁷ Такође и чланица Координационог тела за безбедност ученика у основним и средњим школама Града Новог Сада и координаторка Градског ученичког парламента Града Новог Сада

успостављању патологизације емотивних, пријатељских и других односа.

Са друге стране, деца која су починиоци вршњачког насиља, посебно трећег, најтежег степена, а кривично су неодговорна(млађа од 14 година) остају понекад са уверењем да им је у том добу све дозвољено јер је њихово понашање некажњиво или пролазе са изузетно благим казнама. За штету који причине одговарају према Закону о облигационим односима само њихови родитељи, док изостаје директна порука деци да је њихов начин понашања неадекватан или неприхватљив. Свесни потребе заштите права детета и истовремено генерално превентивне функције кривичног права, ауторке желе да скрену пажњу на постојећу иницијативу за смањење границе кривичне одговорности за малолетна лица и да ли би и колико то утицало на тренутно понашање ученика, запослених и родитеља у образовним процесима.

Ауторке у овом раду желе да испитају да ли је и колико „зрело“ српско друштво и право да се таква промена изврши, и да сагледају могући учинак такве промене, ако би до ње дошло.

Доц. др Иван Илић

Правни факултет Универзитета у Нишу

ПРАВО ОКРИВЉЕНОГ НА ПРИСТУП БРАНИОЦУ У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ – УТИЦАЈ ПРАКСЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Право на одбрану је најзначајнија гаранција окривљеном за постизање процесне једнакости странака, која даје шансу лицу против кога је усмерен казни захтев да се ефикасно супротстави експоненту државе у кривичном поступку. Реализација права на одбрану је нарочито важна од прве радње, којом се осумњиченом ограничава право на личну слободу, попут хапшења или задржавања у предистражном поступку. Такође је присуство браниоца од круцијалног значаја приликом саслушања од полиције у предистражном поступку, имајући у виду посебно рањив положај осумњиченог у том периоду. На тај начин се превенира и злостављање осумњиченог. Пракса Европског суда за људска права је у овом домену учинила значајне помаке, почев од случаја Салдуз против Турске, до случајева Беузе против Белгије и Дворски против Хрватске. Аутор ће у раду указати на импликације наведене стразбуршке праксе по процесно законодавство држав чланица Савета Европе као и на право Европске Уније.

Кључне речи: Право на одбрану; Кривични поступак; Окривљени; ЕСЉП.

Senior lecturer Dr. Dávid Tóth, Ph.D.

University of Pécs, Faculty of Law, Criminology and Penal Execution Law Department, Hungary

THE CRIMINAL LAW PROTECTION OF PERSONAL DATA IN HUNGARY

The title of my essay is “The criminal law protection of personal data in Hungary.” Personal data has dramatically increased in value over the past century. On the one hand, the state is interested in keeping as wide-ranging records of its own citizens as possible. On the other hand, large global digital companies (e.g., Amazon, Google, Facebook, etc.) appeared, for which the acquisition of personal data has extremely high marketing value. Thirdly, individual and organized criminal groups also want to obtain personal data to abuse it in various ways illegally. That is why it is essential to protect personal data with administrative and private legal means (e.g., GDPR) and criminal law.

My study aims to review and analyze the criminal law protection system of personal data in Hungary. I examine the regulation of the Hungarian criminal code and the legal practice of it. I also study the crime forms related to personal data (e.g., identity theft). After the above analyses, I would like to formulate forward-looking proposals for the legislator and law-enforcement bodies.

Key words: Personal data; Criminal law; Identity theft.

Доц. др Горан Маричић

Пореска управа Републике Српске,
Правни факултет, Универзитет Привредна академија у Новом
Саду

Доц. др Гојко Павловић

Пореска управа Републике Српске,
Правни факултет Универзитета ПИМ у Бањој Луци

**МЕЋУАГЕНЦИЈСКА САРАДЊА НА СУЗБИЈАЊУ
ПОРЕСКИХ И ДРУГИХ ПРИВРЕДНИХ ДЕЛИКАТА –
ПОСТОЈЕЋИ МОДЕЛИ И ПРИЈЕДЛОЗИ ЗА
ПОБОЉШАЊЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ И
БИХ**

Стратегије и политике за борбу против криминала уопште, а тако и за борбу против пореских и других привредних деликата састоје се од неколико кључних фаза, а то су: спречавање (превенција), откривање, истрага и кривично гоњење кривичних дела, те одузимање имовинске користи стечене кривичним дјелом. У зависности од фазе која се реализује ове стратегије и политике укључују бројне владине органе и агенције, међу којима су јавна тужилаштва, агенције за спровођење закона, пореске управе, царинске управе, финансијско обавјештајне јединице, финансијски регулатори и др., а који предузимају конкретне активности у оквиру својих надлежности. Међутим, веома често се дешава да активности наведених органа нису синхронизоване, односно да се проводе изоловано једне од других, као и да у случајевима када се сарадња остварује постоје бројне препреке за њену реализацију. Најчешће баријере за ефикасну међуагенцијску сарадњу се могу условно подијелити на правне и оперативне. Правне баријере се тичу ограничења и

забрана које се односе на добијање приступа релевантним информацијама које поједини органи имају, док оперативне укључују сложене или дуготрајне процедуре за добијање информација од друге агенције, недостатак знања о доступностима информација, као и недостатак заједничких специјалистичких обука због чијег недостатка се умањује и ефикасност сарадње. С тим у вези аутори у раду разматрају различите постојеће моделе за унапређење мултиагенцијске сарадње с циљем да се укаже на могућности за побољшање ове сарадње код нас, тј. у нашим друштвеним условима. Аутори заступају став да је за ефикасну борбу против пореских и других привредних деликата потребан тзв. приступ цијеле владе (*the whole of government approach*), те да је ради унапређења сарадње неопходно омогућити органима и агенцијама да проведу нужне промјене које су потребне за уклањање или барем умањење наведених баријера. Посебна пажња у раду се посвећена је и међународној сарадњи и размјени информација у пореске сврхе која је последњих година значајно интензивирана. У раду су такође представљени и резултати рада Пореске управе Републике Српске везани за сарадњу са другим органима.

Кључне ријечи: Порези; Привреда; Деликти; Сарадња; Органи.

Доц. др Игор Петковић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗЛОУПОТРЕБА СЛУЖБЕНОГ ПОЛОЖАЈА ИЛИ ОВЛАШТЕЊА

Употреба службеног положаја је правно регулисана. Правно је регулисана и његова злоупотреба одредбама Кривичног законика. Кривична дјела против службене дужности не губе на актуелности. Непознавање елемената бића ових кривичних дјела и произвољно тумачење и разумијевање основа који искључују противправност понекад су разлог њихове минимизације и погрешног подвођења под неке друге врсте кажњивих понашања. У овом раду анализираћемо кривично дјело Злоупотреба службеног положаја или овлашћења из члана 315. Кривичног законика Републике Српске и размотрити његов однос са кривичним дјелом Злоостављање на раду из члана 210. Кривичног законика Републике Српске.

Кључне ријечи: Кривично дјело; Злоупотреба службеног положаја или овлашћења; Правна заблуда; Искључење противправности.

Виши асистент др Гојко Шетка

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

ЗАВИСНОСТ ЕФИКАСНОСТИ ВРШЕЊА ПОСЛОВА ПОЛИЦИЈЕ ОД САРАДЊЕ ПОЛИЦИЈЕ И ТУЖИЛАШТВА

Тежња свих полицијских агенција је да буду што ефикасније у вршењу послова полиције којима се доприноси спречавању криминалитета. Ефикасност полицијског рада (вршења њених послова) зависи од великог броја различитих фактора који су производ различитих објективних и субјективних чинилаца и околности. У овом раду ће се пажња посветити вези између ефикасног вршења послова полиције и сарадње између полиције и тужилаштва. У раду ће поред теоретских сазнања о наведеној теми бити презентовани резултати истраживања које је проведено на територији Републике Српске у периоду од септембра 2021. године до јануара 2022. године. Квантификовану слику узорка чини 351 испитаник. Основна хипотеза овог рада гласи: ефикасност вршења послова полиције зависи од сарадње између полиције и тужилаштва, која треба бити на вишем нивоу од тренутног. Истраживање је проведено прикупљањем података помоћу анкетног упитника, а у раду су коришћене сљедеће научне методе: метод анализе садржаја, статистички метод, индуктивно-дедуктивни метод и метод класификације.

Кључне ријечи: Послови полиције; Полиција; Тужилаштво; Сарадња; Ефикасност; Криминалитет.

Saradnica u nastavi mr Milena Aćimić-Remiković
Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore

NASILJE U PORODICI: PREKRŠAJ ILI KRIVIČNO DJELO?

U crnogorskoj legislativi, nasilje u porodici dugo nije bilo prepoznato kao posebno krivično djelo, već je bilo sankcionisano kroz odredbe o drugim djelima nasilja. Inkorporisanje nasilja u porodici u Krivični zakonik Crne Gore predstavlja svojevrsnu potvrdu nemoći države da efikasno i adekvatno interveniše u slučajevima porodičnog nasilja ali i pobjedu društva nad patrijahalnim shvatanjem ovog društvenog fenomena kao privatne stvari koja se drži unutar zidova porodice. Crnogorsko zakonodavstvo sadrži dva specifična djela nasilja u porodici, te postoji preklapanje odredaba Krivičnog zakonika sa odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i Zakona o prekršajima u pogledu njegove kvalifikacije, što dovodi do otežane mogućnosti razlikovanja i procesuiranja ovog djela u praksi. Sa tim u vezi, ovaj rad ima za cilj detaljnu analizu zakonodavnog okvira porodičnog nasilja i njegovog sprovođenja, te iznalaženje adekvatnog rješenja za operativniju jasnoću između prekršajnog djela nasilja u porodici i ovog djela krivično - pravnog karaktera.

Ključne riječi: Nasilje u porodici; Crnogorsko zakonodavstvo; Prekršaj; Krivično djelo.

Мр Сандра Срдановић

Високи судски и тужилачки савјет БиХ

БЕЗНАЧАЈНО ДЈЕЛО КАО ОСНОВ ИСКЉУЧЕЊА ПРОТИВПРАВНОСТИ

Материја основа искључења противправности је веома динамично и значајно подручје кривичног права, чије зачетке налазимо у најстаријем праву и правним изворима. Човјек је врло рано настојао да схвати суштину права и неправа, те покушао поставити границе међу њима. Кроз историју су модификовани облици и садржај ових института, но и данас питања њихове садржине, правне природе, те правилне примјене која резултира искључењу постојања противправности одређених кривичних дјела, представљају изазов.

Значај потребе изучавања основа искључења противправности је очигледан, јер је интерес сваког друштва, па и нашег, да успјешно одреди које све радње у једном друштву представљају стварно противправна и кажњива дјела која заслужују реакцију кривичног права. Уједино, успјешним одређивањем основа искључења противправности допринијело би се учвршћивању правне сигурности и законитости.

У овом раду, полазећи од историјског развоја института безначајног дјела, те кривичноправног оквира у Босни и Херцеговини и упоредном праву сагледана су рјешења безначајног дјела као основа искључења противправности, његова правна природа, услови примјене уз примјере судске праксе. Уочавају се сличности и неке битне разлике, уз закључна разматрања.

Кључне ријечи: Основи искључења противправности; Безначајно дјело.

Balázs Gáti, LL.M., PhD student

Faculty of Law, University of Pécs,

Department of Criminology and Penal Enforcement

DATA PROTECTION ASPECTS OF THE USE OF FACIAL RECOGNITION SYSTEMS FOR LAW ENFORCEMENT PURPOSES

On May 12, 2022, the European Data Protection Board adopted new guidelines on the use of facial recognition technology in law enforcement (EDPB Guidelines 05/2022). The document provides guidance for EU and national legislators and law enforcement authorities on the implementation and use of facial recognition technology systems. More and more law enforcement authorities use or intend to use facial recognition technology systems, among other things, to authenticate or identify the persons involved. At the same time, facial recognition technology systems carry a significant risk for the rights and freedoms of natural persons by processing personal data belonging to the category of biometric data. Although these systems offer indispensable advantages for law enforcement authorities, compliance with the requirements of necessity and proportionality - which in many cases operate within a wider framework than in the private sector - is also an essential requirement in their cases.

At the same time, these authorities have different discretionary powers and sovereign powers in each member state.

According to the position of the European Data Protection Board, facial recognition technology systems can only be used in accordance with the requirements of necessity and proportionality specified in the directive on data protection to be enforced in law enforcement, as well as separately mentioned in the Charter of Fundamental Rights.

By exceeding the scope of the directive, however, facial recognition technologies can serve many purposes, including public safety and commercial aspects in particular.

In my study, I am looking for the answer to how it is possible to use facial recognition technology systems in accordance with the above requirements, especially in the case of data processing for the purpose of law enforcement.

Key word: Law enforcement; Data protection; Facial recognition.

ПРАВНО-ЕКОНОМСКА СЕКЦИЈА /
LAW AND ECONOMY SECTION

Проф. др Бранко Ђерић, редовни професор у пензији
Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПРАВО ИЗМЕЂУ ДАНАШЊЕГ ХАОСА И ДИСТОПИЈСКЕ БУДУЋНОСТИ

Судбина савременог права не тиче се тек развоја саме правне науке, праксе, законодавства и његове примјене итд., него и развоја читавог, ужег или ширег, окружења права и државе. Од интереса је за ову тему изучити рефлексије које на судбину права у посматраном контексту имају тип и начин даље глобализације свијета, миграциони токови и права миграната, регионално интегрисање свијета, „пропадање“ модерне државе, демократизација друштва, нови хладни рат који се захуктава, реафирмисање интересних сфера, те дисруптивне иновације у привреди и технологијама, теорије завјере, лоши кадрови, лоше лидерство, ниво развоја и материјалне могућност и, нарочито, фактори дистопије наше будућности. Истина модерног доба је да су јачи, из дана у дан, све јачи, а слабији све слабији, сиромашнији и разбијенији. Добрим дијелом је и историја томе крива. Истина је да је географија, поред историје, оставила многобројне „тачке спорења“ савременог свијета и неке широко познате војне доктрине за наук и подсећање. Спознати противрјечности савременог права је необично важно питање саме државе, права и правног система, али је далеко важније доћи до одговора како релативизовати противрјечности (конфликтности) у самом праву, те у том свијетлу како мобилисати власт и знање за опште добро и у славу побједе

Добра над Злом. Човјечанству, па и сваком његовом дијелу, данас, треба слобода, развој и правда. Свијет не можемо укинути, можемо га учинити само бољим, разумије се на темељу и уз помоћ бољег, активнијег и квалитетнијег права.

Неким од наведених питања ћемо се бавити у овом раду.

Кључне ријечи: Државна стратегија; Знање за управљање; Лидерство; Губљење друштвеног повјерења; Активно право; Економија права; Људска права; Демократија; Хуманистичка етика; Дисруптивне иновације; Мега криза 2022; Дистопијска будућност.

Проф. др Љубиша Дабић, редовни професор у пензији
Економски факултет Универзитета у Београду

НАЧЕЛА ПОСТУПКА ДРЖАВНЕ РЕВИЗИЈЕ

Поступак државне ревизије се не може уподобити у неки од судских поступака, али ни у општи управни поступак. За разлику од судских и општег управног поступка, али и других врста поступака (нпр. дисциплинског), поступак државне ревизије има низ посебности и специфичности које га чине особеним и нарочитим. Његова посебна својства се огледају у низу елемената, укључујући и начела на којима је заснован.

Предмет истраживања су начела на којима почива поступак државне ревизије. Циљ рада је да се утврде и анализирају та начела ради лакшег и поузданијег утврђивања врсте поступка којој припада поступак државне ревизије, са свим његовим специфичностима. Сврха рада се огледа у обогаћивању правне литературе у области поступка државне ревизије.

Кључне речи: Поступак државне ревизије; Начела поступка државне ревизије; Врховне ревизорске институције; Државна ревизорска институција Републике Србије.

PRINCIPLES OF STATE AUDIT PROCEDURE

The state audit procedure cannot be compared to any of the court procedures, but neither can be compared to the general administrative procedure. Unlike judicial and general administrative procedures, as well as other types of procedures (e.g. disciplinary), the state audit procedure has a number of peculiarities and specificities that makes it unique and special. Its special properties are reflected in a number of elements, including the principles on which it is based.

The subject of research are the principles on which the state audit procedure is based. The purpose of the research is to determine and analyze those principles for the purpose of easier and more reliable determination of the type of procedure that state audit procedure belongs, with all its specificities. The purpose of the research is to enrich the legal literature in the field of the state audit procedure.

Key words: State audit procedure; Principles of state audit procedures; Supreme Audit Institutions; State Audit Institution of the Republic of Serbia.

Проф. др Гордана Илић Попов

Правни факултет Универзитета у Београду

ФИКЦИЈА *NASCITURUS* У (СРПСКОМ) ПОРЕСКОМ ПРАВУ

Фикција *Nasciturus pro iam nato habetur quotiens de commodis eius agitur* („Зачето дете сматра се већ рођеним ако је то у његовом најбољем интересу“) датира још од римског права и своју примену је нашла у приватном, пре свега наследном, праву. Ауторка полази од хипотезе да та фикција може да има одређен значај и у пореском праву. Иако *nasciturus* нема порески идентификациони број и отуда није уведен у порески информациони систем, он у одређеним ситуацијама може ипак да буде „препознат“ у пореском праву. Пореске импликације наведене фикције треба сагледати у садејству са имовинским правима *nasciturus*-а. Начело правичности налаже да *nasciturus* (ако се дете роди живо) има једнака права у наслеђивању као и друга (већ) рођена деца оставиоца те, у том смислу, треба да има и исте обавезе. Премда живот почиње рођењем, „биолошка егзистенција“ *nasciturus*-а му даје крњи правни субјективитет у моменту смрти оца и својство порескоправног субјекта и пре рођења тако што постаје (заједно са другим наследницима) обвезник пореза на (наслеђену) имовину уколико отац није измирио ту обавезу пре своје смрти.

Фикција *nasciturus*-а могла би да нађе своју примену и у српском систему пореза на додату вредност. Пунолетни држављанин Републике Србије који на њеној територији

купује први стан има, под одређеним условима, право на рефундацију ПДВ-а, између осталог, и по основу чланова његовог породичног домаћинства који од 1. јула 2006. године нису имали у својини или сусвојини стан у Србији. Очигледно је да *nasciturus* испуњава тај временски услов, а налазећи се у утроби мајке он је њен неодвојив део те за пореске потребе треба да буде изједначен са осталом купчевом децом и другим лицима који су чланови породичног домаћинства пореског обвезника. Иако би примена фикције *nasciturus*-а првенствено обезбедила корист другом лицу, то јест пореском обвезнику, посредну корист која се огледа у решавању стамбеног питања такође би имала и лица која са њим имају заједницу живота, а то ће по рођењу бити и *nasciturus*. У домаће право би, међутим, требало уградити посебно антиабузивно правило како би се спречила нелегитимна пореска евазија.

Кључне речи: *Nasciturus*; Порез на имовину; Порез на додату вредност; Посебно антиабузивно правило

Проф. др Марина Димитријевић
Правни факултет Универзитета у Нишу

МАНИФЕСТАЦИЈЕ ДИГИТАЛНЕ МОДЕРНИЗАЦИЈЕ ОПОРЕЗИВАЊА

Опредељење да се поступак администраирања пореским системом у савременој држави модернизује знатном применом дигиталне технологије, разумљиво је само по себи. Више је сегмената овог поступка, унутар кога је дигитална технологија нашла своју примену, доносећи тако мноштво промена и одређену трансформацију схватања феномена опорезивања. Лице, али и наличје манифестација дигиталне модернизације опорезивања, које су у фокусу анализе у раду, показују да се оквир деловања пореских органа и традиционални приступ обављању пореских послова битно мењају, а популација пореских обвезника усмерава и поступно навикава на нову – тзв. дигитално-технолошку парадигму испуњавања пореских обавеза. Дигиталном мрежном повезаношћу пореских органа и пореских обвезника у актуелним условима, реализација пореске делатности државе се пореском јавном мњењу презентује на другачији начин, у односу на нека ранија времена, и тиме показује сагласност пореске власти са широкозаступљеном тенденцијом дигитализације управљања пореским пословима. Иако модернизација опорезивања (пореске области), уз садејство дигиталне технологије, постаје незаобилизана уколико се имају у виду не само захтеви националних пореских система, већ и међународни порески стандарди (промовисани од стране међународних финансијских организација), не треба запоставити околност да, у сваком конкретном националном амбијенту, постоји особени спектар чинилаца који својим дејством детерминишу опсег и динамику њеног преиспитивања и прихватања од стране пореских обвезника, односно фактичке имплементације.

Кључне речи: Опорезивање; Порески поступак; Дигитална технологија; Дигитална модернизација опорезивања, Манифестације дигиталне модернизације опорезивања.

MANIFESTATIONS OF DIGITAL MODERNIZATION OF TAXATION

The decision to modernize the procedure of administering a tax system in a contemporary state by significantly applying digital technology is self-explanatory. There are several segments of this procedure, within which technology found its application, thus bringing plenty of changes and a certain transformation of understanding the phenomenon of taxation. The face and back of manifestations of digital modernization of taxation, which the analysis in this paper focuses on, indicate that the framework of actions of tax authorities and the traditional approach of performing tax operations are changing significantly, and that the population of tax payers is directed and gradually accustomed to the new, so-called, digital-technological paradigm of fulfilling tax obligations. Through the digital network connection between tax authorities and tax payers in the current circumstances, the realization of tax activity of the state is presented to the tax public in a different way, in relation to earlier times, thus showing the tax authority's acceptance of the widespread tendency of digitalizing the management of tax activities. Although the modernization of taxation (the field of taxation), in cooperation with digital technology, becomes unavoidable if we take into account not only the demands of national tax systems, but also international tax standards (promoted by international financial organizations), the unavoidable fact is that in each national environment there is a unique spectrum of factors whose actions determine the range and dynamics of its re-evaluation and acceptance by tax payers, i.e. its actual implementation.

Keywords: Taxation; Tax procedure; Digital technology; Digital modernization of taxation; Manifestations of digital modernization of taxation.

Васильева Оксана Николаевна, к.ю.н.,

Доцент Департамента правового регулирования
экономической деятельности Финансового университета при
Правительстве Российской Федерации

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ САНКЦИЙ

Раскрывается понятие технологического предпринимательства, проанализируются особенности данной формы предпринимательства. Рассматривается технологическое предпринимательство применительно к современному этапу развития общества, а также в условия экономических санкций. Отмечается высокая значимость данной формы предпринимательства в инновационной экономике, а также анализируются характерные отличия технологического предпринимательства от традиционных форма. Процесс технологического предпринимательства трудно формализованным ввиду специфика вида деятельности. Анализируются проблемы, предлагаются пути их решения. А также расскажу о примерах успешного технологического предпринимательства.

Технологические предпринимательство является систематической предпринимательской деятельностью, основанной на трансформации фундаментальных научных знаний в промышленно применимые, экономически оправданные и востребованные рынком технологий. В современных реалиях уровень развития национальной экономики определяется динамикой инновационной активности, что напрямую оказывает влияние на конкурентоспособность страны на мировой рынке.

Prof. d-r Sejdefa Dzafče

redovni profesor i dekan Fakulteta pravnih i političkih nauka
Američkog Univerziteta Evrope – FON, Skoplje

GLOBALNI TRENDVI OPOREZIVANJA DOHOTKA FIZIČKIH LICA U SKLADU SA EKONOMSKOM SPOSOBNOŠĆU

Princip oporezivanja u skladu sa ekonomskom sposobnošću predstavlja jedan od dva pristupa ostvarenju načela ravnomjernosti. Prvi pristup se temelji na primjeni načela koristi (engl. benefit principle), a drugi se zasniva na primjeni načela sposobnosti plaćanja poreza (engl. ability-to-pay principle). Načelo oporezivanja u skladu sa ekonomskim mogućnostima predstavlja maksima pravedne raspodjele poreznog tereta između fizičkih lica, koji podrazumeva da poreski obaveznici sa istom ekonomskom snagom budu jednako tretirani, a poreski obaveznici sa nejednakom ekonomskom snagom budu nejednako tretirani. Naime savremeni ekonomski teoretičari (Pogge i Mehta, 2016) su aktuelizirali disparitete u razvoju između bogatih i siromašnih zemalja koje nastaju kao rezultat pristupa u oporezivanju u uslovima intenzivnih globalnih tokova. Autor u ovom radu pravi analizu principa oporezivanja u skladu sa ekonomskom sposobnošću u uslovima intenzivnih globalnih tokova, sa akcentom na efekte na zemlju u razvoju, sa fokusom na Republiku Severnu Makedoniju.

Ključne reči: Ability-to-pay principle; Dohod fizičkih lica;
Globalni trendovi; Republika Severna Makedonija.

GLOBAL TRENDS IN INCOME TAX OBLIGATIONS OF NATURAL PERSONS BASED ON FINANCIAL ABILITY

The principle of taxation following the economic ability represents one of the two approaches aimed at equity. The first approach is founded on the application of the benefit principle, while the second approach is based on the ability-to-pay principle. The philosophy of taxation based on the financial ability is in fact a concept of equitable allocation of taxation burden among natural persons, which means that taxpayers with the same or similar financial ability are treated equally, while taxpayers with different financial ability should be treated accordingly i.e. depending on their financial ability. Namely, the contemporary economic theoreticians (Pogge and Mehta, 2016) have brought on the surface the disparities in the development between rich and poor countries which appear as a result of the taxation methods applied based on global trends. This paper focuses on the analysis of the taxation principle based on financial ability in an environment and circumstances of intensive global courses, with specific stress on the effects on developing countries and in particular the case of Republic of North Macedonia.

Key words: Ability-to-pay principle; Income of natural persons; Global trends; Republic of North Macedonia.

Prof. dr. Džamna Vranić

Prof. dr. Amina Nikolajev

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

OČUVANJE OKOLIŠA KAO PREDUVJET REALIZACIJE PRINCIPA *NAJBOLJI INTERES DJETETA*

U vremenu sveprisutnih klimatskih promjena, i posljedica koje ostavljaju, očuvanje okoliša izrasta iz zajedničke potrebe svih ljudi za poboljšanjem kvalitete života.

Pretjerano i neodgovarajuće korištenje raspoloživih resursa dovode do urušavanja ekološkog sistema i narušavanja ekološke ravnoteže, proizvodeći negativne posljedice po okoliš. Za očuvanje čiste i zdrave okoline pojedinačno i kolektivno odgovorni su svi zbog čega razvojne politike trebaju biti usmjerene ne samo ka poboljšanju blagostanja nego i ka ostvarenju zajedničkih vrijednosti. Imajući u vidu prvi princip Štokholmske deklaracije prema kojem: “Čovjek ima fundamentalno pravo na slobodu, jednakost i adekvatne uslove za život, u okolini koja je dovoljno kvalitetna da dopušta život dostojanstva i blagostanja“ on nosi svečanu odgovornost da zaštiti i poboljša tu okolinu za sadašnje i buduće generacije”.

Oštećenje okoliša, klimatske promjene i izloženost djetinjstva onečišćenju i otrovnom otpadu onemogućavaju da djeca uživaju svoja prava danas i u budućnosti, budući da su njihovi cjeloživotni zdravstveni ishodi, dobrobit i razvoj ugroženi.

Samo u zdravim okruženjima djeca se mogu razvijati i rasti i uživati svoja prava. Pristup koji se mora zauzeti kod ostvarivanja dječjih prava jeste uzimanje u obzir svih dimenzija zdravog okoliša kao uvjeta za ostvarivanje najboljih interesa djece.

Ključne riječi: Okoliš; Dijete; Najbolji interes djeteta; Ljudska prava.

Проф. др Бојана Васиљевић-Пољашевић
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

**ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ОДГОВОРНОСТИ ЗА
ПОРЕСКУ ОБАВЕЗУ СА ОСВРТОМ НА СЕКУНДАРНУ
ПОРЕСКУ ОБАВЕЗУ У ДОМАЋЕМ И
КОМПАРАТИВНОМ ПРАВУ**

Предмет анализе овог рада су посебни случајеви одговорности за пореске обавезе са освртом на секундарну пореску обавезу солидарног и супсидијарног дужника у домаћем и компаративном праву.

Циљ овог рада је подвргавање пореских закона унутар БиХ којим су уређени институти солидарног и супсидијарног дужника детаљној анализи. Истовремено, циљ је указати и на колизије пореских закона са одређеним законима којим су гарантована нека друга права, као што је примјера ради, Законом о природним друштвима гарантовано право оснивача на имовину. Осим, тога у раду ће бити указано и на примјере из управне и судске праксе унутар БиХ у вези са солидарном пореском обавезом.

Коначно, у раду ће бити сагледана и рјешења у одређеним компаративним пореским системима, како би најквалитетнија рјешења могла послужити као узор приликом измјене постојећих пореских закона унутар БиХ којим су уређени институти секундарне пореске обавезе.

Кључне ријечи: Пореска обавеза; Секундарна пореска обавеза; Солидарни порески дужник; Супсидијарни порески дужник

SPECIFIC CASES OF TAX LIABILITY WITH REGARDS TO SECONDARY TAX LIABILITY, IN DOMESTIC AND COMPARABLE LEGISLATION

This paper will analyse specific cases of tax liability with regards to secondary tax liability of joint and several, and subsidiary debtors in domestic and comparable legislation.

Objective of this paper is to analyse in detail tax laws within BiH which regulate joint and several, and subsidiary debtors. At the same time, objective is also to point out the collision between tax laws and certain laws which prescribe other rights, such as in the Law on Companies, which guarantees right to asset to the founder. Also, paper will point out examples from administrative and court practices within BiH regarding joint and several tax liability.

Finally, paper will discuss solutions from comparable tax systems, in order to find most suitable solutions which could serve as an example for amending the existing tax laws within BiH, which regulate secondary tax liabilities.

Key words: Tax liability; Secondary tax liability; Joint and several tax debtor; Subsidiary tax debtor

Prof. dr Elena Neshovska Kjoseva

Ss. Cyril and Methodius University, Department of Financial
Law, Iustinianus Primus Faculty, Skopje

TAXES AND THE RISE OF NEW WORK ARRANGMENTS

The year 2020 will be memorized as the beginning of the “new normality”. Since March 11th, the global economy experienced unprecedented changes due to the corona-virus. Soon after the spread of the COVID-19 pandemic the governments worldwide introduced number of economic legislative adjustments mostly in the area of labour law and taxation in order to protect citizens and ensure their health and safety at work. The main goal of all national fiscal, economic and social measures was to try to curb the expansion of the virus by constraining the physical mobility. Authorities proclaimed that “if people do not interact with each other and stay at home, the virus cannot spread”. Such “social distancing” paradigm has come with large socio-economic costs. Besides health, social and economic difficulties, the question of taxation of the workers has arisen. This situation has forced both workers and employers to start changing the traditional view of what was previously understood as working space, working hours and routine.

Although the concept of teleworking has been slowly but surely increasing over the years, the COVID-19 pandemic has brought remote working to the forefront of working life. Additionally, the intensive process of digitalization of everyday life has eased the conditions for workers to carry on working from home or alternative worksite outside the employer’s premises. The term “remote working” refers to many new forms of non-standard work arrangements, such as: telework, e-Work, mobile work, smart working, flexible working, hub-work, locationless work, co-working, home office, virtual office and platform work.

The evolution of new models of work arrangements has number of benefits that include increasing participation in the labour market, attracting and retaining talent, enabling balanced regional development,

improving work/life balance, improving child and family wellbeing, reducing transport-related carbon emissions and air pollution. On the other hand, research has identified different challenges to all parties involved. On a broader scale, remote work could also have a negative impact on national employment levels. In the case of employees, remote working is linked with negative effects on mental health, with workers experiencing feelings of isolation, loneliness and stress.

The impacts of increased remote work can be substantial and remote working has the potential to fundamentally revolutionize the nature of where, how, when and why people work. This in turn will bring about economic, environmental, cultural, social and tax change. In respect to taxes, countries have a right to tax within their borders. However, the new work arrangements fundamentally sever the geographic link between the locations of the employer and the employee. As a result countries may disagree about whether remote work occurs “within” their borders for tax purposes, with either the employer’s location or the worker’s place where the economic activity is performed. This only indicates that traditional tax rules, which assume people work in the employers’ premises, are outdated and are not longer applicable.

There is a clear need for structural tax reforms in order to adapt tax systems to globalisation and technological change, particularly with respect to the changing world of work. However, countries should have in mind that a “one-size-fits-all” tax system does not exist and country-specific circumstances should be taken into account in adjusting the tax rules to the contemporary work arrangements.

Key words: Remote work; Teleworking; Work-from-home; Freelancers; Income tax; Tax policy.

Доц. др Предраг Млинаревић

Доц. др Горан Балотић

Економски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПРИОРИТЕТИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ БИХ КАО ОДГОВОР НА ОЧЕКИВАЊУ МЕГАЕКОНОМСКУ КРИЗУ

У изазовном времену пандемије, као и непосредно након ње, догодиле су се радикалне промјене које су додатно усложњене актуелним ратним сукобом на тлу Европе и свим посљедицама које из њега проистичу. Оне намећу императив другачијег промишљања и редефинисања друштвених и економских приоритета. Актуелна криза и изазови који су пред нама захтјевају да се на свим нивоима, од макро до микро нивоа, идентификују кључни стратешки циљеви и правци дјеловања. Чини се да свака привреда, и субјекти који је сачињавају, морају више него икад да се ослоне на властите производне способности и да своје расположиве ресурсе алоцирају ка оним гранама и дјелатностима које су кључне за очување одрживости националне економије и прихватљивог друштвеног стандарда. У овоме раду, фокус ће бити на пољопривреди која је уз енергетику кључна област у времену неизвјесности, нестабилности и несташице. Кроз анализу настојаће се указати на неопходне правце и приоритете у пољопривредној политици БиХ у циљу достизања њене прехранбене суверености.

Кључне ријечи: Криза; Пољопривреда; Прехрамбена сувереност; Стратегија.

Доц. др Данијела Петровић

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ПРИВАТИЗАЦИЈЕ ЗАТВОРА

Ограниченост затворских капацитета и високи трошкови по затворенику у оквиру државних затвора покренули су питање оправданости постојања приватних затвора и изазвали поделу међу правницима, али и у оквиру шире заједнице. Иако се историјски приватни затвори јављају још у 19. веку њихова оправданост представља питање које заокупља пажњу у 21. веку када се број осуђеника повећава, а додатна улагања у затворске капацитете представљају оптерећење за буџете великог броја земаља. Да ли се приватно присвајање профита власника затвора коси са јавним интересом који држава кажњавањем настоји да заштити, да ли је право кажњавања, односно реализације казне ексклузивно право државе, какав је однос трошкова и користи овог начина издржавања казне, могу ли приватни мотиви за профитом да доведу до корупције и др. само су нека од питања на која се одговор очекује. У прилог приватизације затвора иде чињеница да се у оквиру затворског кажњавања ангажује велика количина ресурса коју би држава могла да усмери у друге сврхе, али и то да се опорезивањем приватних компанија које су власници приватних затвора може остварити значајан буџетски приход. Приватизација се може остварити по моделу пуне и полуприватизације и подразумева закључивање уговора са државом. Посебно важно питање у одлучивању у ангажовању приватних затворских капацитета јесте питање успешне реализације затворске казне и сузбијања рецидивизма.

У раду се анализира оправданост коришћења приватних затворских капацитета и указује на економски ефекат и значај такве мере. Анализа је заснована на примени економског инструментаријума и методологије.

Кључне речи: Приватни затвор; Трошкови; Економска анализа.

Доц. др Ђорђе Мариловић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗАКОНИТОСТ У БУЏЕТСКОМ ПРАВУ

Законитост у буџетском праву има велики значај иако се не наводи изричито међу буџетским начелима у класичним теоријским подјелама и дефиницијама. У овом раду, аутор поставља хипотезу о потреби успостављања јасно одређеног начела законитости у вези са свим фазама буџетског поступка. Претпоставке на којима је засновано истраживање јесу природа буџетског права као дијела финансијског права и природа буџетског поступка као посебне врсте правног поступка који у својим различитим фазама једнако почива на законодавној и извршно-управној функцији власти. Класична подјела буџетских начела препознаје неке одлике буџета које се могу сагледавати и у оквирима начела законитости, а то су првенствено јавност и претходно одобрење. Међутим, начело законитости требало би посматрати и у другим равнима, попут питања правне форме буџета, односа форме и садржине буџета, правног тумачења, и др. Аутор наводи примјере из домаћег буџетског права, спрам чега провјерава понуђену хипотезу, а посебно сагледава условљеност буџета другим правним и планским актима.

Кључне ријечи: Буџет; Законитост; Начело; Поступак; Право.

Мр Мирољуб Крунић

Министарство финансија и трезора БиХ, Сарајево

РАЗВОЈНИ ПРОЈЕКТИ ЗЕМЉЕ ИЗМЕЂУ ИНТЕРЕСА МЕЂУНАРОДНИХ ПАРТНЕРА И СТАЊА ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина је остварила висок степен сарадње са међународним финансијским институцијама на подлози чланства у њима и стања потреба за екстерним финансирањем. Те институције су своје интересе кроз кредитне послове повезивале са властитом сврхом и обавезама према чланицама у погледу подстицања економског развоја земље чланице. Њихове унутрашње процедуре оцјене кредитног захтјева земље циљале су потенцијалне ефекте у складу са секторским и структурним реформама које омогућавају јачање тржишно орјентисане економије, владавину права, промоцију приватне и предузетничке иницијативе. Даље, јачање демократских институција, поштовање људских права, вишепартијску демократију, демонополизацију и десентрализацију, те помоћ економији да постане више међународно конкурентна. Остварени резултати у земљи не садрже пожељне учинке, а економија БиХ, у цјелини гледано, испољава карактеристике стагнације и заостајања у односу на земље окружења. Посебно крупни проблеми се исказују на пољу енергетске и технолошке транзиције, функционалности институција, одрживости природних и демографских ресурса, те недовољне конкурентске способности земље. Ниво развијености приватног је у сјенци неефикасног јавног сектора.

Тиме се отвара питање материјалног и формалног контекста овако насталих диспропорција и примјене међународних финансијских уговора. Ако су међународне

финансијске институције доследно и озбиљно цијениле елементе финансијских захтјева земље и процјењивале њихове очекиване ефекте у имплементацији, како је могуће да се економија БиХ нађе у тешкоћама које негирају првобитне циљеве финансирања?

У тражењу одговора на ово питање пошли смо од претпоставке да је стање права земље примаоца финансирања омогућило неповољне учинке имплементираних уговора и утицало на појаву пратећих економских тешкоћа. У раду се анализира контекст имплементације међународних финансијских уговора са аспекта подобности стања домаћег права за њихову примјену, те указује на величину и значај последица уочених диспропорција на национални економски развој у цјелини.

Кључне ријечи: Конкурентска способност; Пословно окружење; Стање права; Имплементација међународних финансијских уговора; Економски раст; Тржишна привреда; Владавина закона; Транзицијски учинци.

**СЕКЦИЈА ЗА РИМСКО ПРАВО И ПРАВНУ
ИСТОРИЈУ /
*SECTION FOR THE ROMAN LAW AND THE LEGAL
HISTORY***

Prof. dr Giovanni Lobrano

Professore ordinario di Diritto romano.

Dottore HC della Pontificia Universidad Católica del Perú

Università di Sassari, Italia

“DIRITTO ROMANO E PROBLEMI GENERALI DEL DIRITTO”: ACCORGIMENTI PER LA LETTURA DELLE FONTI

1. Elementi caratterizzanti i sistemi giuridici: regime della volizione e concezione della natura unitarie della collettività. 2. Elementi caratterizzanti il sistema giuridico antico romano: regime partecipativo e concezione concreta. 3. Formazione del sistema giuridico medievale-moderno germanico-inglese; suoi elementi caratterizzanti: regime sostitutivo e concezione astratta. 4. Scontro rivoluzionario tra due modelli costituzionali, aristocratico e democratico, ricavati rispettivamente dal sistema giuridico germanico-inglese e dal sistema giuridico romano. 5. Restaurazione e attribuzione al sistema giuridico romano degli elementi caratterizzanti il sistema giuridico germanico-inglese. 6. Usare il diritto romano per risolvere i “problemi generali del diritto”: accorgimenti per una lettura non sopraffattrice delle fonti

Parole chiave: Corpus; Persona giuridica; Partecipazione; Sostituzione; Mandato; Procura.

Sommario

1. *Elementi caratterizzanti i sistemi giuridici: regime della volizione e concezione della natura unitarie della collettività*

2. *Elementi caratterizzanti il sistema giuridico antico romano: regime partecipativo e concezione concreta*

3. *Formazione del sistema giuridico medievale-moderno germanico-inglese; suoi elementi caratterizzanti: regime sostitutivo e concezione astratta*

4. *Scontro rivoluzionario tra due modelli costituzionali, aristocratico e democratico, ricavati rispettivamente dal sistema giuridico germanico-inglese e dal sistema giuridico romano*
5. *Restaurazione e attribuzione al sistema giuridico romano degli elementi caratterizzanti il sistema giuridico germanico-inglese*
6. *Usare il diritto romano per risolvere i “problemi generali del diritto”: accorgimenti per una lettura non sopraffattrice delle fonti*

1. *Elementi caratterizzanti i sistemi giuridici: regime della volizione e concezione della natura unitarie della collettività*

Il regime della volizione unitaria della collettività è l'elemento caratterizzante di ogni ordinamento giuridico (complesso di norme). La combinazione di tale elemento con la sua giustificazione teorica, ossia con la concezione della natura unitaria della collettività, coincide con la maturazione dell'ordinamento giuridico a sistema giuridico (complesso di norme sviluppato logicamente a partire da un *principium*).

2. *Elementi caratterizzanti il sistema giuridico antico romano: regime partecipativo e concezione concreta*

Il sistema giuridico romano, è caratterizzato dal regime partecipativo (diffuso e centripeto) della volizione unitaria della collettività (*societas*) teoricamente giustificato dalla concezione “concreta” della sua natura unitaria (*corpus*) che per la collettività “popolo” assume una duplice dimensione: necessariamente piccola e necessariamente grande (“insieme di città”; “due corpi del popolo”).

3. *Formazione del sistema giuridico medievale-moderno germanico-inglese; suoi elementi caratterizzanti: regime sostitutivo e concezione astratta*

Nel secolo X (convenzionalmente: dal capitolare di Meerssen, 847) le genti germaniche in Europa, hanno tradotto il proprio regime, centralizzato e discendente, della titolarità e dell'esercizio del potere ('Führerprinzip') negli ordinamenti

giuridici “feudali”; radicalmente altri rispetto al sistema giuridico romano con il quale convivevano.

Nel secolo XII (1188) in Spagna, il re di León convoca il primo Parlamento per conciliare l’ordinamento feudale con il sistema giuridico romano, inserendo i mandatarî delle Città nel consiglio dei signori feudali laici ed ecclesiastici.

Nel secolo XIII (1265) il re d’Inghilterra, trasforma l’istituto parlamentare nel luogo di massima espressione della organizzazione feudale, attribuendo ai procuratori delle Città il “pieno potere” (*Plena potestas*, ‘full and sufficient power’) di decidere su qualsiasi questione indipendentemente dalle istruzioni ricevute dalle stesse Città. È, “di fatto”, la ‘invenzione’ del regime rappresentativo/sostitutivo.

Nel secolo XVII (1651) questo regime è giustificato teoricamente da Thomas Hobbes, il quale, sul postulato della concezione necessariamente astratta della natura unitaria della collettività (*persona artificialis*), afferma la possibilità per questa ultima di esprimersi esclusivamente per mezzo di rappresentanti, così come avviene per i minori e i pazzi.

La operazione teorica di Hobbes comporta la maturazione a sistema degli ordinamenti giuridici feudali (e, dopo il 1265, parlamentari) germanico-inglesi e ne consente il pieno confronto con il sistema giuridico romano.

4. *Scontro rivoluzionario tra due modelli costituzionali, aristocratico e democratico, ricavati rispettivamente dal sistema giuridico germanico-inglese e dal sistema giuridico romano*

Nel secolo XVIII, in Francia, può così svilupparsi e realmente si sviluppa un dibattito assolutamente straordinario (che sfocerà nella Grande Révolution) tra aristocratici (in particolare: Montesquieu, *De l’esprit des Lois*, 1748) fautori del “modello costituzionale medievale-moderno, germanico-inglese, feudale-parlamentare, rappresentativo”, e democratici (in particolare: Rousseau, *Du contrat social*, 1762) fautori del “modello costituzionale antico, romano, civico, partecipativo”.

Tale dibattito si traduce nelle due prime costituzioni francesi: del 1791 (parlamentare rappresentativa) e del 1793 (civica partecipativa).

La corrispondenza del “modello costituzionale romano”, adoperato dai rivoluzionari democratici, alla interpretazione del diritto romano, operata dalla scienza giuridica coeva, è verificabile nelle massime trattazioni scientifiche di questa ultima (le *Pandette* di Pothier, 1748-52, e di Glück, 1790-1830) e nella sua massima traduzione normativa (il *Codice civile dei Francesi* - *Code Napoléon*, 1804). In queste *Pandette* e in questo *Codice* (fortemente segnato dalla lezione di Pothier) non ricorrono né l’istituto della persona artificiale né l’istituto della rappresentanza e il mandatario-procuratore (*Code Napoléon*) è vincolato al rispetto delle istruzioni ricevute dal mandante.

5. Restaurazione e attribuzione al sistema giuridico romano degli elementi caratterizzanti il sistema giuridico germanico-inglese

La rivoluzione francese è vinta materialmente dalla componente aristocratica, la quale è ‘nuova’ rispetto alla ‘vecchia’ aristocrazia nobiliare. La nuova aristocrazia, che si chiama “élite”, fonda il proprio potere non più sulla combinazione dei vecchi positivi principi teocratico e dinastico (il potere viene da Dio e si trasmette con il sangue) ma ormai sul nuovo negativo principio rappresentativo (il popolo non è capace di volere e deve essere sostituito).

La messa a fuoco scientifica e a punto normativa della rappresentanza diventa l’obiettivo della scienza giuridica del secolo XIX, in particolare di quella tedesca.

Savigny (1848) attribuisce anche e già al diritto romano gli istituti hobbesiani: **α**) della astratta personalità artificiale = “juristische Person”, per la concezione della natura unitaria della collettività, e **β**) della rappresentanza, per il regime della sua volizione unitaria, regime confermato come il medesimo cui sono assoggettati i minori e i pazzi (nonché gli interdetti). Savigny incastona tale dottrina in un primo, minuscolo ma esauriente ‘trattato’ sulla rappresentanza. In esso, accanto a quella dottrina,

egli colloca la dottrina della rappresentanza volontaria. Di questa dottrina egli individua la origine nell'antichissimo istituto romano dell'acquisto dei figli e dei servi al padre e al padrone, esteso dal pretore a piena rappresentanza prima mediante lo *iussum* a persona nella potestà dello iubente e quindi mediante il *mandatum* a persona in aliena potestà. La rivoluzionaria o (più precisamente 'controrivoluzionaria') costruzione romanistica di Savigny ha, però, il difetto prima di tutto logico e sopra tutto politico (dati i *desiderata* dei nuovi aristòcrati-rappresentanti) di assegnare alla rappresentanza una sostanza e un regime controversi, oscillanti tra la titolarità e l'esercizio del potere del "rappresentante" tutore e la subalternità e la obbedienza del "rappresentante" figlio/servo o mandatario.

A *restituire* alla rappresentanza la adamantina natura di "pieno potere" provvede, nel 1866, il giurista positivo Laband. Questi, con la spada più di Salomone che di Alessandro Magno, taglia il contratto romano del mandato, il quale poteva incorporare o non incorporare la procura, in due nuovi contratti diversi e separati: il mandato (senza procura) con il quale il mandatario si impegna a compiere una 'determinata' attività materiale per conto del mandante, e la procura (senza mandato) con la quale, il procuratore riceve il potere di compiere atti giuridici in nome del procurante ossia la "rappresentanza". Con ossequiosa sollecitudine, nel 1867, il romanista Windscheid attribuisce anche la "procura" (resa autonoma da un mandato depotenziato) al diritto romano, ravvisandola con notevole ma fortunata improntitudine proprio nello *iussum*, il quale, da quel momento, non è più un comando e non è più rivolto ad un subalterno.

La complessiva dottrina della rappresentanza è tradotta in normativa nel *Codice civile* tedesco, il *Bürgerliches Gesetzbuch* del 1896-1900 della cui stesura è *magna pars* precisamente Windscheid.

Con i contributi di Savigny, Laband e Windscheid, abbiamo la prima dottrina della rappresentanza (ciò che ha fatto scrivere di "scoperta [o, meglio, "invenzione"] della

rappresentanza” nel secolo XIX) e, con la redazione del *BGB*, abbiamo la sua prima sistematica applicazione.

6. Usare il diritto romano per risolvere i “problemi generali del diritto”: accorgimenti per una lettura non sopraffattrice delle fonti

Risultato di grandissima rilevanza scientifica e politica della operazione ottocentesca è la cancellazione della memoria di un diritto romano democratico-partecipativo e la sua sostituzione con un diritto romano aristocratico-rappresentativo. A differenza dei democratici del Settecento, i democrati della seconda metà dell’ottocento e, quindi, del Novecento non dispongono più di un modello giuridico partecipativo. Le conseguenze sono oggi tragicamente sotto gli occhi del mondo. Meno tragico ma non meno significativo il fenomeno – denunciato dalla dottrina recente – della mancanza di risposta scientifica alla domanda diffusa e molteplice di partecipazione democratica.

Soluzione non è ‘buttare via’ il diritto, come (cadendo nella trappola logica costruita dai pandettisti tedeschi dell’Ottocento) fa Marx, quando definisce il diritto “sovrastruttura” e “mostri antediluviani” i suoi attori antichi.

Soluzione è studiare il diritto romano per risolvere i “problemi generali del diritto” (Grosso). Occorre dunque rileggere le fonti del diritto romano (Catalano). Ma occorre farlo in maniera corretta o quanto meno non certamente sopraffattrice. Per comprendere il rischio che si corre di compiere tale errore, si confrontino, ad esempio, le traduzioni pre- e post-savignyane-windscheidiane del *Digesto*. Per una buona lettura abbiamo bisogno di buoni occhiali. Un modo per dotarsene è recuperare la memoria della dogmatica e della la sistematica della scienza romanistica e della sua traduzione normativa pre-Restaurazione, ossia – esemplarmente – delle *Pandette* di Pothier e di Gluck e del *Code Napoléon*.

Prof. dr Antonio Saccoccio
 ‘Sapienza’ Università di Roma, Italia

LE CLASSIFICAZIONI DELLE FONTI DELLE OBBLIGAZIONI: DIRITTO ROMANO E CODIFICAZIONI

La prima classificazione delle fonti delle obbligazioni (*rectius*: delle obbligazioni in base alle *causae* [fonti] da cui esse scaturiscono) si trova nelle Istituzioni di Gaio: contratto-delitto.

Tale divisione, in realtà, affonda le proprie radici nella tripartizione già variamente affiorante tra i giuristi a partire dal II-I secolo a.C.: vd. Cic., *Pro Rosc. com.* 4,13-5,14 e Quinto Mucio in D.46.3.80.

Il Gaio istituzionale, nell'adottare questo schema quadripartito, lo contrappone immediatamente al *delictum*; affinché la contrapposizione abbia una qualche base dogmatica, ciò determina la necessità di sovrapporre al *re verbis litteris consensu obligari* della nozione del consenso, inteso come volontà comune di contrarre un vincolo obbligatorio. La quadripartizione, però, era nata in un ambito diverso (verosimilmente quello della *condictio*), in cui la sovrastrutturazione del consenso non era necessaria per tutte le *fattispecie* da essa abbracciate. L'imbarazzo dogmatico di Gaio è reso particolarmente evidente dalla *solutio indebiti*, che, a stretto rigore, non nasce né da contratto, né da delitto.

Gaio nelle Istituzioni non risolve il problema, ma si limita soltanto ad enunciarlo: *Gai.* 3,91.

Il problema viene affrontato dallo stesso giurista nelle *Res cottidianae* o *Aurea*, di cui si ribadisce con la dottrina moderna la paternità gaiana: cfr. D.44.7.1 ss., in cui dalla bipartizione si passa alla tripartizione, mediante l'aggiunta delle obbligazioni che nascono proprio *quodam iure ex variis causarum figuris*.

Anche in quest'opera Gaio in realtà classifica le obbligazioni e non le loro fonti, ciò che lo porta a tenere presenti non solo le cause da cui derivano tali obbligazioni, ma anche i caratteri delle obbligazioni da esse prodotte.

In questo passo Gaio opera una *definitio per divisionem*, in cui il *genus* dell'*obligatio* viene diviso in *species*, ognuna delle quali ha un

proprium che la differenzia dalle altre; quelle del primo e secondo gruppo (contratto e delitto) avevano un proprium ius; quelle del terzo gruppo (negotiorum gestio; tutela; legatum per damnationem; solutio indebiti ecc.) un proprium quodam ius, cioè avevano un proprium ius solo fino ad un certo punto.

Questo schema lineare, nei passi del Digesto (D.44.7.5 pr. ss.) si trova complicato dal seguente fatto: l'affermazione che nelle fattispecie considerate i soggetti sono tenuti non proprie ex contractu risulta interpolata tramite l'aggiunta dell'affermazione per cui queste obbligazioni non derivano neanche da delitto. Egli, per rispondere al problema rilevato nelle Istituzioni, precisò che se anche i soggetti considerati non erano obbligati proprie da contratto, tuttavia li si considerava tenuti quasi ex contractu.

Poiché Gaio divide le obbligazioni e non le loro fonti, egli tiene presenti non solo le caratteristiche delle fonti, ma anche quelle delle obbligazioni da esse prodotte. Per questo, a differenza di contratti e delitti, che sono considerati come categorie unitarie, le *variae causarum figurae* sono considerate nella loro individualità; mentre le prime hanno un proprium ius, queste hanno un proprium quodam ius.

Gaio corregge così la bipartizione notando che ci sono obbligazioni nascenti da fattispecie che non sono contratti, in quanto non presentano l'elemento essenziale della *conventio*, e obbligazioni nascenti da fattispecie che non sono delitti, in quanto non presentano l'elemento essenziale della *colpevolezza*; tuttavia le prime sono trattate come se fossero ex contractu, le seconde come se fossero ex delicto; tutte e due insieme, accanto alle obbligazioni ex contractu ed ex delicto formano la categoria delle obbligazioni che nascono secondo un certo qual proprio diritto da fattispecie variamente configurate.

Il diritto romano conosce altresì altre classificazioni delle obbligazioni in relazione alle loro fonti, che appaiono espressione di un filone rimasto particolarmente isolato: si tratta di Modestino D.44.7.52 pr., nel quale la bipolarità contratto-delitto è andata completamente perduta. Si tratta di un testo nel quale, nonostante gli sforzi, «non si riesce a trovare alcuna coerenza sistematica» (Talamanca).

Più produttivo risulta invece esaminare gli esiti della tripartizione gaiana nella codificazione giustinianea.

In questa rappresentazione, la differenza che Gaio rimarcava nel trattamento giuridico delle obbligazioni viene trasferita sul piano delle

causae che producono le obbligazioni, e così risulta possibile dividere le variae causarum figurae in due gruppi.

I giustinianeî operano sul testo di Gaio modificandolo per uniformarlo alle loro idee. Nel Digesto, quindi, formalmente è enunciata la tripartizione, ma le sottocategorie delle obligationes quasi ex contractu/delicto sono già individuate negativamente e positivamente.

I giustinianeî spostano decisamente l'accento dal piano della disciplina giuridica delle obbligazioni a quello della struttura delle fattispecie che le producono. Inoltre, dicendo che le obbligazioni quasi ex delicto presentano alcunché di colpevolezza, tentano di qualificare positivamente la categoria di queste obbligazioni, che, presentando questo elemento, si distinguerebbero tanto dai contratti e dai delitti, quanto dalle obbligazioni quasi ex contratto.

Una tale assimilazione non appare giustificata, perché non è eliminata l'insufficienza gaiana per cui la quadripartizione è fondata rispetto alle cause ma non rispetto alla disciplina giuridica, nella quale si individuano due tipi di trattamento soltanto, quello delle obbligazioni da delitto e da contratto. In realtà l'individuazione di fattispecie simili ai contratti ed ai delitti non giustifica il trattamento delle obbligazioni da esse nascenti come se fossero da contratto o da delitto.

Inoltre, in tal modo si creano categorie astratte e non fondate sulla realtà: il legato obbligatorio non è strutturalmente simile ai contratti, né alla solutio indebiti o alla gestione di affari altrui o alla tutela; si può solo dire che esso produce obbligazioni simili a quelle che nascono da contratto, e quindi affermare, come faceva Gaio, che essi, pur non essendo contratti, producono obbligazioni come se lo fossero.

Nella Parafrasi greca delle Istituzioni fatta da Teofilo l'elaborazione viene portata avanti, creando le figure dei quasi contratti e dei quasi delitti: in Teof. 4,5 pr. si parla di quasi cóntracton e quasi déliction, locuzioni che ricorrono abbondantemente (anche se non in maniera esclusiva) nella Parafrasi stessa.

I moderni hanno per lo più abbandonato la visione secondo cui si classificavano le obbligazioni, sia pure sulla base delle causae da cui queste nascevano, ed hanno classificato direttamente le loro fonti. Tale mutata impostazione accentua la tendenza a considerare isolatamente le fonti delle obbligazioni, senza tenere conto delle regole a cui queste ultime sono sottoposte.

L'art. 1370 del Cc. fr. (= art. 1097 Cc. it. 1865) indica come fonti delle obbligazioni i contratti, i quasi contratti, i delitti, i quasi delitti

e la legge. Merita soffermarsi sull'aggiunta della legge come causa obbligante, che non deriva dalla riflessione sopra vista di Modestino.

Nella compilazione giustiniana e poi ancora di più nella Parafrasi di Teofilo è già avviato il processo di determinazione delle categorie dei contratti e dei quasi delitti; nella Parafrasi emerge l'idea che i quasi contratti sono caratterizzati dalla liceità, e così prima Donello e poi Pothier possono affermare che il quasi contratto è il fatto di una persona permesso dalla legge. Poiché nei nostri ordinamenti ci sono fattispecie che producono obbligazioni in cui non c'è conventio né colpevolezza, ma neppure un fatto umano (es.: obbligazione dei figli di fornire gli alimenti ai genitori ecc.), seppure lecito, ecco che si apriva una lacuna, che Pothier colma con la legge.

Si suole dire che il Cc. 1942 abbia riprodotto fedelmente la tripartizione gaiana. In realtà il legislatore italiano ha creduto di rifarsi a tale dottrina (vd. Relazione al Re), mentre invece si è rifatto all'indirizzo che sui testi gaiani si era sovrapposto in età postclassica, ed altresì alle riflessioni giustinianee. Basta volgere lo sguardo alla Relazione che ha accompagnato il varo del Codice.

Il problema però è che Gaio definiva le obbligazioni, sia pure in rapporto alle loro fonti, mentre il legislatore italiano nell'art. 1173 classifica le fonti: mentre il giurista romano tiene conto sia della struttura delle fonti che della disciplina delle obbligazioni, il legislatore italiano tiene conto solo della prima.

Le critiche della dottrina alla categoria dei quasi contratti (si dice che essa è superficiale e inadeguata alla realtà: Mazeaud, Planiol; meglio dovrebbe parlarsi di anti-contratto: L lambias) si riferiscono quindi alla struttura e non alla disciplina delle obbligazioni, punto di vista dal quale la categoria appare giustificata. Per colmare il vuoto, oggi la civilistica italiana ha fatto di nuovo ricorso alla categoria delle obligationes ex lege, ma in un senso diverso da come le intendeva il diritto romano.

Prof. dr Mariateresa Carbone

Università Magna Graecia di Catanzaro, Italia

Dipartimento di Giurisprudenza Economia e Sociologia

'PARENS' IN UNA LEX REGIA. SPUNTI PER UNA INTERPRETAZIONE DEL TERMINE

L'opera di Festo (*De verborum significatu*) rinvia, sotto la voce *plorare*, al contenuto di una *lex regia* in base alla quale il re Servio Tullio avrebbe punito con la *sacertas*, in seguito alla *ploratio* del *parens*, il ragazzo colpevole di aver frustato il genitore. La veridicità di tale disposizione, considerata la sua estrema risalenza, è confermata da numerosi riferimenti testuali, conservati nelle fonti letterarie, che consentono, in alcuni casi, di chiarire dubbi interpretativi sugli elementi costitutivi della fattispecie criminosa.

Parole chiave: Lex regia; Parens; Puer; Verberatio.

PARENS' IN A LEX REGIA. IDEAS FOR AN INTERPRETATION OF THE TERM

The work of Festo (*De verborum significatu*) refers, under the voice *plorare*, to the content of a *lex regia* at the basis of which the king Servius Tullius would have punished with the *sacertas*, following the *ploratio* of the *parens*, the guy guilty of having lashed the parent. The truthfulness of this disposition, considering its extreme tracing, is confirmed by numerous textual references, conserved on the literary sources, that allow, in some cases, to clarify interpretative doubts on the constitutive elements of the criminal case.

Key words: Lex regia; Parens; Puer; Verberatio.

Prof. Dr Belinda Rodríguez Arrocha

Intercultural University of the State of Puebla, Mexico

INTERPRETATION OF LAW, JUSTICE AND PEACE IN EARLY MODERN SPAIN: A TREATISE BY CASTILLO DE BOBADILLA

Jerónimo Castillo de Bobadilla published his work titled *Política para corregidores y señores de vasallos en tiempo de paz y de guerra* in 1597 (Madrid). This work was a treatise about the practice of government and justice by lay and religious authorities. In this sense, Castillo used his vernacular language (Spanish) in redaction. The reason of his linguistic choice was that his book was dedicated to governors and judges in the local sphere, without knowledge of Law studies or Latin language.

The main purpose of this paper is to elucidate the characteristics of legal interpretation of diverse sources mentioned by Castillo, in regard to preservation of peace and order in possessions of Spanish Monarchy. It is important to remember that his *Política* belonged to the doctrinal field of *mos italicus*. The said work contains mentions of Roman Law, royal laws, Italian jurisprudence and doctrine, the Bible, historical examples of government measures, as well as customs in judicial practice. Frequently, the said autor explains the diverse interpretations of some legal questions, in order to show which was the “right” one. Despite the strengthening the royal law, doctrinal opinions had an important role in Castillo’s disquisition.

Key words: Castillo de Bobadilla; Early Modern Age; Legal doctrine; Legal History; Spanish Monarchy.

Professore Associato Pietro Paolo Onida, PhD

Dipartimento di Giurisprudenza, Università di Sassari, Italia

CENTRALITÀ SISTEMATICA DELLA NOZIONE DI PERSONA NEL SISTEMA GIURIDICO-RELIGIOSO ROMANO

La centralità sistematica della nozione di *persona* è presente nella riflessione del giureconsulto Gaio, il quale, in un brano celebre delle sue *Institutiones* riportato per la sua grande rilevanza nei *Digesta* e nelle *Institutiones* di Giustiniano, (Gai. 1,8 = D. 1,5,1; I. 1,2,12), dopo avere osservato che «tutto il diritto del quale ci serviamo appartiene alle persone o alle cose o alle azioni processuali» (*Omne ius quo utimur vel ad personas pertinet vel ad res vel ad actiones*), prende il via dalle *personae* (*Et prius videamus de personis*). L'importanza della nozione di *persona* sul piano sistematico esce rafforzata nella sua relazione con la nozione di *homo*. Il presente contributo rifiuta quella impostazione scientifica che tende a chiarire tale relazione in una chiave evoluzionistica sulla base di una pretesa tensione della nozione di *persona* verso la astrazione, dalla quale la nozione di *homo* sarebbe uscita fortemente ridimensionata fino a indicare perlopiù l'essere umano in una condizione di *servus*. La tensione del sistema giuridico-romano, sin dall'età più risalente, è verso la considerazione di tutti gli esseri umani alla partecipazione al *ius* e dunque verso una identità tra le due nozioni.

Parole chiave: *Persona*; *Homo*; *Servus*; Soggetto-oggetto di diritto.

Др Даниил Олегович Тузов

Доктор римского и гражданского права (*dottore di ricerca in diritto civil-romanistico*), Рим, *La Sapienza*,

Профессор кафедры гражданского права и процесса, Юридический факультет,

Национальный исследовательский университет "Высшая школа экономики", Санкт-Петербург, Российская Федерация

**СУДЕБНОЕ ТОЛКОВАНИЕ КАК СПОСОБ
НОРМОТВОРЧЕСТВА, ИЛИ О «ДОБРОСОВЕЩНОСТИ»
ЗАХВАТА ОБЩЕЙ СОБСТВЕННОСТИ ОДНИМ ИЗ
СОСОБСТВЕННИКОВ ДЛЯ ПРИОБРЕТЕНИЯ ПО
ДАВНОСТИ ДОЛИ ДРУГОГО**

В докладе анализируются спорные вопросы приобретения по давности одним из участников общей собственности долей других участников. Основной акцент делается на таком безусловном в российском праве требовании к владению для давности, как добросовестность. Показано, что Судебная коллегия по гражданским делам Верховного Суда РФ (СКГД РФ) в своей новейшей практике пришла по сути к римской классической концепции добросовестности владения. Однако применение этой концепции не всегда надлежаще дифференцируется в отношении различных категорий споров. В частности, она служит обоснованию «добросовестности» участников общей собственности, произвольно захватывающих общее имущество, устраняя от пользования и владения им других сосособственников, если последние длительное время пассивны и не проявляют к этому имуществу интереса. Делается вывод, что подобное толкование СКГД РФ, с одной стороны, безосновательно игнорирует существующие положения о приобретательной давности, а с другой – представляет собой попытку отменить на уровне судебной практики добросовестность как реквизит узукапии.

Ключевые слова: Приобретательная давность; Добросовестность; Добрая совесть; Владение; Общая собственность; Доля в общей собственности; Судебное нормотворчество.

Professore associato Valentina Cvetković-Dorđević
Facoltà di giurisprudenza, Università di Belgrado

**"IUS CERTUM" - L'INFLUENZA DELLA
CODIFICAZIONE SULLA MAGISTRATURA IN SERBIA
NEL XIX SECOLO**

Per l'ordinamento giuridico europeo, l'età moderna inizia intorno al 1800, con l'adozione dei primi codici civili moderni (codici civili prussiano, francese e austriaco). Una delle differenze fondamentali tra il periodo premoderno e quello moderno nello sviluppo del diritto riguarda le fonti del diritto, cioè i soggetti che sono autorizzati a creare norme giuridiche. A differenza del periodo premoderno, caratterizzato da una pluralità di fonti del diritto, nel periodo moderno solo lo Stato, attraverso la sua attività legislativa, detiene la legittimità nella creazione delle norme. Nella prima età moderna esiste ancora una pluralità di fonti del diritto, tuttavia, la legislazione statale aveva un'influenza insignificante sulla regolamentazione dei rapporti privato-legali, rispetto ai quali era ancora determinante il diritto consuetudinario, che, almeno quando si tratta di Europa occidentale e centrale, durante il XVII e nel XVIII secolo veniva scritto. Oltre al diritto consuetudinario locale, nel territorio dell'Europa in epoca premoderna e nella prima età moderna, un'importante fonte di diritto privato era il diritto romano, che, dopo la caduta dello Stato romano in Occidente, fu ripreso nella pratica giudiziaria. L'adozione delle prime codificazioni civili moderne è strettamente connessa al governo dell'assolutismo illuminato e si basa fundamentalmente su tre principi: 1) il diritto deve essere ugualmente valido su tutto il territorio dello Stato; 2) l'ordinamento giuridico deve essere semplice e di facile comprensione per ogni cittadino; 3) il diritto deve essere determinato (*ius certum*) - il giudice deve "solo" applicare la norma già esistente contenuta nel codice. Una

consequenza dell'adozione delle prime codificazioni civili moderne fu il cambiamento della posizione dei giudici, che persero il loro ruolo creativo nell'emissione delle sentenze e, secondo il detto di Montesquieu, divennero la "bocca della legge".

La Serbia è stata uno dei primi paesi in Europa ad introdurre il codice civile - nel 1844. In questo testo si analizzerà la posizione dei giudici prima e dopo l'adozione di tale codice civile. L'esperienza passata può essere utilizzata per trarre conclusioni sul ruolo della magistratura nella Serbia contemporanea e sulle eventuali riforme della magistratura.

Key words: Ius certum. Magistratura. Serbia. XIX secolo. Diritto romano.

Проф. др Валентина Цветковић-Ђорђевић
Правни факултет Универзитета у Београду

„IUS CERTUM“ – УТИЦАЈ КОДИФИКАЦИЈЕ НА ПРАВОСУЂЕ У СРБИЈИ У 19. ВЕКУ

За правни поредак Европе модеран период почиње око 1800. године, доношењем првих модерних грађанских законика (Пруског, Француског и Аустријског грађанског законика). Једна од основних разлика између предмодерног и модерног периода у развоју права тиче се извора права односно субјеката који су овлашћени да стварају правне норме. За разлику од предмодерног периода који карактерише плуралитет извора права, у модерном периоду само држава има легитимитет да законодавним путем ствара нормe. У раном модерном периоду и даље постоји плуралитет извора права, међутим, државно законодавство је имало незнатан утицај на уређење приватно-правних односа у погледу којих је и даље било пресудно обичајно право које је, барем када је реч о Западној и Средњој Европи, током 17. и 18. века било записивано. Поред локалног обичајног права, на територији Европе у предмодерном и раном модерном периоду важан извор приватног права било је римско право, које је, након

пада римске државе на Западу, оживотворено у судској пракси. Доношење првих модерних грађанских кодификација уско је повезано са владавином просвећеног апсолутизма и у основи има три мотива: 1) право мора подједнако важити на читавој територији државе; 2) правни систем мора бити једноставан и лако разумљив сваком грађанину; 3) право мора бити одређено (*ius certum*) – судија треба „само“ да примени већ постојећу норму коју садржи законик. Последица доношења првих модерних грађанских кодификација била је промена положаја судија који губе креативну улогу у доношењу пресуда те, у складу са Монтескјеовом изреком, постају „уста закона“.

Србија је први Грађански законик добила међу првима у Европи – 1844. године. У раду ће се анализирати положај судија пре и након доношења СГЗ-а. Претходно искуство може послужити доношењу закључака о улози судске власти у савременој Србији и евентуалним реформама правосуђа.

Кључне речи: *ius certum*. Правосуђе. Србија. 19. век. Римско право.

Adjunct Professor Giovanni Brandi Cordasco Salmena, PhD

Former Professor of Hellenistic Roman Law at the University of Urbino “Carlo Bo” - Department of Legal Sciences (College of Doctors 1506); Lecturer in Roman Christian Law at the Free University of Pistoia “San Gregorio Magno” - Theological Faculty (Theological Licentiate Courses); variously in charge of Ancient Law in Geneva, Cuneo, Sarajevo East e Durres.

IMPROBE LITIGARE, NON-COOPERATIVE BEHAVIOR OF THE OPPOSING PARTIES IN THE ROMAN CIVIL PROCEDURE.

Our knowledge about formulary system, confirms in a more general perspective, the intrinsic cooperation between the parties as a typical feature of a procedural model.

As a mechanism of private nature, characterized (on the same level and in continuity with the most ancient proceedings) by an essential centrality of the parties' initiative, the formulary procedure is based on the need to guarantee its performance even in the face of any conduct existing by the parties to the contrary (in favor of their own individual interest).

In this context a deep reading of the phenomenon can only refer to its object and its own ends:

1) to the subject matter, because there is no need to examine a single institution or a coordinated set of procedural rules but a wider reality which, with a modern lexicon, could be defined as "procedural economy": in other words the effective collaboration of the competitors in favor of the useful development of the judgment and its purposes (centrality of the party initiative; absence of public mechanisms of direct coercion; overlap between action and substantial claim and so on);

2) for the achievement of its purposes, because it is not necessary to innovate the knowledge already acquired about the form or the development of the formulary procedure, but rather

(and more simply), to examine certain profiles of its discipline from a different perspective, highlighting the different remedies provided to protect the fundamental need for cooperation of the parties and the regularity of the judgment; regardless of whether they are expressly identified or indirectly perform the same function without being openly linked to it.

It is of great interest to examine the tools set up to guarantee the regularity and effectiveness of the judgment through three phases: the first phase, required the procedure relationship and the introduction of the dispute; during the second, the exercise of the judicial claim with the formulation of the intentio, in the third phase, the concrete implementation of the procedural claim recognized as founded. Similarly, it is of great interest to examine a series of institutes, not attributable to one of the moments thus identified but referred by the sources to the specific function of ensuring a certain coherence between the behavior of the parties and the purposes of the trial. All with a twofold objective: on the one hand, that of verifying whether and to what extent these additional tools are suitable for preventing or repressing the distorting behavior of litigants (dilatory, obstructive, opportunistic and others); on the other hand, that of verifying whether the basis of the same can be found functional constants capable of justifying in the formulary system, a cooperative criterion aimed at the regularity and efficiency of the proceeding, pursued in a logical and constant form.

Key words: Process to formulate; Indefensio; Reckless quarrel; Cooperation between the parties.

Prof. dr Samir Aličić

Facoltà di giurisprudenza della Università di Sarajevo Est, Bosnia
ed Erzegovina

Università statale di Novi Pazar, Serbia

IL PROBLEMA DEI COSTI DELL'IMBALLAGGIO NEL DIRITTO SERBO – UNA PROSPETTIVA ROMANISTICA

L'oggetto dell'indagine è il problema dei costi dell'imballaggio nel diritto serbo contemporaneo. Mentre le gli *Usi comuni per il commercio dei beni* codificati nel 1954 stabiliscono l'obbligo del venditore di procurare l'imballaggio, nè loro nè la *Legge sulle obbligazioni* dal 1978 non definiscono a chi spettano i costi dell'imballaggio nella situazione in cui questo non è stabilito per lo stesso contratto di compravendita. Nemmeno la prassi contemporanea non ha stabilito un certi criteri per risolvere questo problema. Con l'intenzione di indicare i possibili precetti per una nuova dottrina su questo problema, l'autore esamina le opinioni dei giurisperdenti romani, maggiormente Proculeani, sulla questione in quali casi i contenitori per il vino (*vasa vinaria*) siano corpo accessorio del vino, e quando no, e quali sono i criteri per questa distinzione?

Parole chiave: Imballaggio; Corpo accessorio; Compravendita; Diritto romano; Serbia.

ПРОБЛЕМ ТРОШКОВА АМБАЛАЖИРАЊА У СРПСКОМ ПРАВУ – ЈЕДАН РОМАНИСТИЧКИ ПОГЛЕД

Предмет истраживања је проблем трошкова амбалажирања у савременом српском праву. Док су Опште узансе за промет робом, кодификоване 1954 године, установиле да је обавеза продавца да обезбеди амбалажу, нити оне нити Закон о облигационим односима не утврђују на кога падају трошкови амбалажирања у ситуацији када ово није утврђено самим купопродајним уговором. Ни савремена пракса није установила јединствени критеријум решења овог проблема. Са намером да укаже на могуће принципе на којима би се изградила једна нова доктрина за решење овог проблема, аутор анализира мишљења римских јуриспрудената, углавном прокулеанаца, о питању у којим ситуацијама посуде за вино (*vasa vinaria*) представљају припадак вина а у којима не, и који су критеријуми за ову разлику?

Кључне речи: Амбалажа; Припадак ствари; Купопродаја; Римско право; Србија.

Проф. др Сања Савић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПОЛИТИЧКО ОРГАНИЗОВАЊЕ СРБА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ЗА ВРЕМЕ АУСТРО-УГАРСKE ВЛАДАВИНЕ

Окончање деветогодишње борбе за верску и просветну аутономију није умирило српски слободарски дух. Напротив. Ширећи политичко интересовање изван црквено-школских оквира млађа интелигенција иступа против опортунистичког држања старих српских вођа, који су зарад властитих интереса имали умеренији став, те износи другачије виђење наставка националне борбе. Следствено томе долази и до формирања неколико група које су заступале различите политичке ставове, при чему је свака од њих имала своје гласило. Усвајањем тзв. „Сарајевске резолуције“ постављени су темељи за оснивање прве српске политичке организације која ће се борити за аутономију земље, грађанска права и доношење устава.

Кључне речи: „Српска ријеч“; „Дан“; „Народ“; „Отаџбина“; Сарајевска резолуција; Српска народна организација; Српска народна самостална странка.

Assistant professor *Cristiana M. A. Rinolfi, PhD*

Dipartimento di Giurisprudenza, Università di Sassari

**ALLE ORIGINI DELLA *SCIENTIA IURIS*:
L'INTERPRETATIO SACERDOTALE IN ROMA ANTICA
CONCEZIONI E PERCORSI METODOLOGICI**

SOMMARIO: 1. L'*interpretatio* sacerdotale e la *religio Romana*. – 2. La cautela. – 3. La ripartizione delle competenze sacerdotali. – 4 Resistenza dell'*interpretatio* sacerdotale alla “laicizzazione” in quando elemento cardine del sistema giuridico-religioso romano. – 5. Lo stato frammentario del materiale proveniente dagli archivi sacerdotali. – 6. Il *modus operandi*: alcune tracce. – 7. Le manifestazioni estrinseche della riflessione sacerdotale.

La ricerca ha per oggetto la *interpretatio* sacerdotale in Roma antica, che rappresenta le origini dell'attività giurisprudenziale odierna. Il lavoro si apre con una riflessione intorno alle antiche concezioni romane alla base dell'azione dei sacerdoti (ortoprassi, ossessiva attenzione per il rito finalizzata alla conservazione della *pax deorum*) per poi sottolineare la persistenza dell'*interpretatio* sacerdotale in seno alla esperienza giuridica romana rispetto al sopraggiunto fenomeno della “laicizzazione”. Dopo una panoramica sulla frammentarietà di quanto rimane dei documenti sacerdotali, si procede a ricostruire gli elementi principali dell'opera dei *sacerdotes populi Romani* con ampio ricorso, in via di esempio, al dettato delle testimonianze antiche. L'analisi dei frammenti ha rilevato una attitudine sacerdotale alla creazione di definizioni e classificazioni. Per quanto riguarda l'esternazione di quanto elaborato dai sacerdoti, emerge non solo la ben nota attività rispondente, ma anche l'emanazione di decreti vincolanti l'intero popolo Romano: una azione questa che certamente non può essere spiegata alla luce delle moderne concezioni statualiste.

Parole chiave: *Sacerdotes populi Romani*; *Interpretatio*; *Fas-ius*.

Doc. dr. sc. Ines Matić-Matešković

Facoltà di Giurisprudenza, Università di Rijeka

I PRINCIPI DEL DIRITTO ROMANO COME BASE PER L'INTERPRETAZIONE E L'APPLICAZIONE DEL DIRITTO NELLA PRATICA DEI TRIBUNALI CROATI

I principi del diritto romano in modo conciso somigliavano a ciò che i giuristi romani consideravano la direzione del corretto modo di pensare giuridico, sebbene non avessero forza giuridicamente vincolante. Con la ricezione del diritto romano, questi principi furono incorporati negli ordinamenti giuridici medievali, *ius commune*, e poi nei moderni ordinamenti giuridici europei. Lo scopo di questo studio è analizzare la pratica giudiziaria disponibile nella Repubblica di Croazia e, sulla base di ciò, mostrare che nelle spiegazioni delle decisioni dei tribunali, i giudici fanno molto spesso riferimento a determinati principi romani, usandoli sotto forma di massime giuridiche in latino (*regulae iuris*). In questo modo, nella spiegazione delle sentenze, i giudici portano un caso specifico sotto una norma giuridica generale con l'obiettivo di prendere una decisione equa nello spirito della legge. Va notato che in questo modo, sebbene i principi giuridici non siano formalmente una fonte di diritto, i tribunali li utilizzano in una certa misura per interpretare la norma giuridica esistente e colmare le lacune giuridiche e in un certo modo creare il diritto. Analizzando tale pratica dei tribunali croati, l'autore vuole mostrare che questa pratica ha le conseguenze positive per un processo equo, ma apre anche lo spazio a un potenziale superamento dell'autorità assumendo la funzione legislativa e creando diritti attraverso l'interpretazione.

Parole chiave: *Regulae iuris*; Principi del diritto romano; Prassi giudiziaria; Interpretazione del diritto.

Dottore di ricerca Vanni Piras, PhD

Dipartimento di Giurisprudenza della Università di Sassari, Italia

IL PARLAMENTO NEL PENSIERO STORICO E GIURIDICO SARDO DELL'OTTOCENTO

In Europa, con epicentro in Francia, il Settecento appare con una precisa vocazione: la richiesta di partecipazione alla gestione della cosa pubblica. Tale richiesta si rivela cruciale per la determinazione degli assetti costituzionali contemporanei del continente europeo e non solo. Il Settecento è marcato dalla dialettica – che sfocia nella Grande Rivoluzione – tra due “modelli costituzionali tra loro espressamente contrapposti e alternativi. Essi sono: **α**) il “modello” medievale-moderno inglese, che si esprime essenzialmente nella istituzione parlamentare e **β**) il “modello” antico romano, che si esprime essenzialmente nella istituzione civica. Prevale il modello parlamentare, il quale è messo scientificamente ‘a fuoco’ e normativamente ‘a punto’ nella Europa dell'Ottocento. Realmente la dottrina ottocentesca dominante in Europa e in Italia costruisce un «mito» intorno alle «vecchie istituzioni» tanto da costituire il «patrimonio della tradizione storiografica romantica». Tuttavia, tra i principali intellettuali e giuristi sardi, non si riscontra unanimità di apprezzamento delle istituzioni rappresentative. La storica specificità istituzionale della Sardegna, cioè la mancanza di una originaria impronta germanica-feudale e, invece, la diretta e fortissima impronta romana-civica, espressa nell'ordinamento giudiciale e manifestatasi ancora nel triennio della “Sarda Rivoluzione” (1793-1796), rende gli studiosi sardi dell'Ottocento decisamente ammiratori meno acritici degli istituti ‘inglesi’ della rappresentanza parlamentare.

Parole chiave: Ottocento; Rivoluzione; Modello; Rappresentanza; Parlamento.

Dottore di ricerca Giovanni Carlo Seazzu, PhD

Dipartimento di Giurisprudenza della Università di Sassari, Italia

"STELLVETRETUNG": INVENZIONE OTTOCENTESCA. RUOLO DEI ROMANISTI.

"Invenzione" ottocentesca della "rappresentanza".
1. *"Rappresentanza" nel System di Savigny: due grandi novità e un duplice difetto.* **a.** Attribuzione al diritto romano della dottrina di Hobbes: collettività "persona artificiale" e quindi necessariamente "rappresentata", come i minori e i pazzi (e gli interdetti). **b.** Primo 'trattato' sulla rappresentanza: sua "origine" servile e suo sviluppo a partire dallo *iussum* comando al servo. **c.** Natura irrisolta della rappresentanza: potere o subordinazione?. **2.** *"Rappresentanza" di Laband e iussum di Windscheid: terza grande novità (a correzione di Savigny).* **a.** Laband: rappresentanza esclusivamente "pieno potere" perché fondata su una procura separata dal mandato. **b.** Windscheid, attribuzione al diritto romano della dottrina di Laband: procura (separata dal mandato) individuata nello *iussum* non comando e non al servo.

Parole chiave: Invenzione; Rappresentanza; Iussum; Procura; Mandato.

Др Урош Станковић, асистент са докторатом
Правни факултет Универзитета у Новом Саду

РИМСКО ПРАВО У СРПСКОЈ ПЕРИОДИЦИ ДО 1857. ГОДИНЕ

Почетак српске романистике везује се за 1857. годину, када је Рајко Лешјанин, професор Римског права на београдском Лицеју, објавио први уџбеник тог предмета – *Институције Јустинијановог римског права*. То, разуме се, не значи да сазнања о римском праву и његово изучавање у Срба почињу тек тада. Између осталог, у српским периодичним листовима из прве половине XIX века (*Србском летопису*, *Вуковој Даници*, *Србским новинама*, *Србском народном листу*, *Србској пчели*, *Скоротечи*, *Бачкој вили*, *Гласнику Друштва српске словесности*) објављивани су чланци разне садржине у којима је присутно римско право. Аутор ће тематски разврстати садржаје тих чланака и анализирати их.

Кључне речи: Римско право; Српска периодика; Романистика; Римска историја.

Виши асистент др Мирјана Путић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

УТИЦАЈ РИМСКО-ВИЗАНТИЈСКОГ ПРАВА НА РАЗВОЈ БИЉЕЖНИЧКЕ СЛУЖБЕ У СРЕДЊОВЈЕКОВНОЈ СРБИЈИ

Рад је посвећен правној анализи развоја биљежничке службе у средњовјековној Србији кроз утицај римско-византијског права. На самом почетку представљени су термини којима су се обиљежавали носиоци ове функције. Јавни биљежници називају се, готово без изузетка, номици или иномици (од грчког *νομικός*). Богату скупину грчких латинских назива за јавне биљежнике, Византијско царство баштинило је од свог римског претходника. Номици се на територији српске државе први пут помињу у посљедњој години XIII вијка, у повељи краља Милутина манастиру Св. Ђорђа код Скопља. Затим је обрађен друштвени положај и дјелатност српских номика имајући у виду римско-византијско наслеђе и утицаје. На крају се анализира правна вриједност номичке исправе. Аутор закључује да римско-византијска компонента у развоју номичке професије је јесте најважнија али не и једина компонента. Ипак је неопходно истовремено обратити пажњу и на утицаје из других средина, као и на специфичне политичке, привредне и друштвене околности значајне за развој биљежничке службе.

Кључне ријечи: Римско-византијско право; Номици; Номичка исправа.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

34(048.3)

НАУЧНИ скуп "Право између стварања и тумачења" (11 ; Пале ; 2022)

Зборник сажетака "Право између стварања и тумачења" =
Collection of Abstracts "Law Between Creation and Interpretation" /
XI Научни скуп поводом Дана Правног факултета,
Међународни научни скуп одржан 5. новембра 2022. год. на
Палама ; [организатор] Универзитет у Источно Сарајеву,
Правни факултет и [суорганизатори] Европска организација за
јавно право, Међународни савез правника, Институт за
упоредно право, Српско удружење за кривичноправну теорију и
праксу, Институт за криминолошка и социолошка
истраживања ; [приредио Димитрије Ђеранић]. - Источно
Сарајево : Правни факултет, 2022 (Источно Сарајево :
Копикомерц). - 241 стр. ; 21 cm

Текст на више језика. - Текст ћир. и лат. - Тираж 80.

ISBN 978-99938-57-68-6

COBISS.RS-ID 137070337